

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a křesťanského umění

Ludmila Moravcová

Farnost Cizkrajov a poutní místo Montserrat od bitvy na Bílé hoře
až do současnosti

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. František X. Halas, CSc

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10. dubna 2011

Ludmila Moravcová

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Františku Halasovi, CSc., za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad. Rovněž děkuji panu Jiřímu Marečkovi za hodnotné podněty, propůjčení osobních materiálů, pomoc při překladech a trpělivost. Taktéž děkuji panu Lovětínskému, který pomohl vyplnit bílé místo v historii a všem ostatním, kteří mi jakkoli pomáhali.

V poslední řadě pak můj dík patří mojí rodině za toleranci a poskytnutí technického zázemí při psaní diplomové práce.

O B S A H

ÚVOD	7
1. FARNOST V CIZKRAJOVĚ	9
2. POUTNÍ MÍSTA	13
2.1 Poutnictví.....	13
2.2 Poutní tradice.....	14
2.3 Program poutí.....	15
2.4 Voda.....	17
2.5 Schody.....	17
2.6 Dary a předměty z poutí	18
2.7 Poutní tradice v Čechách a na Moravě.....	18
2.8 Rozšíření mariánské úcty do Čech a na Moravu.....	20
3. ČESKÉ ZEMĚ PO TŘICETILETÉ VÁLCE.....	23
4. ZAKLADATEL POUTNÍHO MÍSTA	26
4.1 Bartoloměj voják	26
4.2 Úcta k Montserratské Madoně v Čechách	26
4.3 Bartoloměj dává slib.....	28
4.4 Bartoloměj hejtmanem	28
4.5 Bartoloměj poutník	28
4.6 Bartoloměj věřící člověk	30
4.7 Bartoloměj šlechticem	31
4.8 Bartoloměj umírá	34
4.9 Potomci rodu Tannazoll-Zill.....	34
4.10 Další majitelé panství	35
5. ZALOŽENÍ POUTNÍHO MÍSTA	37
5.1 Montserratská svatyně ve Španělsku.....	39
5.2 Rozšíření kaple.....	39
5.3 Z kapličky kostel.....	40
5.4 Matěj Engelbert Sissenbeck.....	40
6. REFORMY JOSEFA II.	44
6.1 Zrušení kostela.....	44
6.2 Nový majitel panství.....	44
7. ŽIVÁ TOUHA PO OBNOVĚ.....	46

7.1 Děkan Vincenc Penischka	47
7.2. Stavba nového kostela	48
7.2.1 Přípravné práce	48
7.2.2 Stavba a následné práce	48
7.2.3 Vybavení kostela	49
7.3 Znovuobnovitel montserratské svatyně.....	50
7.4 Slavnosti na Montserratu roku 1865	55
7.4.1 Přenesení sochy	55
7.4.2 Pokračování slavností.....	55
7.4.3 V předvečer konsekrace kostela	56
7.4.5 Konsekrace kostela	56
7.4.6 Dozvuky slavnosti	58
7.4.7 Další oslava.....	59
7.5 Významné osobnosti na Montserratu	59
7.6 Závěrečné slavnosti roku	60
8. ZE VZPOMÍNEK RODÁKA PANA LOVĚTÍNSKÉHO	63
9. POUTĚ NA MONTSERRATU	66
10. POUŤ V JUBILEJNÍM ROCE 2000	69
11. SOUČASNÝ INTERIÉR KOSTELA	73
11.1 Hlavní oltář	73
11.2 Kazatelna.....	74
11.3 Boční oltář	75
11.4 Pamětní deska	76
11.5 Kropenka.....	76
11.6 Varhany	77
11.7 Křížová cesta	78
11.8 Okna.....	78
11.9 Korouhve	78
11.10 Lavice.....	79
11.11 Lurdská kaple	79
12. ODKAZ MORAVSKÉHO MONTSERRATU	80
ZÁVĚR	81
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	82
Prameny.....	82

Použitá literatura	83
SEZNAM ZKRATEK	87
SEZNAM OBRÁZKŮ	88
SEZNAM PŘÍLOH	90
Příl. 1: Duchovní správa v Cizkrajově od zřízení Montserratu	91
Příl. 2: Fotografie z historie i současnosti	104
Příl. 3: Poutní obrázky	110
Příl. 4: Pohlednice z poutního místa.....	111
Příl. 5: Poutní píseň	114
Příl. 6: Votivní obraz poutního kostela.....	115

ÚVOD

Ne všechna místa na světě jsou stejně důležitá. Každý z nás má své jedinečné osobní místo, kam se vrací pravidelně, má je rád a má význam jen pro něho, často však i pro celou rodinu, místo, kde nachází pokoj a usmíření, místo, které miluje.

A pak jsou místa něčím zvláštní a výjimečná, místa posvátná, poutní...

Místa, která označujeme jako poutní, jsou součástí našich dějin i tradice, jsou staletími chráněná a nesená z otce na syna. Mluvíme-li o poutních místech, máme většinou na mysli místa náboženská, zvláštní místo zaujímají místa mariánská.

Celá naše republika je jimi hustě protkána a nezáleží na tom, zda jsou známá či již téměř zapomenutá. Připomínají čas radosti, ale i lidské utrpení, nesmyslně prolitou krev, vítězství a pokoj. Stojí za to si je připomínat, vytváří kořeny, z nichž vyrůstá naše současnost. Možná nás překvapí, že tato síť je natažena po celé Evropě, není omezena hranicemi, je místem smíření. Pomáhá nám začlenit se do společenství Evropy.

Musíme se na ně dívat objektivně, očistit se od předsudků a hledat souvislosti. Tato místa nejednou přinesla lidem víru i vzdělanost, měli bychom na ně být hrdí. Dnešní doba odsouvá do pozadí národní dějiny a tradice, stali jsme se součástí velké Evropy, která staví budoucnost na tom, co nás spojuje. Každá mozaika vzniká skládáním drobných kamínek, jsou nezastupitelné, mají svou důležitost a význam. Naše země mají co vložit do společného evropského bohatství, svojí troškou přispívají k budování evropské kultury. Do našeho podvědomí musí nejprve vstoupit vlastní dějiny, protože jen tak bude náš hlas v evropské rodině slyšet.

Já jsem si pro svoji závěrečnou práci vybrala poutní místo Montserrat na Moravě a ráda bych se pokusila zpracovat jeho pohnutou historii. Váží se k němu moje vzpomínky z dětství, kdy jsem do nedaleké Lipnice jezdila na skautské tábory, pak připomínka na několikery prázdniny, které jsem se svojí tetou trávila ve Slavonicích na faře a v neposlední řadě také období jednoho desetiletí méj bystrcké farní rodiny pobývajících v pronajaté farní budově přímo v místě dění, v Cizkrajově.

K napsání práce mě vyprovokovali samotní bystrčtí farníci, kteří by se také rádi nějaké podrobnosti o poutním místě dozvěděli, protože těch dostupných údajů je k dispozici zoufale málo.

Láska k tomuto místu mi zůstala i nadále, pokud mohu, alespoň pár dní své dovolené tomuto kraji věnuji. Jak mi to čas dovolí, snažím se zúčastnit i montserratských poutí, jsem Matce Boží za mnohé vděčná.

Ve své práci vycházím z dostupných materiálů okresních archívů v Brně, Jihlavě, Jindřichově Hradci a Českých Budějovicích. Průvodcem a pomocníkem mi také byl Diecézní archív brněnského biskupství v Rajhradě. Základní informace jsem načerpala ve dvou publikacích Josefa Springera a upřesňovala jsem je ve spolupráci s knihou Řehoře Volného Kirchliche Topographie von Mähren. Podrobné informace jsem vyhledala ve farních kronikách Cizkrajov, Slavonice a Staré Hobzí, porovnávala jsem je s kronikami obecními. Nejdůležitějším vodítkem mi byla samotná cizkrajovská farní kronika a poutní kronika Montserratu.

Pokusila jsem se také dohledat články a poznámky k poutnímu místu v dobových tiskovinách.

Jako cíl mojí práce jsem si stanovila vyhledat nové, zatím ještě neznámé informace týkající se farnosti Cizkrajov a moravského poutního místa Montserrat, zvláště pak zjistit, pokud se mi to podaří, proč se v ústní tradici lidí zabydlely dva časové údaje týkající se založení místa a pokusit se vyhodnotit, který je ten správný.

V neposlední řadě bych ráda se vším svým bádáním seznámila své spolufarníky.

Nejprve jsem se celkově zaměřila na historii a současný stav farnosti Cizkrajov. Okrajově se zmíním o tom, co vlastně poutní místa a poutě jsou, a jak se dotýkají našeho života, a pak se budu věnovat samotnému poutnímu místu Montserrat.

1. FARNOST V CIZKRAJOVĚ

Tuto farnost najdeme až na samotném jihozápadním okraji Brněnské diecéze, mezi městečky Dačice a Slavonice. Nyní přináležejí do Jihočeského kraje, i když v celé své historii patřila na Moravu. Až do roku 1945 tu žilo převážně obyvatelstvo německé, s českou menšinou, a po jeho odsunu byla obec nově osídlena českým etnikem.

Obr. 1 – Hlavní oltář cizkrajovského kostela

Současná podoba farního chrámu svatého Petra a Pavla spadá do období pozdní gotiky. Chrámová síň je dvoulodní, věž přiléhající k presbytáři na severní straně byla, dle vizitační zprávy¹ z roku 1662 dřevěná. Na hlavním oltáři byla od r. 1785 uctívána socha Monserratské madony a když byla roku 1865 přenesena zpět do obnovené Montserratské svatyně byl na její uprázdněné místo osazen obraz Neposkvrněného početí Panny Marie. Kostel

má dva boční oltáře, svatého Floriána a svaté Barbory. Na sloupu uprostřed kostela je socha svatého Jana Nepomuckého. V kostele jsou pochováni majitelé bolíkovského panství, rytíř Bartoloměj Tannazoll s chotí a jejich nástupci, Jan Kašpar Peschek z Rosenthalu a Bedřich Samuel z Rosenthalu. Najdeme zde také náhrobek Matěje Sissenbecka, zdejšího faráře. V dlažbě kostela je pod dřevěnou podlahou kolem 30 náhrobních kamenů.

¹ SOKA, Jindřichův Hradec

Od založení kostela, před r. 1300, až do r. 1439 byla fara obsazována řeholníky kláštera na Zderaze v Praze. Pak se tu střídají světší kněží. V 16. a v první části 17. století tu převládlo náboženství reformační a držitelé panství obsazovali faru protestantskými pastory. Prvním katolickým farářem byl až v roce 1657 Jan Leopold Hangelstein². Z jeho pozůstalosti byly provedeny opravy kostela.

Další informace o farnosti se dovídáme spíš v souvislosti s Montserratským kostelíkem, jejich osudy byly pevně spjaty. V letech 1859-1860 je sepsal Gregor Wolny ve své známé Topografii. Zde můžeme najít informace např. o počtu katolíků, *celkem 1548, převážně německých*³. Obyvatelstvo německé národnosti vždy v obci převládalo, ještě v r. 1938 zde bydlelo „245 Němců, jen 80 Čechů a 10 lidí jiné národnosti. Po zabrání Sudet však české obyvatelstvo odchází do vnitrozemí.“⁴

Farní kroniku odnesli roku 1945 němečtí farníci sebou, když je „čeští“ partyzáni vyhnali z domovů. První zápis v nové farní kronice najdeme až v prosinci roku 1945. Tehdy byl do farnosti ustanoven mladý kněz ThDr. Vladimír Nováček. Z jeho zápisů si můžeme učinit představu o poválečné situaci: „*přistěhovalci přicházejí do kostela jen, když se žení nebo odcházejí na věčnost, i přesto, že se k římskokatolickému vyznání hlásí něco kolem 1/2 9stovky*“⁵ On sám píše, že jedinou útěchou a oporou mu je kostel na Montserratu. Po něm byl ustanoven na jeho místo P. František Šprta, který, obdobně jako jeho předchůdce, viděl možnost rozkvětu farnosti ve spojitosti s poutním místem a pustil se s elánem do jeho oprav, především oltářů a kazatelny.⁶ „*Poté, co KSC převzala v únoru 1948 moc, zaměřila se prakticky okamžitě na všechny potencionální nepřátele – nekomunistické spolky a sdružení, i na církve. Komunistický postup proti církvi lze rozdělit do dvou částí.*“⁷ Dačický okres byl tehdy územím s velmi živou katolickou tradicí. Po zahájení tzv. Katolické akce byla církev podrobena značnému nátlaku a velmi rychle ztrácela svoje vlivné postavení. Kněží byli soustavně sledováni a

---

² DABB, BKB, inv. č. 2998, kart. 810 – Presentace – Cizkrajov – 1648-1771

³ Srovnej s Wolny, G.: Kirchliche Topografie, B. III., s. 280-284

⁴ FEJFAROVÁ, Alena. Montserrat u Cizkrajova. Rosice, Gloria 2000. s. 8

⁵ Farní kronika farnosti Cizkrajov, s. 47

⁶ DABB, fond BKB, inv. č. 9 627, sig. S154, kart. 2322-2323 – Cizkrajov 1778-1949

⁷ STEHLÍK, M. KSC proti katolické církvi. s. 4-5

persekvováni, a tak i P. František Šprta byl dne 18. srpna 1951 zatčen a internován v Želivi.⁸

Potom byla farnost Cizkrajov spravována excurrendo, kromě krátkého období v letech 1959-1968, zpočátku z Budče, po roce 1968 je už spravována pouze excurrendo až do současnosti.⁹ Ani farní kronika soustavně vedena nebyla; první zprávu do ní zapsal až 29. srpna 1972 P. Oldřich Med. Zápisy jsou jen stručné,¹⁰ farníci jsou nedůvěřiví a málo sdílní, protože se jeden druhého bojí a neradi mezi sebe někoho přijímají. Celkovou situaci ve farnosti hodnotí tehdejší administrátor, P. František Baťka, takto: *„Jedinou nadějí jsou mladí manželé, kteří se společně s dědečkem snaží reprezentovat křesťany v Cizkrajově. Při opatrném dotazování slyším samé nářky na nás, kněze. Každý tam prý něco pokazil. Jistěže, mají kus pravdy, ale tak jednoduché to zase není. Kdo je odvedl od Boha, nebyli jen kněží, ale především obrovská exploze blahobytu, který se stal vidinou vyššího štěstí a blaha.“*¹¹

Hned po nástupu P. Josefa Brychty, excurrendo ze Slavonic, byly zahájeny opravy střechy kostela a roku 1988 opravy věže. Převážnou část prací prováděli slavoničtí farníci, občas se sešlo i pár cizkrajovských. V roce 1989 byla dokončena oprava fasády kostela. Situace ve farnosti se však nemění, v kostele jsou o nedělní mši svaté jen dva ministranti. Obdobně jako jeho předchůdci, i on vzhlíží s nadějí k Montserratu. Píše, že *„každý kněz, který zde působil, „přitáhl“ na Montserrat své nejvěrnější. Tak se Montserrat stal skutečnou OÁZOU. Setkání zde mají ryze duchovní ráz, klid a samota není rušena žádnými pouťovými atrakcemi.“*¹²

Správa Cizkrajovské farnosti se během následujících let různě přesouvala do Dačic a zase zpět do Slavonic. Od 1. 9. 2004 je správa farnosti řízena ze Starého Hobzí. Ve farnosti se začíná projevovat stárnutí účastníků bohoslužeb, starší občané se stěhují do pečovatelského domu v Dačicích.¹³

---

⁸ DABB, fond Biskupský ordinariát Brno, inv. č. 16 710, kart. 5331, František Šprta

⁹ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

¹⁰ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

¹¹ Farní kronika farnosti Cizkrajov, s. 58

¹² Farní kronika farnosti Cizkrajov, s. 60

¹³ Vlastní pozorování vývoje farnosti srovnej s: Farní kronika farnosti Cizkrajov, s. 68

Je zřejmé, že k oživení farnosti je třeba využít i Montserratskou svatyni, a proto P. Jiří Plhoň obohatil program pro rok 2000 i roky následující.

Obdobnou péči věnuje monserratské zbožnosti i od roku 2006 nově ustanovený administrátor farnosti P. Michal Polenda. Od roku 2008 začíná farnost vydávat vlastní časopis pro děti a mládež – Montserratský poutník (je součástí práce, uložen v příloze).

Ve své další práci se budu tedy věnovat historii poutního místa Montserrat, s nímž jsou osudy farnosti Cizkrajov úzce spjaty, obdobně jako činí zdejší farní kronika a kněží, kteří do ní psali.

2. POUTNÍ MÍSTA

Místa, která mají tradičně jakési předurčení k modlitbě, kde člověk cítí krom Boží přítomnosti i jeho větší blízkost, jsou kaple, kostely, kříže či osamělá místa, kde utichá hluk světa. Tato místa lidé vyhledávali, víra a úcta k nim dala vzniknout mnoha duchovním zážitkům. Na těchto místech dává Bůh poznat sebe, svoji vůli a věřící je zde motivován ke chvále za přijatá dobrodiní.

Poutní místo je místem modlitby; zkušenost nás učí, že svoboda je podrobena zkouškám a pokušením různého druhu.

A jaký byl důvod zúčastnit se pouti? Původně se jednalo o smírnou oběť za těžké provinění, později se však důvod pouti mění. Našli bychom jich hned několik: motivací byla ukázka horlivosti ve víře a úcta k Panně Marii nebo jinému světcí, mohla to být i prosba za celou rodinu, počasí, poděkování za uzdravení nebo dík za ochranu před pohromami. Mohlo jít i o duchovní útěchu při morových epidemiích, v době války nebo v těžkých zkouškách.

Na světě snad není národ či země, jež by neměla celou řadu posvátných míst. Vznikala proto, že se na nich stala nějaká zázračná událost nebo zjevení, byly tu vyslyšeny prosby, či zázračně vytryskl pramen vody.

2.1 Poutnictví

Putování patří ke člověku, je to jeho nejzákladnější potřeba, je součástí dějin. Každý člověk totiž hledá své místo na zemi, svůj domov, svoji identitu. Putování je spojeno s vírou a touhou poznat nové, ale především sám sebe. Při putování není nejdůležitější rychlost, vzdálenost či dopravní prostředek, ale cíl. Je spojeno s chutí vyjít ze sebe, ze stereotypu všedního dne, udělat změnu ve svém životě.

Slovo pout', dle staročeského *pút*, praslovanského *pQntь*, staroindického *panthás*¹⁴, je cesta za účelem návštěvy určitého poutního místa, které má náboženský význam. „ *Pro nábožensky založeného člověka všech dob, Bohem uchváceného „homo viator“ (člověka poutníka) je zřejmé, že existují určitá místa vyzařující zvláštní vliv,*

---

¹⁴ Srovnej s: anglickým *pilgrimage*, německým *Wallfahrt*, španělským *peregrinación* nebo francouzským *pèlerinage*

kteřá mají nevyslovitelné fluidum (atmosféru), tajemnější, mystičtější a milostiplnější než jiná. U starých Římanů se tomu říkalo „genius loci“ (místa zvláštní energie). Pro věřícího člověka jsou to místa živé víry a modlitby, místa vzpomínek na svaté, zakladatele památných míst a předky, místa utrpení a mučednictví, kde duchovní skutečnost mluví k lidem zřetelněji než jinde prostřednictvím obrazů a symbolů, relikviářů, ostatků svatých a jiných pamětihodností. Na těchto místech theophanií a hierophanií (nadpřirozených zjevení) může věřící člověk proudy zářačného světla a milosti a přímlyvu absolutního mystéria vnímat obzvlášť citelně.¹⁵

2.2 Poutní tradice

Poutní tradice je doložena již v Bibli, ve Starém i Novém zákoně. U Izraelitů se jedná o putování do jeruzalémského chrámu třikrát ročně od dovršení dvanáctého roku. „ Sbířky přikázání týkající se smlouvy (Ex 34, 18-23) ukládaly mužům, aby třikrát do roka předstoupili před Hospodina na různých posvátných místech země při příležitosti svátků. Po návratu z vyhnanství je už jeruzalémský chrám jediným místem Židů, kam směřují o velkých svátcích poutníci z celé Palestiny.“¹⁶ Sám Ježíš, aby dodržel Zákon, putuje se svými rodiči do Jeruzaléma (Lk 2, 41-42).

Také cířkev poutě doporučovala i konala už od starověku. „ Cířkev je příliš zakořeněna v dějinách, než aby upířala náboženskou cenu poutím k místům Ježíšova pobytu nebo k místům pobytu světců. Vidí v takových shromážděních na místech, kde se projevila Kristova moc, příležitost pro věřící spojit se v modlitbě a ve víře; snaží se jim přitom vštípit, že jsou na cestě k Pánu a pod jeho vedením.“¹⁷ Věřící toužil pokleknout na místa posvěcená přítomností Spasitele, a když cířar Konstantin dal roku 313 cířkvi svobodu, jeho matka, svatá Helena, putuje na svatá místa a na její příkaz jsou zde stavěny chrámy.

Nejstarší známý cestopis z jeruzalémské pouti je od „poutníka z Bordeaux“ z roku 334. Obtíže poutních cest vedly k myšlence spojit pouti s kajícími úkony.

---

¹⁵ VALASEK E. Kleines Marienlexikon für die historischen Böhmischen Länder und die Slowakei. Aachen: Bernardus 2009. s. 24. (vícejazyčný sborník)

¹⁶ DUPLACY J., † GEORGE A., GRELOT P. a kol. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991. s. 405.

¹⁷ Viz. tamtéž s. 405.

„Do roku 700 ukládala církev těžké pokání. Potom se pokání zčásti proměňovalo v pouť do Jeruzaléma, Říma nebo do Compostely (Opat Božetěch - v polovině 11. století – putoval za pokání s vlastnoručně vyřezaným křížem do Říma).

A když na rok 1300 vypsala papež Bonifác VIII. poprvé jubilejní odpustky, nastalo skutečné „stěhování národů“ do Říma. Naši předkové putovali již ve 14. století i do bavorského Altöttingu i do Cách (Aachen).“¹⁸

Pokání znamenalo zřeknout se svého dosavadního pohodlí, udělat něco obtížného. Pro mnohé to mohla být velmi negativní stránka, ale ta není sama, vždy se k ní pojí i stránka pozitivní a je třeba si uvědomit, že ne všechno hodnotné musí být nutně vždy obtížné.

Po Tridentním církevním sněmu (1545 – 1563) se velmi začala rozšiřovat mariánská úcta a začaly se rozvíjet poutě k milostným obrazům Panny Marie. *„Nespočetné mariánské svatyně jsou výmluvným důkazem toho, že Evropu, včetně jejího historického středu a srdce, je možno právem označit jako „mariánskou zemi.“ V průběhu pohnutých dějin našli věřící lidé u Matky Boží Marie silnou pomoc a kýženou ochranu.“¹⁹*

Poutě se v průběhu dějin stávaly oblíbenějšími i méně oblíbenými.

V římské kurii zavládlo pozdvižení, když byl zvolen papežem polský kardinál Karol Wojtyła, papež Jan Pavel II., a začal zvat mládež celého světa každým rokem na poutě na různá místa světa. Pokoncilní katolíci to nejprve chápali jako krok zpět, jako něco překonaného, co patří jen starým babičkám, ale později museli papeži dát za pravdu. Světové dny mládeže, navazující na poutní setkání, se staly velmi silným nástrojem obnovy duchovního života, okamžikem naděje pro život víry v budoucích generacích.

2.3 Program pouti

Program takové pouti byl většinou předem stanoven, každý účastník musel ve svém mateřském kostele vykonat nejprve svatou zpověď, účastnit se mše svaté a přistoupit ke svatému přijímání. Na cestu mu byly předány doporučující listiny, které

---

¹⁸ KOUTECKÁ H. Stručný popis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě. Praha: Portál 1992. s. 4.

¹⁹ VALASEK E. Kleines Marienlexikon für die historischen Böhmisches Länders und die Slowakei. Aachen: Bernardus 2009. s. 175

potvrzovaly motiv a náboženskou způsobilost. Ve františkánských archívech můžeme dokonce nalézt zápisky sepsané samotnými poutníky, dnes bychom řekli průvodce či bedekry, obsahující různé praktické rady, jak se na cestu obléci, kolik peněz vzít, kudy nejlépe projít nebezpečné úseky, dokonce i širokou nabídku poutnických ubytoven, ...

Písně a modlitby byly přesně určeny nejen na poutním místě, ale také na cestu, vzorem byly „*Poutní žalmy*“ k cestě do Jeruzaléma uveřejněné již ve Starém zákoně. „*Žalmy na cestu vzhůru k Jeruzalému (Žl 120 – 134) vyjadřují pocity a modlitby poutníků, jejich lásku k domu Páně i ke svatému městu; jejich víru, úctu, radost ze členství v bohoslužebném shromáždění, které je uvádí do hlubokého spojení s Bohem.*“²⁰

Nesnáze a útrapy cesty byly přijímány jako pokání, mnohdy cestou poutník rozdával i almužny. Samotný historický průběh poutních cest dopodrobna neznáme, poutní procesí pravděpodobně putovalo od kostela ke kostelu, kolem kapliček, soch, křížů a božích muk, proto ještě dnes najdeme kolem cest tyto připomínky. S jistotou lze předpokládat poslední úsek poutní cesty, o něm máme jasného svědka: téměř každé poutní místo má těsně před cílem křížovou cestu, byla připomínkou „*Via Dolorosa v Jeruzalémě, cesta, po níž údajně kráčel odsouzený Kristus na Velký Pátek z Pilátova domu na Golgotu. Tato cesta s jednotlivými zastávkami přitahovala, stejně jako ostatní místa spojená s životem Ježíše Krista, pozornost křesťanů již v prvních staletích po Ježíšově smrti.*“²¹ Via Dolorosa byla spojena s možností získat odpustky, ale protože jen hrstka poutníků se mohla dostat do Palestiny, „*udělil v roce 1686 papež Inocenc XI. – s vědomím toho, že jen minimum věřících může získat odpustky vypsané pro pobožnosti na křížové cestě v Jeruzalémě – františkánům na jejich vlastní žádost tytéž odpustky pro pobožnosti křížové cesty při všech řádových kostelech. Toto privilegium bylo zpočátku omezeno jen na vlastní členy řádu, až v roce 1729 papež Benedikt XIII. stejné odpustky vypsals i pro ostatní věřící. V té době se již plně kodifikovala podoba křížové cesty i celé pobožnosti. Počet zastavení, do té doby různý, se definitivně ustálil na čtrnácti, od Kristova odsouzení k uložení do hrobu.*“²²

Většina poutních míst má svoji vlastní píseň pro přivítání nebo pro rozloučení se s poutním místem, některá dokonce preferují jeden konkrétní žalm pro poutní

²⁰ DUPLACY J., † GEORGE A., GRELOT P. a kol. op.cit.s. 405.

²¹ ELBL M. Viae Crucis jako poutní cesta par excellence. In: *Staré stezky. Soubor referátů ze 4. pracovního setkání*. Brno: Památkový ústav 1999, s. 15

²²Viz. tamtéž s. 17

bohoslužbu. Je také možné, že se setkáme se speciální modlitbou nebo pobožností na určitý úmysl.

2.4 Voda

Na většině poutních míst se setkáváme s pramenem vody nebo se studánkou. Voda je už v Bibli nositelkou života a požehnání. „*Voda je v první řadě zdrojem síly a života; bez ní by se zem stala poušť, místem žízně a hladu, kde hynou lidé i zvířata.*“²³ Její symbol doprovází izraelský národ celými jeho dějinami. „*Voda v dějinách Božího lidu mění své poslání: může být požehnáním, hroživou odplatou i blahodárnou očišťovnou. Je symbolem oživení i křtu.*“²⁴ Stejně tak se stává důležitým fenoménem poutního místa. Někde najdeme vodu odjakživa, jindy se objeví, aniž ji čekáme a stává se znamením Boží moci. Pramen vždy značí nějaký začátek, zvláště pokud z hlubin tryská čistá voda. Když na cestě potkáme studánku, potěší, osvěží a zažene žízeň. „*Hladina zrcadlí naši tvář, ale odráží i nebe. I to je poučením pro poutníky, protože jdou na poutní místo právě proto, aby uviděli, jací jsou a aby znovu uviděli nebe.*“²⁵

2.5 Schody

Dalším charakteristickým znakem poutního místa bývají schody jako poslední překážka před cílem cesty. Jejich role je estetická – zvyšují stavbu, ale i duchovní – každým krokem blíž k Bohu. Vzhůru znamená směrem ke svobodě, dolů naopak ke všednosti. „*Nahoru jdou pro Boží slitování, dolů nesou na místo, které jim bylo přisouzeno, trochu lásky a oleje do lampy naděje.*“²⁶ Schody bývaly stavěny podle určitého modlitebního schématu, počet schodů odpovídal třeba růženci nebo litaniím, na každém schodu se poutník zastavil a modlil, volal po Božím milosrdenství. „*I kdyby někdo nevěřil v Boha, měl by mít soucit s těmi, kdo tu na každém stupni poklekali, klaněli se a vstávali, aby postoupili výš. Skládali tu a znovu zvedali svá životní břemena. Člověk tížený výčitkami svědomí na každém z nich modlitbou, předsevzetím a slibem*

---

²³ DUPLACY J., † GEORGE A., GRELOT P. a kol. op. cit. s. 558.

²⁴Viz. tamtéž s. 558.

²⁵ PÍŤHA P. Jedeme na pouť. Praha: Poustevník 2007. s. 14

²⁶Viz. tamtéž, s. 18

splácel Bohu svůj dluh, jakoby sázel dukáty a groše na stůl svému pozemskému věřiteli. “²⁷

2.6 Dary a předměty z poutí

„Dar je předmět, kterého se člověk vzdává a bez náhrady ho předává někomu druhému, především blízkému nebo potřebnému člověku. V přeneseném slova smyslu též mj. znamená nezištnou pomoc, nečekanou milost a zisk.“ ²⁸ Darovat, obdarovat někoho, je jeden ze způsobů lidského chování, vyjadřuje lásku, úctu a přátelství. Je jednou z možností jak druhému říci, že mi na něm záleží, že pro mě něco znamená. Dar může být i upomínkou na nějakou událost nebo vykonanou cestu. Většina poutníků si koupené artefakty ponechávala a nechávala je posvětit knězem přímo na poutním místě, tím se tato upomínka stává předmětem úcty. V mnoha domácnostech můžeme při bližší prohlídce nalézt spoustu drobných předmětů jako upomínku z poutí, hrníčky a džbánky pro pití i přinesení vody z poutních míst, kroupky, růžence, obrázky, pohlednice, křížky, sošky, medailony, veraikony, voskové ozdoby, betlémové figurky a další předměty lidového výtvarného umění.

2.7 Poutní tradice v Čechách a na Moravě

Nejstaršími místy, kam se v Čechách putovalo, byl Velehrad, Tetín a Stará Boleslav (ke hrobu sv. Ludmily a svatého Václava), až později Praha, s chrámem svatého Víta.

Úctu ke svatým také podpořil Karel IV., který nechával vyhledávat jejich ostatky, přivážet je do Čech a utužovat tak poutní zbožnost. O tom, že naši předkové hojně cestovali, svědčí i postavení útulku pro české poutníky v Římě samotným císařem Karlem IV., který „*v cášském dómu založil oltář ke cti svatého Václava a v něm fundaci pro českého kněze, který by zpovídal poutníky z Čech.*“²⁹

---

²⁷Viz. tamtéž, s. 17

²⁸KAFKA L. Dárek z poutí. Poutní a pouťové umění. Praha: LIKA KLUB 2009. s. 96

²⁹KOUTECKÁ H. Stručný popis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě. Praha: Portál 1992. s.4

Také Praha se stala v roce 1350 světovým poutním místem, když „Karel IV. vymohl pro svátek „svátostí“ od Apoštolského stolce plnomocné odpustky ... bylo takové množství poutníků, že se v Praze nedostával chléb.“³⁰

„Nejstarší poutní trasy v českých zemích, usuzováno podle starších poutních chrámů, mohou pocházet z 12. a 13. století, zcela výjimečně i z 11. století. Na Moravě byla asi nejstarší pouť na Velehrad, kde ve 13. století vznikl cisterciácký klášter s chrámem. Historická doba, kdy došlo k pravidelným poutím např. z Brna na Velehrad není známa. Značně starší tradici lze očekávat v Čechách na trase z Prahy do Staré Boleslavi. Chrám svatého Václava byl postaven již před polovinou 11. století při stezce nedaleko místa Václavova zavraždění. Doklady o poutích z tak dávné doby ovšem neexistují. Přesto o cestách k hrobu svatého Václava ve Staré Boleslavi svědčí už druhá slovanská svatováclavská legenda z přelomu 11. a 12. století. Takže náboženské putování na starobylé stezce z Prahy na Starou Boleslav není třeba zpochybňovat a lze ji klást už do druhé poloviny 11. století. Z nejstarších zobrazení poutníků se dochovalo z roku 1353 putování v Polsku do Trzebnice a to jak pěších, tak i na koňském povoze se vezoucích. Takže už ve 14. století si někteří poutníci nacházeli úlevu.“³¹

Českou poutní tradicí se zabývá velké množství publikací, žádná z nich však nehovoří o starší tradici, ani v nich nejsou uvedeny trasy nebo průběh jednotlivých poutí. Karel Eichler píše: „Pouť jest návštěvou přesporního posvátného místa za příčinou modlitby, pobožnosti a vzdělání mysli. Takže pouť je delší cesta (jinak se vykonává jen průvod), cílem se stává posvátné místo, k němuž se pojí vzpomínky na události, které jsou úzce spoutány s časným a věčným blahem naším a konečný účel cesty musí být povznesení mysli k Bohu.“³²

Jisté však je, že velký rozvoj poutní tradice u nás nastává po třicetileté válce; putuje se na místa již známá, „proslulým po celé Evropě se stává poutní chrám Panny Marie Vítězné v Praze (soška milostného Pražského Jezulátka)“³³, ale nastává také rozmach vzniku nových míst. Pro venkovského člověka se otevírá možnost poznat novou krajinu, jiné lidi a odpočinout od stálé práce na poli. Poutě však nebyly jen rázu duchovního, ale celkově podporovaly i kulturu a sociální citění. V ostatních zemích

---

³⁰ Viz. tamtéž s. 4

³¹ KVĚT, R. Poutní cesty. In: *Staré stezky. Soubor referátů z 4 pracovního setkání*. Brno: Památkový ústav 1999, s. 3

³² EICHLER, K. *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku*. Sv. 21- 22. Brno: 1887. s. 1

³³ KOUTECKÁ H. op. cit. s. 4

Evropy vrcholí v té době pěší putování, celá Evropa je protkána sítí cest a stezek. I v Čechách je známo putování do Polska, Itálie či Španělska, ke hrobu svatého Jakuba. Dokladem toho jsou různé nalezené drobné předměty zbožnosti, které k nám byly takto přineseny.

O tom, že naši předkové nezůstávali v putování pozadu, svědčí i různé cestopisy, nejznámější snad od Jana Hasištejnského z Lobkovic k Božímu hrobu nebo od Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic do Svaté země a ke hrobu svaté Kateřiny z roku 1598.

2.8 Rozšíření mariánské úcty do Čech a na Moravu

Největší rozmach poutí s následnou mariánskou úctou spadá do doby baroka. Úcta k Marii Pomocnici, má základ ve Skutcích apoštolů a s pokračováním této úcty se setkáváme i u církevních Otců, kdy je Maria nazývána „Auxilium“ (Pomoc).

„Výslovně celý titul – Maria Pomocnice křesťanů – se nalézá teprve v loretánské litanii v roce 1558. K rozšíření titulu přispělo vítězství křesťanů u Lepanta 7. října 1571.“³⁴

S tímto Mariiným titulem se setkáváme na mnoha místech naší země; chtěla bych zmínit alespoň nejznámější: na svatém Hostýně, kde se k němu váže prastará legenda zaznamenaná v době barokní, pojednávající o 13. století – avšak nepocházející z něho³⁵, ale i v pověstech o Brně. Zde Maria Svatotomská údajně pomohla při obraně města proti švédským vojskům v čele s velitelem Torstenssonem, když vyslyšela prosby rektora jesuitské koleje P. Martina Středy, SJ, dne 15. srpna 1645.

Toto jsou jen dvě malá zrnka, která pomohla k rozšíření úcty k Marii. Na ně se vážou další: v obdobích morových epidemií, tureckých nebezpečí a válek. O tom, že v Čechách byla velická úcta k Marii Pomocnici, svědčí i kostelík ve Vídni, Maria Hilf, který zde zbudovali čeští lidé přicházející do Vídně za prací.

Dalším svědectvím o tom, že se věřící v nebezpečí k Marii utíkají, je svědectví z Vídně z roku 1683, kdy „jednoduchý řádový mnich, Marcus d'Aviano, františkán, rozněcuje důvěrou k Marii „Pomocnici křesťanů“ (*Adiutorium christianorum*) vojáky

---

³⁴ KOUTECKÁ H. op. cit. s. 65

³⁵ Srovnej s: POJSL M. HYHLÍK V. Svatý Hostýn. Bazilika Nanebevzetí Panny Marie. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad 1992. s. 3-7

a lid k obraně, a tak došlo konečně k osvobození Vídně od Turků, což mělo dalekosáhlé důsledky pro celou Evropu.“³⁶

V neposlední řadě je třeba také vzpomenout svatého Dona Boska, který se Marii zcela zasvětil, hledal u ní vždy pomoc a svoji důvěru v Marii vtisknul i do srdcí našich předků. „*V salesiánském archívu je první zmínka, kdy se v životě Dona Boska objevuje titul Pomocnice z roku 1862: MB VII, 333: „...postavíme kostel, a zasvětíme jej Panně Marii Pomocnici.*“³⁷ Od té doby mají všechny salesiánské kostely tento titul.

Velkou ránou pro katolickou církev, pro lidovou zbožnost i poutě byly osvícenské reformy a nařízení císaře Josefa II. Rušil kostely a kláštery, nařizoval počet svící i způsob pohřbívání. Za to si u lidu vysloužil hanlivou přezdívku „*císař kostelník*“. Snažil se také zredukovat počet poutí, jelikož dle jeho názoru zdržovaly od práce. Rušil též poutní místa a nařídil v celé zemi r. 1786 tzv. „*císařské posvícení*“, tj. sjednotil oslavy výročního posvěcení kostela (jde o den dedikace kostela) na společné datum, a to vždy na třetí neděli měsíce října, na neděli po svatém Havlovi. Na mnoha místech v zemi to však znamenalo konání všech dosavadních poutí rozšířených ještě o jednu.

„*V 19. století s procesem národního obrození nabyly poutě nový význam manifestace vlasteneckého přesvědčení, vyjádření etnické příslušnosti, boje za národnostní práva.*“³⁸ Za vlády císaře Františka I. se poutní tradice postupně začala obnovovat, nedosáhla však původního, barokního měřítká.

Do dalšího vývoje poutí zasáhl i rozkvět civilizace. V českých zemích výrazně narostl počet lidí bez vyznání, společnost zasáhla ateizace, čímž bylo putování zesvětštěno různými pouťovými atrakcemi. „*Z poutí se tak trochu vytratilo ono putování za posvátmem, z pouťových oslav pak myšlenka oslav a díkůvzdání patronu místního kostela a ochránci farnosti.*“³⁹ Běžným se stalo pěší putování v kombinaci s železniční či formanskou přepravou, v současné době jsou k přepravě používána auta, autobusy i letadla. Tím se sice vzdálená poutní místa stala dostupnými, ale zvýšila se masovost a komerčnost.

Po roce 1989 začaly vznikat mnohé cestovní kanceláře zaměřující se na poutní cestovní ruch. Využívají staré poutní cesty, snaží se během tzv. poutního zájezdu

---

³⁶ VALASEK E. op. cit.. s. 178

³⁷ KOUTECKÁ H. op. cit. s. 67

³⁸ KAFKA L. Dárek z pouti. Poutní a pouťové umění. Praha: LIKA KLUB 2009. s. 29

³⁹ KAFKA L. op. cit. s. 27-28

navštívit více míst, a tak svoji nabídku ještě více zaktraktivnit. „ *Pro potřeby poutníků byly v mnohých centrech obnoveny někdejší poutnické domy, ubytovny a hotely. Navíc dochází také k obnově některých tradičních kolektivních poutí formou procesí, byť v podstatně omezenějším územním rozsahu, než tomu bylo v minulosti.*“⁴⁰

---

⁴⁰ KAFKA L. op. cit. s. 30

3. ČESKÉ ZEMĚ PO TŘICETILETÉ VÁLCE

Třicetiletá válka (1618 – 1648) napáchala v českých zemích obrovské škody. Zničená země, zejména katolická Morava, potřebovala obnovit. „*Po bitvě bělohorské přišlo do země mnoho nových řádů jako obutí a bosí karmelitáni, irští františkáni (hybernové), serviti, barnabiti, pauláni, milosrdní bratři a benediktini z Montserratu. Byli to ponejvíce Italové a Španělové, ale stále více přibývalo Němců.*“⁴¹

Dlouhá válka zemi vyčerpala a bylo třeba dokončit katolickou reformaci. Odbojný duch byl přemožen, katolické školy pod vedením horlivých jezuitů začaly rozvíjet svou činnost. Katolická církev se ocitla ve velmi těžké situaci, i přesto, že se stala jedinou, státem uznávanou církví. Pro svou činnost měla zcela otevřené dveře do všech částí tehdejší společnosti, ale na tento úkol nebyla dostatečně připravena: měla malý počet obsazených far, nedostatek světského kléru i kněžského dorostu, nebylo dořešeno financování arcidiecéze a její organizace byla silně narušena. Navíc velmi trpěla majetkovými ztrátami z dob husitských válek – ztráty klášterů, půdy, hmotného majetku a jiných nároků církve. „*Všechna práce misionářů byla by bývala problematická, kdyby v ní nebyla soustavně pokračovala pravidelná duchovní správa.*“⁴² V zájmu státu bylo tento stav řešit, protože se potřeboval urovnaný a vyrovnaný vztah s církví. Jednání stát – církev byla otevřena ještě dávno před uzavřením míru, nebyla však úspěšná. Hrabě Arnošt Vojtěch, kardinál z Harrachu (německy Ernst Adalbert von Harrach) a jeho diplomat Valerián Magni, otevřeli otázku vyrovnání na jednání ve Vídni r. 1626, navrhli společně „*že by stát mohl hradit svůj dluh vůči církvi ze solní daně, která byla královským regálem (výsadou).*“⁴³ Panovník však odmítl a následovala další vleklá jednání a nakonec se do vyjednávání zapojil i papežský nuncius Carlo Caraffa. Jeho prostřednictvím se potom papež Urban VIII., hlava katolické církve, a Ferdinand II., český král, dohodli na smlouvě, ve které „*panovník ustoupil, zavázal se platit české církvi 15 krejcarů z každé prostice soli (objemová míra, zhruba okolo 70 litrů) dovezené do Čech. Církev se za to vzdala svých majetkových nároků z minulosti. Výhodou pro církev bylo, že tato solní pokladna (cassa*

---

⁴¹ KADLEC Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON 1991. s. 81

⁴² Viz. tamtéž. s. 82

⁴³ ČORNEJOVÁ, Ivana; MIKULEC, Jiří; VLNAS, Vít, a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české VIII. 1618–1683*. Praha : Paseka, 2008. s. 181

salis) byla časově neomezená – příjem z ní měl platit na věčné časy.⁴⁴ Smlouvu podepsal panovník Ferdinand II. v roce 1630, papež Urban VIII. až později, roku 1633. Dohoda o solní dani byla nakonec uzavřena na základě vzájemných ústupků. Tak byly vyřešeny nejnnutnější a nejdůležitější církevní potřeby. Správním článkem katolické církve v českém království byla tři biskupství: pražské, olomoucké a vratislavské. Tehdejší arcibiskup Arnošt Harrach přišel s revoluční myšlenkou, pustil se do správní reformy: diecézi rozdělil na vikariáty (*církevní správní obvod*)⁴⁵, dozor nad kněžími v nich vykonávali vikáři, kteří byli podřízeni vyššímu církevnímu hodnostáři, tedy samotnému arcibiskupovi. Jednalo se o rozdělení podle krajů. Každý vikář měl pod sebou určitý počet farností, dbal na jejich obsazování a rychlou náhradu v případě úmrtí faráře. Svolával setkání kněží dvakrát do roka, konal pravidelné vizitace, měl tedy dokonalý přehled o svém území. Všichni vikáři se v té době potýkali s nedostatkem kněží, mnoho far zelo prázdnotou. Jednotliví kněží byli přetížení; často byli nuceni se starat o šest až sedm farností.

„Podle úřední zprávy o stavu pražské arcidiecéze z r. 1636 bylo tehdy z tisíce far obsazeno jen okolo 350, takže celé dvě třetiny byly bez duchovních správců.

I v obsazených farnostech byla práce těžká, protože farnosti byly velmi rozsáhlé a vyžadovaly od duchovních značné vypětí fyzických sil. ... Než-li byly řady diecézního kléru doplněny, vypomohli řeholníci. To, co bylo ve středověku možné jen s papežskou dispensí, stalo se běžným jevem. Ve vědomí obyvatelstva se vrylo, že mniši mohou být také faráři.“⁴⁶

Kardinál Harrach, arcibiskup pražský, zároveň usiloval o zřízení dalších biskupství – litoměřického, královéhradeckého, českobudějovického a plzeňského. K realizaci tohoto záměru došlo postupně až ve druhé polovině 17. století. Podařilo se však zřídit jen biskupství litoměřické⁴⁷ a královéhradecké⁴⁸. Biskupství brněnské⁴⁹ bylo zřízeno za vlády Marie Terezie a českobudějovické⁵⁰ vzniká až za panování Josefa II., plzeňská diecéze byla zřízena až bulou papeže Jana Pavla II. 31. května 1993.

Katolická reformace se snažila obnovit bývalou jednotu západního křesťanstva. *„Svoboda svědomí byla vyhrazena pouze vládcům, poddaní se měli podřídit*

⁴⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana; MIKULEC, Jiří; VLNAS, Vít, a kol. op. cit. s. 181

⁴⁵ Akademický slovník cizích slov. II. díl. Praha: ACADEMIA 1995. s. 809

⁴⁶ KADLEC Jaroslav. op. cit. s. 82

⁴⁷ Založeno až 3. července 1655

⁴⁸ Založeno 1664

⁴⁹ Založeno 5. 12. 1777

⁵⁰ 20. 9. 1785 bulou papeže Pia VI.

*a následovat svého pána... kdo se nechtěl podřídít, měl na vybranou mezi pokrytectvím, odchodem ze země nebo vzpourou.*⁵¹ „Z vystěhovalců nemalé procento tvořili Němci.“⁵² Odcházeli do Míšně, Slezska, Uher nebo na Slovensko. „Nepokládali svůj těžký úděl za trvalý, proto se také usazovali většinou poblíž českých hranic, a až do uzavření vestfálského míru věřili v obrat a návrat. Přechodně se jejich touha splnila za saského vpádu do Čech r. 1631, avšak v květnu roku 1632 se saské vojsko vzdalo a bylo vypovězeno ze země.“⁵³

Na Moravě byla pouze jedna diecéze, diecéze olomoucká, v jejímž čele stál Leopold Vilém, syn císaře Ferdinanda II. Byl současně biskupem v Pasově, ve Štrasburku, ve Vratislavi a byl také velmistrem řádu německých rytířů. Všechny tyto funkce způsobily, že byl na Moravě jen občasným hostem a navíc nikdy nepřijal kněžské svěcení. Tato situace bezvládní a i následná okupace švédskými vojsky pod vedením generála Torstensonova zapříčinila pozastavení reformy, kterou velmi slibně zahájil olomoucký biskup František kardinál z Ditrichštejna. Bídu, strádání a utrpení ukončil až dlouho očekávaný Vestfálský mír. Jeho jednání se vedla již několik let, převážně v zimním období, mezitím se vždy v létě bojovalo. Jeho uzavření, 24. října 1648, bylo vyústěním dvou smluv, Münsterské a Osnabrückeré. V zemích Koruny české se tak začíná upevňovat rozkolísaná pozice katolické církve.

Cizkrajovská farnost, jako jedna z mála, byla obsazena, ale o jejím faráři se říkalo, že je tajným protestantem. Z dostupných materiálů však nelze tuto skutečnost ani potvrdit ani vyvrátit.⁵⁴

V celém děkanátě byly jen čtyři obsazené fary: v Dačicích, ve Slavonicích, v Českém Rudolci a v Cizkrajově. Cizkrajov jako jediný měl navíc i školu a byla odtud dokonce spravována i lipolecká farnost. Celé okolí bylo zničeno a vypleněno.

V té době koupil cizkrajovské panství rytíř Bartholomeus Tannazoll. Později přikoupil panství Bolíkov a Volfřov, stává se majitelem měšťanského domu ve Slavonicích.

---

⁵¹ HALAS František X. *Fenomén Vatikán*. Brno: CDK 2004. s. 212

⁵² KADLEC Jaroslav. Op. cit. s. 83

⁵³ KADLEC Jaroslav. Op. cit. s. 84 – 85

⁵⁴ DABB, fond BKB, inv. č. 2998, kart. 809 – Prezentace – Cizkrajov

4. ZAKLADATEL POUTNÍHO MÍSTA

Zakladatelem mariánského poutního místa Montserrat u Cizkrajova je rytíř Bartholomeus Tannazoll. S jeho jménem se setkáváme v několika podobách Bartoloměj Tonnazoll či Bartoloměj z Tannazoll-Zill. Byl císařským plukovníkem, ale především hluboce věřícím člověkem. Většinu svého života prožil ve vojenské službě, nejprve ve službách Ferdinanda II., pak u jeho syna, Ferdinanda III.

Aktivně se zúčastnil 30ti leté války (1618-1648), která je těsně spjata se vznikem tohoto poutního místa.

4.1 Bartoloměj voják

Bojoval na Bílé hoře, ještě jako podplukovník a pro svoji statečnost byl vybrán, aby o vítězství donesl zprávu císaři do Vídně.⁵⁵ Vyznamenal se i při selských povstáních v Horním Rakousku. Pod vedením hraběte Adama z Herberstorffu 21. června 1626 úspěšně bránil Linec, kde se mu podařilo se svým oddílem uvolnit řetězy mostu přes Dunaj, prolomil obranu a do obsazeného Lince přivezl tolik potřebnou munici, odrazil útok nepřátel, udržel město a otevřel cestu císařským vojskům.⁵⁶ Bartoloměj byl několikrát zraněn v přestálých bitvách a roku 1640 táhl pod vedením generála Piccolominnioho potlačit katalánské povstání.

4.2 Úcta k Montserratské Madoně v Čechách

Úcta k Montserratské Madoně byla uvedena do Čech a do císařského vojska především zásluhou manželky Ferdinanda III., Marie Anny, dcery španělského krále Filipa III., která před svatbou s Ferdinandem vykonala poutní návštěvu Montserratu ve Španělsku, aby se „*poklonila Nejblahoslavenější Panně a vyprosila si milost na cestu do nového domova. Na žádost tamního opata Petra de Burgos přijala do svého doprovodu i benediktýna Jana. Kněz však cestou onemocněl a musel se vrátit zpět.*“⁵⁷

---

⁵⁵ Srovnej dále listinu Ferdinanda III. o navýšení titulu z r. 1652

⁵⁶ Srovnej viz.tamtéž

⁵⁷ SPRINGER, Josef. Mont Serat in Spain. MontSerat in Sien. MontSerat in Emauz-Prag. MontSerat in Berge-Bötig Wien: Gelbstverlag des Berfaffers 1870. s. 10

Opat vyslal tedy dalšího kněze, „*Otce Benedikta Pennalosu de Montagon*.“⁵⁸ Ten po deseti týdnech cesty dorazil do Vídně a přinesl s sebou tři sošky Panny Marie, zhotovené podle starobylého originálu⁵⁹. Dokonce sám Ferdinand III. vkládá všechna svoje vojska do ochrany Vítězné Panny Montserratské a zavazuje se postavit tři kostely a rozšířit její úctu, pokud jeho tažení budou s její pomocí vítězná. V krátké době pak dobývá Řezno, vítězí u Nördlingenu, vyhání Švédy z jižního i středního Německa, dosahuje příměří se saským i braniborským kurfiřtem a v neposlední řadě je zvolen římským císařem a nástupcem svého otce Ferdinanda II. roku 1637.

Když přichází jako vítěz do Vídně, první jeho starostí je splnit dané sliby. „*Dobudovává klášter založený otcem a navyšuje dotace na jeho udržování*.“⁶⁰ Na přímluvu své manželky, nechává Ferdinand III. roku 1636 obnovit, husitskými boulemi poničené, opatství Emauzy, založené se souhlasem papeže Klementa VI. Prvním opatem kláštera byl slavnostně benedikován právě Otec Pennelosa, který se s prvními „*šesti řeholníky ujal správy kláštera*.“⁶¹ Ferdinandovou hlavní snahou bylo prosadit úctu k Naší Milé Paní z Montserratu. Za tímto účelem dal už ve Vídni zhotovit dvě kopie její milostné sochy, jednu osadil na hlavní oltář, druhou prozatím umístil do kapitulní síně.

Klášterní společenství nadějně rostlo, a tak se i do Čech rozšiřuje a velmi rychle si získává přední místo úcta k montserratské Madoně. V zakládací listině uvádí Ferdinand III. jako podnět k obnově opatství „*za přemnohé milosti a účinnou pomoc při protireformačních snahách a ve všech s tím spojených válkách a zmatcích, které se mi prostřednictvím Matky Boží dostalo, především ve válkách proti Švédům*.“⁶²

Kostel v Emauzích byl již druhým císařovým votivním kostelem, první byl ve Vídni, třetím se stal kostel u kláštera barnabitů, ten ale zůstal díky předčasné Ferdinandově smrti nedostavěný.

---

⁵⁸ SPRINGER, Josef. Op. cit. s. 10

⁵⁹ <http://pruvodce.com/znojmo/povesti.php>

⁶⁰ SPRINGER, Josef. Op. cit. s. 12

⁶¹ SPRINGER, Josef. Op. cit. s. 15

⁶² SPRINGER, Josef. Op. cit. 15

4.3 Bartoloměj dává slib

V jedné z bitev, pravděpodobně roku 1634 (tuto dataci potvrzuje i kniha španělského mnicha Anselma Albareda), byl těžce raněn. Bylo mu jasné, že na lidskou pomoc se nemůže spolehnout, obrátil se ve své nouzi a bolesti k Marii Montserratské a slíbil jí, že pokud se uzdraví, vykoná na španělský Montserrat děkovnou pouť stejně jako svatý Petr Nolaskus či svatý Ignác z Loyoly. Ze svých čtrnácti ran se nakonec uzdravil a pouť opravdu vykonal.

4.4 Bartoloměj hejtmanem

Za své zásluhy je Bartoloměj jmenován hejtmanem jihlavského kraje.⁶³ Jednalo se o hodnost politickou, hejtman dle pokynů panovníka spravoval veřejné záležitosti. Císařští krajští pověřenci byli vybíráni ze zasloužilých držitelů panství na území kraje a sídlili zpravidla na svých panstvích.

V případě Bartoloměje však šlo spíše o funkci vojenskou v době, kdy Jihlava byla obsazena švédským vojskem; bylo třeba zbudovat obranu města a způsobit zmatek ve švédských řadách s následným dobytím města. Tento svěřený úkol splnil Bartoloměj velmi dobře, s jeho přispěním byli Švédové nakonec vyhnáni z Jihlavy.

4.5 Bartoloměj poutník

Po mnoha hrdinských činech a po navrácení zdraví opouští Bartoloměj vojenskou službu a vrhá se do ještě většího dobrodružství, vydává se na nesnadnou, dlouhou cestu, aby splnil daný slib. Putuje s holí, mušlí a kloboukem, znaky poutníků, jde „*per pedes apostolorum*“, tedy „pěšky jako apoštolové“ na španělský Montserrat. Hůl poutníka byla zakončena „*dvěma výstupky, které dobře zapadaly do ruky*.“⁶⁴ „*Poutníci často chodívali bosky, na límci a klobouku měli „svůj“ poutnický odznak, mušli*.“⁶⁵ Mušle byla symbolem poutníků putujících do španělského Santiaga de Compostela, tzv. lastura hřebenatky svatojakubské. „*Mušle pochází z legendy o portugalském rytíři stojícím poblíž přístaviště, kde loď právě odvážela ostatky svatého Jakuba do Španělska. Když jeho kuň uviděl zvláštní třpyt dopadající z hvězd na svaté*

⁶³ Srovnej dále listinu Ferdinanda III. z r. 1652

⁶⁴ OHLER, Norbert: Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha, Vyšehrad 2000. ISBN 80-7021-510-0. s. 25.

⁶⁵ Viz tamtéž, s. 25

ostatky, byl z toho vyděšený, skočil do vody, strhl s sebou i rytíře. Když byl rytíř zachráněn a vytažen na palubu lodi, bylo jeho tělo pokryto mušlemi.“⁶⁶ Na cestu si každý z poutníků volil jako průvodce nějakého světce, „zvláštní úctě se těšilo Čtrnáct sv. pomocníků v nouzi, včetně svatého Kryštofa; toho lidé vzývali, když se museli brodit vodou nebo se přepravit přes řeku, svatého Martina prosili o pomoc, když je v nedostatečném oblečení překvapila zima.“⁶⁷ Cesta to jistě byla nelehká, představu o délce své cesty si mohl udělat díky mapám, které byly pro poutníky k dispozici a „jež umožňovaly lehce se vyhnout nebezpečím a nepříjemnostem. Cestou tam i zpět se lidé snažili navštívit ještě další posvátná místa.“⁶⁸ Věděl, že cesta nebude jednoduchá, přesto se nenechal odradit, byl voják, zvyklý cestovat a snášet všelijaké nesnáze a útrapy.

Obr. 2 - Tannazollův baldachýn

Jak to přesně bylo s rytířem z Tannazoll-Zill nevíme, podrobné záznamy o jeho cestě se nedochovaly, ale ještě před druhou světovou válkou připomínal jeho pout' obraz ve hřbitovní kapli Svatého Kříže ve Slavonicích, kam byl přenesen po zrušení poutního kostelíka roku 1785. „Obraz představoval rytíře Tannazolla v poutnickém rouchu, s kloboukem a holí, jak se koří Panně Marii Montserratské.“⁶⁹

Jedním z dokladů jeho cesty je dochovaný „Tannazollův baldachýn“⁷⁰ uložený ve farním

⁶⁶ ZIKMUND M. T. Papež poutníkem ve znamení mušle. *Katolický týdeník*, 2010, roč. 21, č. 46, s. 3

⁶⁷ OHLER, Norbert: op cit.. s. 28

⁶⁸ OHLER, Norbert: op cit s. 30 - 31.

⁶⁹ FEJFAROVÁ, Alena. Montserrat u Cizkrajova. Rosice, Gloria 2000. s. 9 srov. S. ČERNÝ, Jiří. Poutní místa jihozápadní Moravy. s. 155

⁷⁰ Na baldachýnu je německý nápis: „Bartolomeus von Tannazoll und cüder, röm keü: maü: obrister leitea, renoviert 1847, Anna Maria von Tannazoll, geborne Köchlerin von Swandorf 1642“ Volný překlad: „Bartoloměj z Tannazoll a Zill, říms. císaře podplukovník. - Obnoveno 1847. Anna Maria z Tannazoll, roz. Köchlerová z Swandorf 1642“.

kostele Petra a Pavla v Cizkrajově. Také záznam v kronice španělského Montserratu, který zmiňuje kniha montserratského mnicha Anselma, z níž přikládám volný překlad: „Vyberme důležitý, avšak málo známý příklad z daleké země, z panství Sitzgras. Bartoloměj, rytíř z Tannazollu-Zilu z Moravy se přidal k armádě bojující v Nizozemsku. V roce 1634 byl zraněn v jedné krvavé bitvě. Doktoři u něj diagnostikovali 14 zranění, z nichž některá byla smrtelná. Rytíř, který věděl o zázracích, které se děly v Monserratu, odevzdal svůj život z celého srdce Panně Marii a slíbil, že navštíví její svatostánek. Byl zázračně vyléčen a slib dodržel.“⁷¹

4.6 Bartoloměj věřící člověk

Po návratu se v něm probudila touha postavit z vděčnosti Matce Boží kapli. Jeho ušlechtilý čin nebyl v té době ojedinělým jevem, to, co cítil a vykonal, bylo touhou tisíce duší, zoufalých a zkoušených dlouhými lety války, toužících po míru a pokoji. Zprávu o uskutečnění daného slibu a potvrzení všech ústně předávaných pověstí najdeme opět v knize mnicha Anselma: „Při návratu do své země chtěl dodržet slib

a na kopci ve farnosti Sitzgras, 4 km od města Zlabing nechal postavit kostelík zasvěcený Panně Marii.“⁷²

U Tannazolla se setkáváme s nejen unaveným svědkem třicetileté války, ale s opravdu pevně věřícím člověkem, který hledá pomoc Boží pod záštitou Mariinou. V tomto světle pak můžeme porozumět založení a vybudování tohoto poutního místa a můžeme pochopit, proč tisíce poutníků upírali svoje naděje k Milostné Montserratské Matce a děkovali jí za záchranu.

Obr. 3 - Tannazollův erb

⁷¹ ALBAREDA, Anselm. Historia de Montserrat. Montserrat, Abadia de Montserrat 1929. s. 307, volný překlad MUDr. et Bc. Dagmar Krejčová

⁷² Viz. tamtéž, s. 307

4.7 Bartoloměj šlechticem

Ferdinand II. jej za věrné služby již v roce 1622 povýšil do rytířského stavu s přídomkem „z Tannazoll-Zill“. Jeho syn Ferdinand III. pak ještě titul navýšil a rozšířil tak, že všechny výsady přecházejí i na jeho sourozence a potomky. Bartoloměj také získává svůj šlechtický znak, jehož význam je v listině detailně popsán a vysvětlen. V té době se jednalo o významné ocenění všech Bartolomějových zásluh. Originál listiny je uložen ve Státním okresním archívu v Jindřichově Hradci.⁷³

---

⁷³ **Wir Ferdinand**, der dritte von Gottes gnaden Erwählter römischer Kaiser zu allen Zeiten Mehrer deß Reichs in Germanien zu Hungarn Böhemb Dalmatien Croatien und Sclauonien König Ertzherzog zu Österreich Herzog zu Burgundt Marggraff zue Mähren Hertzog zu Lützenburg in Schlesien zu Brabant Steyer Kärnten Crain Württemberg und Töck Fürst zu Schwaben Marggraff zu Ober und Nider Laußintz gefürster Graf zu Habsburg zu Tyrol zu Pfürdt zue Kyburg und zu Görtz Landtgraffe inn Elsaß Marggraff deß Heyl. Röm: Reichs Ob der Enß und zu Burgasb Herr auf der Windtschen Marckh zu Poitenau und Salins. **Bekennen öffentlich mit diesem Brieff und** thuen kundt allermanniglich. Nach dem die hohe Kaiser und Königliche würde durch Ihr Vollkommen weesen gleich als die Sonne daß Erdreich aller Menschen Standt erleuchtet und jenuldutliche Sie Ihr gnaden Unter die Ihrigen außtheilet jemehr unnd Höher die Glorÿ ihres erleuchten Throns dar durch geziehret und außgebeitet wirdt Wir auch auß deroselben Römischen Kaiser: und Königlichen Höhe und würdigkeit dar zue wir durch durch die gnadenreiche Vorsch: und schickung deß Allmächtigen kommen auch an geborner guete und nuldigkeit je und allezeit genaigt unnd gewogen sein aller und jeglicher Unserer des Heyligen Römischen Reichs auch anderer Unserer Erb Königreiche Fürsten-thumber und Ländter getreuen Unterthanen Ihr Würde, Nutz Auffruhen und beste wohlfahrt mit gnedigsten willen zubefördern und Zubetrachten, so wirdt doch vornemblich Unser Kaiser und Königliches gemüth begierlicher und billich desto mehr gewogen denen Unsere gnad und sanfftmuetickeit mitzuthelen und ihren Nahmen Stammen und weesen Zuerheben, deren Vor Elttern und Hie in einen Ehrlichen und Tuegenlichen wandel und Ehrbahren Stanndt Herkommen, sich auch vor andern aller Adeligen gueten Sitten Tugendt Vernunfft undt geschicklichkeit sowohl aller getreuen dienstbahrkeit gegen Unnß und dem Heyligen Römischen Reich und andern Unsern ErbKönigreichen Fürstenthumben und Landten beflaßen densenben anhangen und sich damit nach Unsern gnedigsten willen und wohlgefallen auffrichtig redlich und standthafftig beweisert und erzeigen mit Unsern sonderlichen Kaiser: und Khöniglichen gnaden Zubegaben Zuziehren und Zuversehen auch Sie zu Höheren Standt und mehrern Ehren Zuwürdigen und Zuerhehen. - **Damit** Wir dan gnedigst angesehen wahrgenomben und betrachtet haben die Ehrbarkeit und redlichkeit Adeliche guete Sitten Ritterliche Tugendt Vernunfft geschicklichkeit unnd wohlverhalten damit vor Unser Kaiser und Königlichen Maÿtt: der Ehrnuchte Unser Obrister Leutenandt Hauptman deß Iglauer Kraißes und lieber getreuer Barthlme von Tannazol und Zihl sonders berühmet worden wie nicht weniger. Zu Kaiser: und Königlichen gemüets gezogen die Unterthänige getreue unnd ersprießliche Kriegs und andere Politische dienste so Unsern Vorfahren am Reich und Unserm Hochlöblichsten Ertzhaus Österreich vor vielen Jahren Hero in Unterschiedlichen funktionen und occasionen mit standthaffter treu und durfterkeit praestiret und erwiesen Insonder Zeit nach dem bey der Anno Sechzehn hundert und Zwanzig, auf dem Weißenberg vorgangenen Hauptschlacht männlich gehalten, die Zeittung erlangter plichlichen Victori nach den Kaiserlichen Hoff gebracht, undt hernach Anno Sechzenhundert Sechs und Zwanzig, Zu Zeittten der im Landt ob der Enß entstandenen Rebellion, seiner gehabt Ordinantz nach sambt Untergebenen Mannschafft, die von denen Rebellen ober die Donaw gespante Ketten mit großer Leib und lebens gefahr glicklich Zersprengt unnd eröffnet die Stadt Lintz Succuriret, und in Unsern Kriegsdiensten mit solchen mannhafften gemüeth continuiret, daß er Zu der Obrist Wachmeister und nachmahls zu der Obristen Leutennants Charge kommen, bey welchen er diu in Viellen Unterschiedlichen occasionen mit empfangung vieller wunden sein Bluett Vergoßen und nach deme Er die Kriegsdienste quittirt, nun die von Unß ihme anvertraute Kraißhauptmanschafft des Iglauer Kraißes zu Unsern gnedigsten wohlgefallen Administriret und Verwaltet, auch noch furters Unß alle getreue gehorsambste dienste Zuerwiesen gantz willig und erbietig ist, solches auch wohlthuen kan soll und mag. **Hierunben** so haben Wir nit Unbillich Unser Kaiser:und Königliches gemueth gegen ihme

---

Barthlme von TannaZoll und Zihl auch gewendet und nit allein seinen von Unsern Vorfahren erlangten Adelstandt als Könighue Böhemb Ober Herzog in Schlesien und Marggraftt in Mähren gnedigst Confimirt und bestätigtet, sondern auch Ihme sambt seiner Posteritet in den Alten Ritterstandt Unsers Erb Königreichs Böhemb und deßen incorporirten Landten erhebt und gesetzt und benebens Zu mehrer bezeugung Unserer Kaiser: und Königlichen gnade ihme sein bißhero geführtes Adeliches Wappen folgender gestalt Vermehret und Verbeßert. Alß mitnahmen einen quartirten Schildt deßen Unter Hinteretheil Roth oder Rubinfarb ist, in deßen mitte ein Weiße Straße geradt Über Zwerch gehet warauf hleichfals in einem Drÿangel dreÿ Sechsspitzige gelbe Stern gesetzter Zusehen, in den obern Vordern Veldt so gelbist erscheinet ein Halber schwarzer Adler mit ausgeschwungenen Flügel, außgestreckten rechten Krähl, auffgethanen Schnabel Roth außgeschlagener Zunge und mit einer Königlichen guldenen Cron geziehret, in dem Untern Vordern schwarzen Velet stehet vor sich auffwärts ein grimiger Löw mit vorgeworffenen beeden Pranckhen, Über den Rückhen geschwungenen doppelten Schwaiff, aufgerißenen Rachen, Rotaußgeschlagener Zungen und mit einer Königlichen guldenen Cron geziehret, das obere Hintere Veldt ist gleichfals schwarz oder Kohlfarb, auf welchen ansobeschriebener gelber Löw stehet in der mitte deß Schildts, befindet sich ein kleines HertzSchildtlein, in welchem ein Landtschafft, mit einem großen fließenden Waßer, so den Flueß die Donaw bedeutet, auf welchem ein Schiff, warinnen etliche Mannschafft imbarciret, mit einem Weiß: und Blawen Fähnlein, und Jenseits derselben ein Weißes gemauer mit einem Thurn, also praesentiret wirdt, daß eine auf beeden Landten geheffte und gespannte große Eiserne Khetten zusehen. Ob solchem Schildt stehen zweÿ gegen einander gewendte offene Adeliche Thurniers Helmb auf der Linckhen mit Weiß oder Silberfarb und Roth oder Rubinfarben Holmbdeckhen, auf der Rechten seiten aber mit schwarz oder kohlfarb und gelb oder goldtfarben Helmbdeckhen, unndt jeder mit einer Königlichen guldenen Cron geziehret, auß der Hintern Cron erzeugen sich Zweÿ mit den Mundtlöchern außwerths gewendte Puffelshorner, mit farben also Unterschieden, daß deß Hintern Untere Halbetheil Roth, daß obere Weiß ist, deß Vordern Untere Halbe theil aber ist schwarz, das obere gelb, zwi- schen diesen beeden stehet vorwerths ein gantz gelber grimiger Löw biß auf die Hütlte, mit ober den Rücken gewundenen doppelten Schweiff, aufgerißenen Rachen, roth außgeschlagener Zungen unndt mit einer Königlichen guldenen Cron geziehret, mit den beeden Pranckhen ein grienes oliuen Zweig Haltende. Ob der rechten Cron stehet ein Halbirter schwarzer Adler mit von sich außgestreckten Krahlen, auffgethanen rechten Flügel, offenen Schnabel Rothaußgeschlagener Zunge und auch mit einer Königlichen guldenen Cron geziehret, Hinter diesem Adler zeigen sich dreÿ neben einander und einer den andern gleichsamb flammen weiß Übersteigen de Stingel, deren untere unnd obere Roth, der mittere aber weiß ist, auf jedem stehet ein Sechspitziger gelber Stern. Allermassen dann solch Adeliches Wappen und Cleÿnodt in der mitte dis Unsers Kaiser: und Königlichen Brieffs gemahlet unndt mit farben aigentlich außgestrichen ist.

Verleihen unnd geben Ihme Barthlme von Tannazoll und Zihl seinen Adelichen Leibes Erben und derselben Erbens Erben, Mann: und Weiblichen geschlächts, daß Vorgemelte Wappen und Cleÿnodt, nebenst erhöhung Sie in berührten Standt unnd grad deß Alten Ritterstandts, Privilligen, gönnen und laßen Ihme Barthlme von Tannazoll und Zihl, seinen Ehelichen leibs Erben und derselben ErbensErben, Mann: und Weibs Persohnen, wie auch seines Brudern Christoff von Tannazoll Sohn, auch Barthlme von Tannazoll unnd Zihl, der Zeit Pfarrern zue Landtstein, unnd Marckh Altstadt, zue, daß Sie und Er obstehendes Verbessertes Adeliches Wappen also führen und gebrauchen sich auch hinführo gegen Unßund jedermänniglich in allen ihren reden, Schrifften, Tituln unnd Insigeln solches Praedicats und Ehrnwortts von Tannazoll und Ziehl nennen und schreiben sollen können und mögen. Thuen solches hiemit in krafft dieß Brieffs, Erheben, Würdigen unnd setzen Ihme Barthlme von Tannazoll und Zihl, sambt allen seinen Ehelichen leibs Erben und der selben Erbens Erben, Mann: und Weibs Persohnen, absteigender Linj, für und für, nun und Zu ewigen Zeitten in den Alten Ritterstandt Unsers ErbKönigreichs Böhemb unnd dessen incorporirten Landten: Gleichen Zuefügen und gesellen Sie der Schaar gesell: und gemeinschafft Unserer ErbKönigreich Fürstenthumber und Landter Alten Ritterstandts Persohnen, hiemit wißentlich inn Krafft dieses Brieffs. Meinen, Setzen, ordnen unndt wollen, daß nun hinführo mehrgedachter Barthlme von Tannazoll unnd Ziel sambt allen seinen Ehelichen LeibsErben und Nachkommen, Mann: und Weibs Persohnen, Ihres Namens und Stammens nicht anderst, als ob Sie von Vier Adelichen Ahnen hero von Vatter und Muetter gebohrene Alte Ritterstands Persohnen waren, solches dargethan und erwiesen hetten, für Alte Ritterstandts Persohnen sein sich nebenst seinen Vettern Barthlme von Tannazoll, obbeschriebenen Wappens gebrauchen, Sie auch aller unnd jeder gnaden, freÿheiten Privilegien, Herrlichkeiten, Altherkommen und gewonheiten, auch aller Recht und gerechtigkeiten mit Beneficien auf Hohen unnd Nidern Thumbstiftern und anderen Ehrlichen Ambtern, Geist: und Weltlichen fähig sein, sowohl in gesellschaften und sonsten Inner: und außershalb Gerichts Ehrlichen Handlungen unnd geschäftten inner und auß den Alten Ritterstandt, gebührlichen

Roku 1644 přikupuje malé panství Bolíkov a měšťanský dům číslo 45 ve Slavonicích, které přidal ke svobodnému dvoru v Cizkrajově.

Obr. 4 - Listina Ferdinanda III.

Standt, Session, Vorzueg und Vorgang haben, undt Zugelaßen werden, auch dar Zue tauglich schicklich unnd guet sein, und sich deßen allen auch aller andern Privilegien Rechten und gerechtigkeiten deren andere Unserer ErbKönigreich Fürstenthumber und Ländter Alte Ritterstands Persohnen, von rechts oder gewonheit wegen Zugebrauchen befügt und berechtiget, genießen und gebrauchen sollen unndt mögen, alles aufs Römischer Kaiser: auch Zu Hungarn und Bohemb Königlicher macht und Vollkommenheit vonn aller manniglich Ungehindert.

Unnd gebitten hierauf allen und jeden Standten, Inwohnern und Unterthanen, mehrerwehntes Unsers ErbKönigreichs Böhemb und deßen incorporirten Lajdej waß Hohen oder Nidern Standts, Ambts oder wesens die sein hiemit gnedigst Ernst: und: Bestiglich, daß Sie ihne Barthlme von Tannazoll und Zihl, auch seine Eheliche Leibs Erben undt Nachkommen für und für als Alte Ritterstands Persohnnen halten, erkennen, also Tituliren, schreiben und nennen Sie auch in allen unnd jeden gemainen Landts und andern Ehrlichen Versamblungen, Ritterspielen, Veldtzen, Hohen und Nidern Thumb Stifffern, unnd zu Ambtern Geist: unnd Weltlichen allerorten Zuelaßen unnd an diesen auch allen andern Freyheiten, Ehren Würden Praeeminenz, Fechtem und Gerechtigkeiten, wie andere Unserer ErbKönigreich Fürstenthumber unnd Ländter Alte Ritterstands Persohnen nicht hindernnoch jemadten anderen solches Zuthuen gestatten, in keinerley weiß noch weege, sondern Sie darbey Ungehindert gänzlichen Verbleiben laßen. - Alß lieb einem jedwedern seÿe, Unsere schwähre Straff unnd Ungnadt Zuvermeiden unnd darzue Pöen nemblichen Ein Hundert Marckh Lotiges goldtes, die ein jeder so offt Er frauentlich Hierwider Handlete, Unnß Halb in Unsere Königliche Cammer, den andern Halben theil aber offtgemelten Bathlme von Tannazoll unnd Zihl, deßenn Erben unnd Nachkommen, so hier wider belaidiget wundten Unnachläßlich Zubezahlen Verfallen sein solle, daß mainen Wir ernstlich unnd es wirdt auch Hieran Vollbracht Unnser gnedigster will und mainung. Zu Urkhundt diß Brieffs besigelt mit Unserm Kaiser: unnd Königlichen anhangenden größeren Insiegel, der geben ist in Unserer Stadt Wien den Sibenund Zwanzigsten Monatstag January nach Christy Unsers lieben Heren und Seeligmachers gnadenreichen geburth im SechzehnhundertZweÿ und Fünffzigsten, Unserer Reiche deß Römischen im Sechzehenden, deß Hungerischen im Sibenundzwanzigsten, und deß Böheischen im Fünfundzwanzigsten Jahr. Ferdinand v.r.

4.8 Bartoloměj umírá

Zemřel 4. července 1658 a je pochován se svou chotí, Annou Marií, rozenou

Obr. 5 - Náhrobní deska manželů Tannazollových

Köchler z Schwandorf, která zemřela 8. srpna 1654, v hrobce farního kostela v Cizkrajově. Tam je připomíná náhrobní deska⁷⁴ umístěná v presbytáři farního kostela svatého Petra a Pavla v Cizkrajově.

Právem tedy tomuto zakladateli, rytíři Bartoloměji z Tannazoll-Zill, patří vděčná vzpomínka.

4.9 Potomci rodu Tannazoll-Zill

Jak to bylo dál s potomky rytíře Bartoloměje, není úplně jisté. Jmenovací dekret do rytířského stavu zmiňuje sice mužského potomka, avšak o jeho životě se mnoho nedozvídáme. Není ani zmíněna jeho smrt, nemluví se o jeho posledním odpočinku. Jako nejpravděpodobnější se jeví fakt, že potomci zdaleka nežili tak zbožným životem jako jejich rodiče. Jindřichohradecké archivní materiály se zmiňují o sporu „Anny Veroniky Tannazoll se služkou Zuzanou Steindlovou, chudou měšťskou schovankou v roce 1687.“⁷⁵ Bude se pravděpodobně jednat o snachu Bartoloměje, zakladatele montserratské kaple. V dalších materiálech je už zmiňována pouze „slečna Tannazoll-Zill“⁷⁶, nejspíše vnučka zakladatele. Bartolomějovi potomci zadlužili panství a prodali ho. Kupil ho přítel jejich otce, František von Schneidau a jeho zbožná choť. „V letech 1870tých(sic!) byl majitelem advokát Dr. Zach z Brna.“⁷⁷ O několik let později

⁷⁴ Dva cínové náhrobky s nápisy ve volném překladu Jiřího Marečka, levý: „Vysoce urozená paní Anna Maria z Tannazoll, rozená Kechlerová ze Schwandorff, manželka krajského hejtmána z Tannazoll, zesnula v Pánu 8. srpna 1654.“ Pravý: „Urozený rytíř pan Bartoloměj z Tannazoll-Zill a na Bolíkově, obristleutnant [podplukovník] řím. císařského Majestátu a královský hejtmán jihlavského kraje v markrabství moravském, zesnul blaženě v Pánu 4. července 1658 a leží zde pochován. Nechť jeho duše odpočívá v pokoji.“

⁷⁵ SOKA, inv. č. 7220126 - 7220135

⁷⁶ Farní kronika farnosti Zlabings - Slavonice, I. část, s. 160

⁷⁷ TIRAY, J. Vlastivěda moravská II. Místopis. Brno 1926. s. 117

odkupuje panství statkář Kraška a jeho rod ještě dlouhou dobu na nabytém území velmi úspěšně hospodaří, ke dvoru náležela cihelna pod Montserratem.⁷⁸

V kronice Slavonic jsou už jen nepatrné zmínky o rodině:

1745 – 31. května umírá ve věku 70 let Johann de Tannazoll-Zill.⁷⁹

1746 – 1. ledna umírá ve věku 77 let Herula Maria Anna de Tannazoll-Zill.⁸⁰

1763 – 28. června umírá ve věku 72 let Anna Maria de Tannazoll-Zill.⁸¹

Poslední malou zprávičku ještě nacházíme v knize Josefa Springera a to o „*slečně Marii Anně von Tannazoll-Zill, která věnovala v roce 1750 Montserratu 1000 zlatých.*“⁸² Podle mého soudu se zřejmě jedná o onu Marii Annu, zmíněnou ve slavonické farní kronice, která v roce 1763 umírá.

Žádné další zprávy o rodině Tannazoll-Zill v archívech nelze dohledat.

4.10 Další majitelé panství⁸³

Po smrti rytíře Bartoloměje přechází svobodný dvorec na císařského generála Františka Schneidauera von Schneidau⁸⁴, držitele panství Staré Hobzí, který montserratskou zbožnost též velmi podporoval, především však jeho urozená manželka, rozená ze Schellenbergu. Tato šlechtická rodina byla velmi slavná a spřízněná s tehdejší nejvýznačnější šlechtou.

1674 – Po smrti barona Schneidauera převzali dědictví jeho tři synové František, Jindřich a Antonín. Panství spravovali svědomitě a spravedlivě.

1703 – Panství Staré Hobzí a dvorec v Cizkrajově získal rytíř Maxmilián František z Deblína, jehož manželka pocházela z rodu baronů ze Schneidau. Pod patronátem a za významné podpory barona Maxe z Deblína, ze zbožných darů a se základním kapitálem od knížete Filipa z Liechtenštejna, vybudoval farář Sissenbeck

⁷⁸ Srovnej TIRAY, J. Vlastivěda moravská II. Místopis. Brno 1926. s. 117

⁷⁹ Farní kronika farnosti Zlabings – Slavonice, I. část, s. 160

⁸⁰ Farní kronika farnosti Zlabings – Slavonice, I. část, s. 160

⁸¹ Farní kronika farnosti Zlabings – Slavonice, I. část, s. 160

⁸² Srovnej s: SPRINGER J. Die Marienkirche am Mont-serrat bei Sitzgras nächst Zlabings in Mähren. Wien 1866. s. 13

⁸³ DABB, fond BKB, inv. č. 2998, kart. 810 – Presentace – Cizkrajov – 1648-1787

⁸⁴ Srovnej s Nadační listinou Mont Serratu

z kaple montserratský kostel, který byl roku 1717 posvěcen. Rodina hrabat z Deblína držela panství Staré Hobzí a dvůr v Cizkrajově do roku 1784, kdy byl hrabě Josef František z Deblína od jednoho loupežníka zastřelen. Na místě této loupežné vraždy u Starého Hobzí stojí socha sv. Josefa.

1785 – Montserratský kostel byl zrušen a tím také patronátní práva a závazky zanikly.

1787 – pozemek i s kostelem kupuje držitel panství Staré Hobzí, rytíř Johann Peter von Flick, za 174 zlatých.

5. ZALOŽENÍ POUTNÍHO MÍSTA

Když se rytíř Bartoloměj z Tannazoll-Zill vrátil z poutní cesty na španělský Montserrat domů, do Cizkrajova, hledal vhodné místo, kde by mohl zbudovat milostivé místo, podobné katalánskému kostelu.

Na jih od svého sídla našel zalesněný kopec a na něm začal roku 1650 budovat, na počest Matky Boží, kapli. Dokončil ji roku 1651. Byla vystavena z kamene, byla zaklenutá a obklopená šesti zdobenými kapličkami. Na úpatí kopce dal postavit čtyři poustevny a obytný dům pro sebe, kde pak v letních měsících často pobýval a věnoval se soukromým pobožnostem.⁸⁵

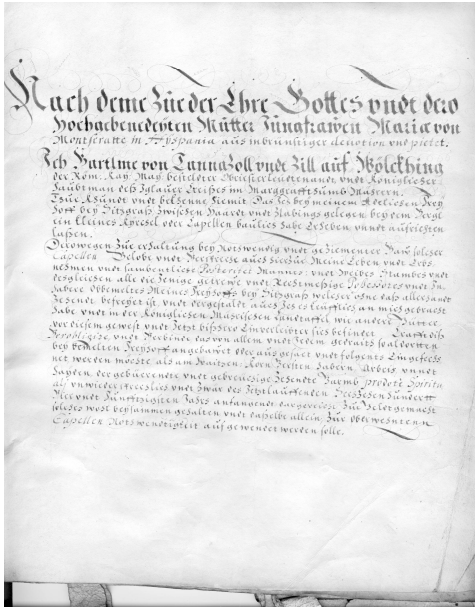
Do kaple umístil sochu Panny Marie Montserratské, kterou nechal zhotovit a vystavil ji veřejné účtě přicházejících poutníků. Když se stal hejtmanem jihlavského kraje a majitelem panství Volfřov, požádal biskupskou konzistoř o možnost konat zde veřejně bohoslužby. To mu bylo dovoleno pod podmínkou, že zřídí nadaci na údržbu a odměnu pro duchovního, který o něj bude pečovat. Bartoloměj dal proto vyhotovit nadační listinu vydanou v Dolním Bolíkově dne 10. května 1654.⁸⁶

---

⁸⁵ FEJFAROVÁ, Alena. op. cit. s. 9

⁸⁶ DABB, inv.č. 11705, sign. S 6, kart. 704 „Nach deme Zue der Ehre Gottes undt dere hochgebenedeyten Mutter Jungfrauen Maria von Montseratte in Hyspania aus inbrünstiger devotion und pietet :

Ich Bartlme von TannaZoll undt Zill auf Böleckhing der Röm. Kay. May. besteldter Obriestleudtenandt undt Königlicher Hauptman deß Iglauer Kreißes im Marggrafthumb Mähren, Thue Khundt undt bekhenne hiemit Das Ich bey meinem Adelichen Freyhoff bey Sitzgraß zwischen Haardt undt Zlabings gelegen bey dem Berge ein kleines Kyrchl oder Kapellen baulich habe erheben undt aufrichten laßen. Derowegen Zur erhaltung bey Nothwendig undt geziemter Bau solcher Capellen Belobe undt Verspreche auch hier zur Meine Leben undt Lebsnehmen undt sambentliche Posteritet Mannes undt Weibes Stambes undt desgleichen alle die Jenige getrewe undt Rechtmeßige Possessores undt Inhabere obbemeltes Meines Freyhoffs bey Sitzgraß welcher ohne daß allerhandt Zehendt befreÿet ist undt dergestaldt auch Ich es keüfflich an mich gebracht habe undt in der Königlichen Mährischen Landtaffel wie andere Gütter vor diesem gewest undt Jetzt bißhere Einverleibter sich befindet. Krafft diß Beobligire undt Verbinde das von allem undt Jedem gedraith so alldortten bey bemelten Freyhoff angebawet oder ausgesäet undt folgenth Eingefechnet werden möchte als am Waitzen, Korn, Gersten, Habern, Arbeth unndt Hayden der gebüerendte undt gebreuchige Zehendte Zurmb prodoti Spirituali unwiederstreichlich undt Zwar des Jetztlauffenden Sechzehnhunderttvierundt Fünffzigiten Jahrs anfangendt dargereicht Zur oberwehtenn Capellen Nothwendigkeit aufgewendet werden solle. Warüber dann Ich sambt obvermercksten Meinen Leben undt Lebsnehmen undt sambentlichen Posteritet neben deren Jenigen welche diesen obbernandten Freyhoff bey Sitzgraß nach Meinem

Obr. 6 - Nadační listina Montserratu

Obr. 7 - Pečetě nadační listiny

Nadační listinu podepsali svědkové: Ferdinand
Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka,
František ze Schneidau, Adam Václav Max

Tötlichen Hintritt posediren undt haldten werden ein getreuer Inspector bin undt sein sollen damit von Mir undt Denenselben über oberwehnte Capellen undt oberstandenen Ein kommandten Zehendt gedrayth eine Wohlmeinende Obsiecht undt Sorge getragen undt daß Geldt dafür Zur letzt besagter Capellen erheischer Notturfft Inciner undt Ihrer eigenen disposition undt besten belieben nach aufgewendet undt hiengerichtet undt daßelbe Zur ewigen Zeiten Continuiret werden möge.

Undt solte yeber kurtz oder lang wieder allem verhoffen dieser Freyhoff von Meinen Leben undt Nachkommandten verkaufft werden So solle jeder Zeit mit solchem onere undt Condition des Zehendt gedraits wie oben geschrieven besesen. Jedoch vergestaldt daß obberuhte Meine Erben undt Erbsnesinen undt Sambentliose Posteritet Meines Geschlechts die ober Inspection oder aufsichts in infinitum welches Ich Jederzeit hiemit in bester Formb reseruiert undt vorbehalten haben will wegen obbegrieffenen Zur mehr besagten Capllen undt niergents anderstwhin vemachten Zehendt gedraiths Zur wieder reparit: undt Bauerhaltung derselbenn neben obbemelten Rechtmäßigen Poßesborn oder Inhabern. Des Freyhoffs bey Sitzgraß ohne einzigen eintrag undt Zwiestaltung stheth undt Unueranderlich Mein Besehtecht daßgleichen wohin oberstandenes Zur dieser Kyrchel gehöriges Einkommen eigentlich Hinkommen oder verwendet wordenn Nach Zuefragen undt Rechnung Zuebegehren Macht haben sollen. **Daß ist Mein Vollkomment entlicher Willen unndt Meinung** . Zue Urkundt undt becräftigung deßen habe Ich Zue dieser Meiner Geistlichen Donation Mein Adelich: angebohenes Insigel Hieundten wißentlich neben iurgesteldten eigener Handtunderschrifft auf druckhen laßen Undt Zue desto mehrerer Sicherheit Die Hoch unndt Wohlgeborenen Herrn Herrn Ferdinandt Wilhelm deß Heýligen Römischen Reichs Grafen Slawata von Ehtumb undt Rosehmburg Herr auff Pölitsch undt Glatz, der Röm: Kay: May: Rath Landtrechts beýsitzern Juristen Lehen Hofrichter undt Stadthaltern in König. Reich Böheiml Wie auch der Röm: auch Zue Hungarn undt Böheimb Königliche May: würcklichen Kammerer. Undt wohlgeborenen Herrn Frantz von Schneidau Rittern Herr auff Haardt Höchst besagt Ihrer Röm: Kay: May: Gestelten Obristen über ein Regiment Curasier Deßgleichen wohl Edlen Bestrengen Ritter Herr Adam Wentzell Max Tyrowsky von Tyrowitz auf Retschitz und Draschitz; gehorsamb Ich undt Dienstlich gebetten undt erbetten das dieselben ebenfahls neben Mir Ihre hochangeborne undt Adeliche Bettschafft in fidem für gedruckht undt sich eigenhändig Denenselben undt deren Erben ohne schaden Unterschrieben. So beschehen undt geben Zur Wolckhing Im Marggraffthumb Mähren den Zehendten Monathstag May deß Ein Tausent Sechs Hundert Vier undt Fünfftzigsten Jahrs.

Adam Wenzel Max Tyrowsky; Frantz von Schneidau;
Ferdinand Wilhelm Slawata Bartleme von TannaZoll

Tyrovský a Bartoloměj Tannazoll. Olomoucké biskupství listinu confirmovalo 24. května 1654.⁸⁷ Zakladatel se tedy musel postarat i o hmotné zajištění kněze. Text této nadační listiny je velmi svérázný a neobvyklý; pan rytíř von Tannazoll si listinu nenechal ověřit od místního faráře či děkana – snad proto, že první poreformační farář v Cizkrajově J. Hagelstein je uváděn (podle G. Wolnyho) až od roku 1657, nebo možná proto, že onen významný naturální (cirkevní) desátek vlastně upřel faráři. Proto také ustanovil sebe samotného (i posmrtně) jediným „dohlížitelem“ nad řádným plněním a využíváním své nadace. Problém desátků se nakonec řešil ještě dlouhou řadu let.⁸⁸ Mše svatá se zpočátku sloužily jen dvakrát ročně, a to na svátek svatého Filipa a Jakuba a na Navštívení Panny Marie, jinak kaple sloužila rodině jen k soukromým pobožnostem.

5.1 Montserratská svatyně ve Španělsku

To vše budoval rytíř Bartoloměj po vzoru španělské montserratské svatyně. Ta je skryta v pilovitém katalánském pohoří, kde roku 880 našel biskup z Manrosy sochu černé Matky Boží, a pak tam nechal zbudovat benediktýnský klášter a kostel. Okolo kostela jsou vybudovány malé kapličky a poustevny. Velmi podobně, avšak ve zmenšeném měřítku, nechal na kopci u Cizkrajova vybudovat poutní komplex rytíř Bartoloměj.

Na udržování tohoto místa věnoval desátky ze svobodného dvorce v Cizkrajově.

5.2 Rozšíření kaple

Brzy ke kapli začaly proudit davy poutníků. Ukázalo se, že nedostačuje. Protože i další držitelé svobodného cizkrajovského dvora, především František von Schneidau a jeho zbožná choť, rozená ze Schellenbergu, oba ze Starého Hobzí (Althart), měli tuto svatyni v účtě po smrti rytíře Tannazoll-Zilla, se jí ujali a dali ji roku 1660 rozšířit.⁸⁹

Započaté dílo však začalo pomalu chátrat a upadat pro opakované změny majitelů panství a neustálé omezování dotací. Na obnovu čekalo téměř třicet let, zapomenuto ale nebylo. Prostí lidé přicházeli k Matce Boží stále a prosili ji o přímluvu.

---

⁸⁷ DABB, inv.č. 2766, sign. S12, kart. 781

⁸⁸ DABB, inv.č. 2766, sign. S12, kart. 781

⁸⁹ SPRINGER J. op. cit., s. 10

5.3 Z kapličky kostel

Roku 1696, při své cestě do Prahy⁹⁰, přenocoval ve Slavonicích kníže Filip Erasmus z Lichtenštejna.⁹¹ V té době byl farářem a děkanem v Cizkrajově Matyáš Engelbert Sissenbeck.⁹² Upozornil knížete na téměř dezolátní stav montserratské kapličky, její malou kapacitu pro přicházející poutníky a svěřil mu svoji myšlenku kapli přebudovat na kostel. Kníže projevil zájem o poutní místo zájem a farář Sissenbeck zde dokonce pro něj sloužil mši. Místo se knížeti zalíbilo a ihned daroval 550 zlatých a přislíbil v budoucnu částku na přestavbu a opětné zvelebení této mariánské svatyně navýšit až na 3000 zlatých.⁹³ Knížete však zaměstnaly jiné starosti a slíbené zlaté neposlal, roku 1704 padl v boji o trůn a stavba kostela se musela odsunout.

5.4 Matěj Engelbert Sissenbeck

Děkan Sissenbeck se však své myšlenky nevzdal a jeho důvěra v pomoc Matky Boží neochabovala. Základní kapitál, poskytnutý knížetem Filipem nestačil, bylo třeba dalších podporovatelů. Tím se stal „hrabě Josef Maxmilián z Deblína, velkostatkář ze Starého Hobzí, když roku 1712 zakoupil potřebný pozemek pro přístavbu lodí a stavební materiál pro započetí stavby kostela.“⁹⁴ Velký kostel byl budován v letech 1712 – 1716 zásluhou a s osobním nasazením děkana Sissenbecka. Posvěcen byl dne 8. září 1717, o svátku Narození Panny Marie.⁹⁵

Obr. 8 - Děkan Sissenbeck

⁹⁰ Farní kronika farnosti Slavonice: „V té době vedla přes Slavonice kupecká stezka, na faře byly velké stáje, které zajišťovaly odpočinek a přepřahání koní.“ nestr. Srovnaj s. SPRINGER J. op. cit. s. 11 „v té době totiž vedla v blízkosti Slavonic obchodní stezka Vídeň – Jihlava – Praha, tzv. „gmundenská“ a zrušena byla až po roce 1750“

⁹¹ EICHLER K. Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Brno 1888. s. 231

⁹² Diecézní archiv Biskupství brněnského (dále jen DABB), fond Biskupská konzistoř (dále jen BKB), inv. č. 2998, kart. 810 – Prezence – Cizkrajov – 1648-1771

⁹³ EICHLER K. op. cit. s.231

⁹⁴ SPRINGER J. op. cit. s. 11

⁹⁵ SPRINGER J. op. cit. s. 12

Obr. 9 - Milostná socha Panny Marie

Původní kaple byla přestavěna na presbytář a během čtyř let byla přistavena chrámová loď. Dle dobových zápisů⁹⁶ měl nový kostel křížový půdorys se dvěma sakristiemi a oratořemi nad nimi. Uvnitř kostela se nacházelo pět oltářů a kazatelna.

Hlavní oltář představoval skalisko na Montserratu v Katalanii, v jehož prohlubni uprostřed byla za sklem uložená milostná socha „Milé Paní z Montserratu.“ Uvnitř i z vnějšku kostela byly početné sochy světců.

Prostranství před hlavním vstupem bylo srovnáno, pod ním byla vybudována dvě sklepení;

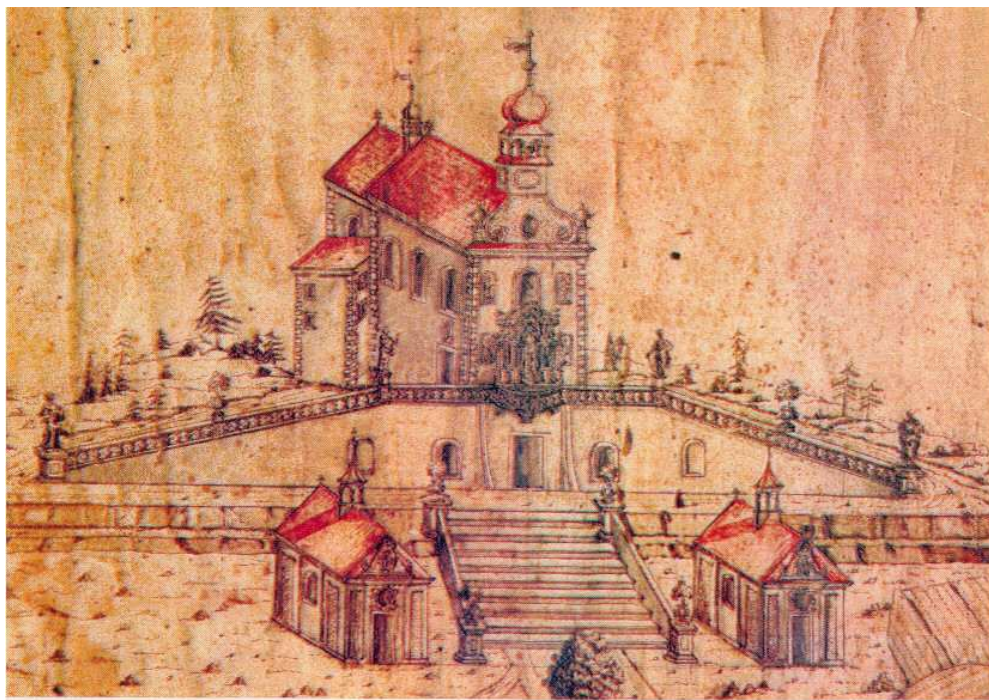
ve vnitřním byla skulptura Ukládání Ježíše do hrobu, tzv. Boží hrob a ve vnějším stál oltář s velkým křížem a postavami Panny Marie a svatého Jana. Třetí kaple, stojící také pod ohradní zdí, byla zasvěcena svatému Michaelu archandělu. Ke kaplím bylo možné sejít po schodišti, které bylo budováno společně s ohradní zdí. Celkový obraz nám dotváří dobová kresba neznámého malíře z roku 1732, která je majetkem farnosti. Jde asi o nejstarší dochovaný obraz, od neznámého malíře.

Se stavbou kostela zřídil děkan Sissenbeck poustevnu. Bohatě zdobená kamenná ohradní zeď před kostelem byla vidět již z dálky a upoutávala pozornost. Dochovala se až dodnes, ale za ta léta ztratila na své kráse, poničil ji období josefínských reforem, dvě světové války a také les, který návrší obklopoval, vyrostl.

⁹⁶ SPRINGER J. op. cit. s. 12

V důsledku toho byl v Cizkrajově zvýšen počet kaplanů, biskup zde ustanovil tři kaplanská místa, aby bylo dobře postaráno o poutníky putující sem z blízkých i dalekých farností. Kaplanům také vypomáhali poustevníci, kteří se usadili ve zdejší zbudované poustevně a měli na starosti provoz kostela. Jedno z „*kaplanských míst pak bylo přesunuto do lipolecké farnosti.*“⁹⁷

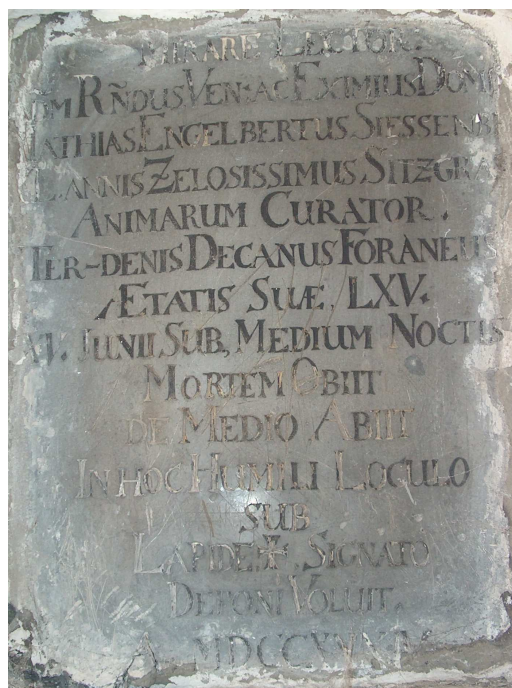

Obr. 10 - Nejstarší dochovaný obraz Montserratu

Na děkana Sissenbecka zbyla památka ve formě cínového náhrobku ve farním kostele Petra a Pavla v Cizkrajově, umírá 1734.

V letech 1661 – 1733 bylo evidováno na tomto posvátném místě šedesát tři zázračných vyslyšení proseb a po smrti faráře a děkana Sissenbecka ještě dalších třináct.

Vleklé války za vlády panovnice Marie Terezie vyčerpaly státní pokladnu a urychlily tak soumrak barokních poutních míst i jednotlivých klášterů. Cizkrajovská duchovní správa zde však ani přes nepřízeň státní moci nepřestávat i nadále sloužit mše svaté

Obr. 11 - Náhrobek děkana Sissenbecka

⁹⁷ DABB, fond BKB, inv. č. 2663, sign. L 4, kart. 774, Lipolec, odloučení nové fary od Cizkrajova (též Dačice, Volfřov), 1676-1736

a pobožnosti, lid stále uctíval Matku Boží a poutní tradice rostla. Putovaly sem procesí z blízkého i vzdálenějšího okolí.

Po nástupu jejího syna, císaře Josefa II., který nejen zrušil většinu tehdejších řeholních komunit, ale omezil i lidové poutě a zrušil řadu poutních míst, kterými byla země protkaná, se blíží konec tohoto tolik oblíbeného poutního místa, ne však v srdcích lidí.

6. REFORMY JOSEFA II.

Po necelých sedmdesáti letech od dostavby byl kostel na příkaz osvíceného císaře Josefa II. (1780 – 1790) zrušen. „*K provádění svých reforem zřídil zvláštní úřad, „dvorskou duchovní komisi“, jíž postavil v čelo svobodného zednáře, státního radu F. K. Kressla a duchovního referenta českorakouské dvorské kanceláře a dvorního radu, osvícence F. J. Heinkrého. Dvorská duchovní komise dávala nařízení biskupům a ti je sdělovali nižším orgánům, vikářům a farářům. Nařízení tímto úřadem in publico-ecclesiasticis od 17. září 1780 do 26. listopadu 1783 vydaná, plní dva foliové svazky. Celkový počet z doby Josefovy vlády dosahuje 600 kusů.*“⁹⁸ „Byly rušeny „zbytečné“ kostely a kaple“⁹⁹ část výnosu mešních nadací byla obrácena ve prospěch farní duchovní správy a pojata do náboženských fondů.“¹⁰⁰ To, co bylo s takovým úsilím a obětmi zbudováno a stalo se předmětem nejvroucnější úcty, bylo zničeno škrtem pera v zájmu špatně chápané osvěty.

6.1 Zrušení kostela

Ještě i nyní jsme schopni pochopit tu vlnu odporu věřících, když vešel ve známost odpor vzbuzující dekret císaře Josefa II. Tehdejší místní farář, Šimon Czastka (1776 – 1792), tu dne 6. srpna 1785 sloužil poslední mši svatou o slavnosti Proměnění Páně.¹⁰¹ Po té byl kostel odsvěcen a zrušen, začaly jeho smutné časy.

6.2 Nový majitel panství

S vidinou snadného zisku kostel odkoupil stávající držitel panství Staré Hobzí, rytíř Johann Peter von Flick, za 174 zlatých dne 29. prosince 1787. Chtěl stavební materiál výhodně zpeněžit, proto zadal bourací práce staviteli Dunkelovi ze Slavonic. Mobiliář kostela rozprodal a zbytky rozdal okolním kostelům. Použitelné cihly byly

---

⁹⁸ KADLEC, J. op. cit. s. 159-160.

⁹⁹ KADLEC, J. op. cit. s. 164

¹⁰⁰ KADLEC, J. op. cit. s. 165

¹⁰¹ SPRINGER J. op. cit.. s. 14

snad prodány na stavbu židovské modlitebny v Bolíkově.¹⁰² V té době je totiž v blízkém okolí velmi silná židovská komunita.¹⁰³ Farní kostel v Olšanech dostal tři zvony¹⁰⁴, hřbitovní kaple ve Slavonicích varhany a obrazy Dobrého Pastýře, svatého Ignáce a obraz s rytířem Bartolomějem na španělském Montserratu.¹⁰⁵

Milostná socha „Naší milé Paní z Montserratu“ byla se souhlasem Zemského úřadu přenesena do farního kostela v Cizkrajově a osazena na tamní hlavní oltář, kde setrvala až do obnovení poutního kostela. To se však muselo stát v tichosti, bez průvodu a okázalého procesí¹⁰⁶, ale i tak se lidé radovali, že se jim alespoň podařilo zachránit sochu montserratské madony.

Mnoho obrazů a soch bylo postupně zničeno a ztraceno, zbytky stavebního materiálu byly rozváženy po okolí.

Tak to pokračovalo až do předvečera Slavnosti Božího těla roku 1830, kdy obrovská průtrž mračen smetla v Mutné nový most, právě dostavěný z použitelných stavebních zbytků z Montserratu, a rozmetala kameny a cihly po celém širokém okolí, tak tento úkaz vyvolal takové zděšení, že se už nikdo neodvážil kostel nadále rozebírat.¹⁰⁷

---

¹⁰² SPRINGER J. op. cit. s. 15

¹⁰³ Srovnej: STEHLÍK, M. Židé na Dačicku a Slavonicku (1670-1948). Dačice 2002

¹⁰⁴ SPRINGER J. op. cit. s. 15

¹⁰⁵ SPRINGER J. op. cit.. s. 15

¹⁰⁶ Srovnej s: SPRINGER J. op. cit. s. 14

¹⁰⁷ Srovnej s: SPRINGER J. op. cit. s. 14

7. ŽIVÁ TOUHA PO OBNOVĚ

Byla to smutná doba, po josefínských reformách zůstaly z kostela jen rozvaliny a kdysi kvetoucí poutní tradice zůstala, přetrvávala jen v srdcích zbožných lidí. Do temného stínu doby zapadlo mnoho kostelů a klášterů, včetně moravského Montserratu.

To, co bylo prohlašováno za osvětu a pokrok, se nakonec ukázalo jako pouhé barbarství ničící umění, zbožnost a náboženství.

Když čteme o tom, jak byl „*kostel s kaplemi a obytnými budovami vydražen, snesena střecha a klenba a zůstalo jen holé zdivo*“, ¹⁰⁸ musí nám být úzko. Během několika málo let se nešetřeným lidským zásahem ze slavného poutního místa stala ruina, nad kterou poletovala jen hejna vran, rostlo zde kapradí a plevel.

V okolí zříceniny „*pásli v létě hoši dobytek a při společných chvílích si vyprávěli o tom, co slyšeli doma od rodičů o této mariánské svatyni. Občas mívali pocit, že slyší ruinu naříkat a prosit: „Smilujte se, alespoň Vy, přátelé, smilujte se!*“ ¹⁰⁹

Snad jediný z bývalých ctitelů montserratské Madony, který se v té době myšlenkou obnovy zabýval, byl „*ovčák z Mutné, „starý Haberl“*“, který zde konával v neděle a svátky společné pobožnosti se stejně smýšlejícími a opakovaně prohlašoval, že chrám bude opět vystaven.“ ¹¹⁰ „*Roku 1841 se mu podařilo najít zasypanou studnu, celou ji vyčistil a znovu z ní začala tryskat životadárná voda. Místo musel dobře znát ještě z období jeho slávy, protože v místě původního oltáře zřídil malou kapličku, do které zavěsil obrázek „Naší milé Paní Montserratské.*“ ¹¹¹

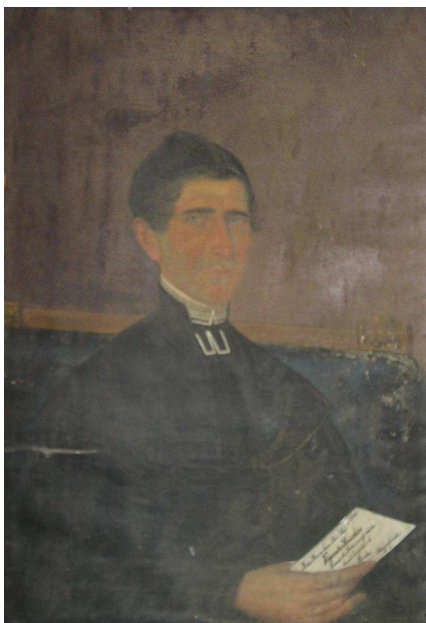
¹⁰⁸ SPRINGER J. op. cit. s. 16

¹⁰⁹ SPRINGER J. op. cit. s. 20

¹¹⁰ HLAS, časopis církevní. Brno, 5. prosince 1865. Ročník 17, číslo 34. s. 267

¹¹¹ SPRINGER J. op. cit.. s 18

7.1 Děkan Vincenc Penischka

Obr. 12 - Děkan Penischa

Ještě v jednom srdci však klíčila myšlenka za obnovu chrámu. Tím byl tehdejší děkan Vincenc Penischka. Věděl však, že mu síly ubývají a sám už vše nezvládne. Když mu byl do farnosti přidělen nový kaplan, Josef Springer, uvědomil si téměř s jistotou, že právě on je od Boha poslaný člověk, jako stvořený pro tento náročný úkol. Když viděl, že lidé s jeho myšlenkou souhlasí, a kaplan Josef také není proti, požádal o schválení návrhu na obnovení poutního chrámu na místě rozvalin. To mu bylo povoleno a v cestě odvážné myšlenky už nic nestálo.

Každý, kdo se o nové stavbě dozvěděl, snažil se přispět, nejvíce pak „*obec Cizkrajov a nejbližší okolí: Mutná, Mutišov, Holešice, Vnorovice, Chvaletín, Slavětín, Liděřovice. Vydatně přispěly i Slavonice.*“¹¹²

Mnohé osobnosti i vesnice si zasloužily čestný titul „*Dobrodinec Montserratského kostela.*“ V první řadě to byla obec Cizkrajov a další obce v okolí, rodina majitele cizkrajovského dvora Krafky a okolní šlechtické rodiny.¹¹³

---

¹¹² Kronika obce Cizkrajov nestr.

¹¹³ DEIMEL, Theodor. *Heftschrift anlässlich des 60 Jährigen Jubiläums der Montserratkirche (1865-1925)*. s. 22

7.2. Stavba nového kostela

7.2.1 Přípravné práce

Stavební plány vypracoval Michael Angelo, rytíř z Picchioni, držitel panství Český Rudolec, c. k. major a bývalý profesor stavitelství na c. k. Pionierakademii ve Vídni.¹¹⁴ Zednické práce vedl mistr Jan Strommer ze Starého Hobzí a tesařské práce mistr Fiala.¹¹⁵ To byly práce odborné, o ostatní pomocné práce se postarali lidé, každý jak mohl, dle svého uvážení a možností.

7.2.2 Stavba a následné práce

Stavba byla zahájena 15. října 1858 na svátek svaté Terezie pobožností, pak začaly přípravné práce a za další rok, opět 15. října, bylo zahájeno osazování krovu pro zastřešení. To se zdařilo během jediného dne, v dalších dvou dnech si muži, z ruky do ruky, podávali a kladli přímo z vozů pálenou krytinu na střechu kostela. Stavební práce trvaly tři roky a vynaloženo bylo 371 zlatých¹¹⁶. Spousta pomocných prací byla vykonána zadarmo. Dne 15. srpna 1861 byl osazen věžní kříž. První zvon, dar p. Vincence Christiána z Mutné, který nechal zhotovit ve znojenské zvonařské dílně, vážil 76kg a byl posvěcen opatem novoříšského kláštera Paterem Arnoštem Šírkem, O. Praem. Nesl nápis „Mutter Gottes Maria“.¹¹⁷ Během slavnostního zavěšování zvonu přišla zpráva, že sám excísař Ferdinand V. (Dobrotivý) věnoval tomuto kostelu 500 zlatých, která vyvolala obecný jásot a vroucí děkovnou modlitbu. Dar byl vskutku štědrý, stačil však sotva na pokrytí dluhů. Pater Josef Springer později napsal: „Stavební fond byl každoročně velmi rychle vyčerpán a na podzim každý rok vykazoval propad.“¹¹⁸ Dokonce sám pan děkan, Vincenc Penischka, věnoval na stavbu rovných 100 zlatých.¹¹⁹

---

¹¹⁴ Ženíjní akademie ve Vídni

¹¹⁵ Srovnej s. SPRINGER J. op. cit. s.18

¹¹⁶ Dnes asi 240 tis. Kč

¹¹⁷ Srovnej s: SPRINGER J. op. cit. s.21 a FEJFAROVÁ, Alena. op. cit. s. 15

¹¹⁸ FEJFAROVÁ, Alena. op. cit. s. 15

¹¹⁹ SPRINGER J. op. cit. s.22

Od 10. března 1862 byly zahájeny práce na zaklenutí kostela, na které věnoval držitel svobodného dvorce pan Kraška 10.000 cihel. Dne 7. září 1862 byl osazen druhý zvon, dar rodiny Neuteiflovy, byl větší než první, jeho hmotnost byla 112 kg. Roku 1863 bylo osazeno 13 nových oken a opraveny schody na kazatelnu.

Roku 1864 se podařilo položit v lodi dlažbu z kamenných dlaždic a v presbytáři mozaiku. Dále byla opravena předsíň hlavního vstupu a čtyři kusy vchodových dveří.

Celkovou úpravou okolí kostela byly stavební práce ukončeny.

7.2.3 Vybavení kostela

Roku 1865 byl dokončen varhanní kůr. Potom byl osazen hlavní oltář a kazatelna, které zhotovil akademický sochař Heinrich Becker z Vídně.

O další vybavení kostela se postarali početní dobrodinci:

- Pan František Ritter von Ehrenstrom z Vídně věnoval čtrnáct obrazů Křížové cesty, stříbrnou pozlacenou monstranci a oltářní lampu.
- Pan Hrabě Alois Rechberg daroval kropenku
- Výrobní spolky parament ve Vídni a v Brně věnovaly bohoslužebná roucha, kostelní prádlo a jeden mešní kalich.
- Jeho Svatost, papež Pius IX., věnoval zlacený stříbrný kalich s papežským znakem a věnováním.
- Kněžna Františka z Liechtenštejna darovala velký vyšíváný oltářní koberec.
- Markraběnka Gabriela Pallavicini-Fürstenberg nechala zhotovit červené mešní roucho.
- Pater Marian Ille, benediktýn z Melku, věnoval mešní roucho vyšívané zlatem.
- Pan Jakub Flicker z Vídně dovezl ciborium.
- Markraběnka Terese Pallavicini darovala ozdobné velum.
- Nejdodemnější však byl čin jednoho chudého studenta z Vídně, který věnoval svou odměnu za kondice během letních prázdnin na pořízení mešního roucha.¹²⁰

Obr. 13 - Dar Pia IX.

---

¹²⁰ SPRINGER J. op. cit. s. 44-47

7.3 Znovuobnovitel montserratské svatyně

Josef Springer se narodil 24. dubna 1828 v Chotěšově (Chotieschau), 16km jihozápadně od Plzně, na silnici vedoucí do Řezna (Regensburg).

Tamní fara patřila klášteru premonstrátů-kanovníků v Teplé u Mariánských lázní. Tento, dodnes existující, klášter premonstrátů, byl založen roku 1197 českým velmožem Hroznatou. Jak to v té době bylo zvykem, založil na svých statecích v Chotěšově i klášter ženské větve tohoto řádu. Nařízením císaře Josefa II. byl ženský klášter v Chotěšově zrušen a stejně jako montserratský poutní kostel vydán zániku.

Malého Josefa provázela po celé dětství pohled na tuto kostelní zříceninu a její obraz, umocněný vyprávěním zbožné matky, se mu natrvalo vryl do paměti. Ve svých vzpomínkách píše: „*Moje matka, jejíž otec, stejně jako dědeček, byli klášterním lékaři v Chotěšově, mi dokázala velmi poutavě vyprávět mnohé zajímavosti o tomto klášteře a o jeho tragickém konci.*“¹²¹

Filosofická studia absolvoval v Praze, teologii dokončil v Brně, kde byl také 21. července 1852 ve věku 24 let vysvěcen na kněze. Po primici 15. srpna 1852 se stal kaplanem v Cizkrajově (Sitzgras) za tehdejšího faráře a děkana Vincence Penischky. Když přicházel poprvé dne 23. srpna 1852 od Dačic k Cizkrajovu, uviděl na kopci jakousi zříceninu a udiveně se ptal svého průvodce, který nesl zavazadla, co to tam je. Dostal odpověď, že jde o zrušený poutní kostel. Tu si rázem vzpomněl, že i poblíž jeho rodiště, Chotěšova u Plzně, byl zrušen poutní kostel na tamním Křížovém kopci.¹²²

Potom k rozvalinám často docházel, naslouchal vyprávění o kostele, především od místního starého ovčáka Haberleho, které vždy končilo větou: „Montserrat musí být opět zbudován!“

Josef Springer byl mužem, kterého si Prozřetelnost k tomuto nesnadnému úkolu vyvolila, očividně jej podporovala a vedla. Byl velký, s hustým tmavým obočím, nadaný, strhující, výmluvný a se smyslem pro humor. Jeho schopnost získat a zajistit potřebné prostředky k uskutečnění tohoto náročného úkolu byla provázena Božím požehnáním a pomocí Matky Boží, navzdory nemalým těžkostem a zkouškám. Ne nadarmo byl nazýván „*druhým Tannazollem, druhým zakladatelem a původcem*

---

¹²¹ SPRINGER J. op. cit. s.17

¹²² Srovnej DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Josef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911.

obnoveného *Motserratu*.¹²³ To, jak se myšlenka na obnovení *Montserratu* usadila v jeho mysli, a jak se mu ji dařilo uskutečňovat, popsal ve své publikaci *Montserratu*, vydané v Brně r. 1908, a já jsem se pokusila z ní vybrat alespoň to nejpodstatnější a nejzajímavější:

„První podnět přišel z úst jedno starého prostého muže. „Dne 2. července 1856, o svátku Navštívení P. Marie, jsem jako obvykle sloužil mši sv. v místní kapli v Mutné. Na zpáteční cestě mě doprovázel tento muž, ovčák, ze zdejšího dvorce, známý pod přezdívkou „starý Haberl“. Na kopci u Božích muk jsme na chvíli postáli a on začal, jako obvykle, mluvit o obnovení Montserratu. Já jsem se ho nakonec zeptal: „Ale staříčku, kdo by měl ten kostel znova postavit?“ Tu on smeknul ze své prošedivělé hlavy klobouk a slavnostně prohlásil: „Důstojnosti, přece kaplan z Cizkrajova!“ Stál tam přede mnou jako prorok z dávných časů. S údivem jsem se na něj podíval a šel pak dál, s upřímným obdivem nad jeho nevysvětlitelným a odvážným přáním. Rok na to, opět o svátku Navštívení P. Marie, jsem znova stanul na tomto místě, při příležitosti svěcení krásného nového kříže, pořízeného na místě dosavadních Božích muk. Za krásného letního dne jsem kázal na téma nápisu na kříži: „Vy všichni, kdo jdete kolem, pohleďte a vizte, zda je vaše bolest, jako bolest má!“ Tento úryvek Písma svatého připomíná dobu, kdy Jeruzalém a jeho chrám ležel v troskách. Jak ale vystihoval situaci při pohledu na rozvaliny montserratského kostela!

Veledůstojný děkan a farář v Cizkrajově Vincenc Penischka pak navrhl uspořádat pobožnosti s procesím k ruinám kostela. Cestou nás pozdravilo svým krákáním hejno vran, které kroužily nad zbořeníštěm. Ze zbytků zdiva civělo 14 prázdných okenních otvorů a 7 otvorů pro dveře s vybouraným nadpražím připomínalo tajemné jícny. Čtyři vysoké holé zdi vypadaly opuštěně. Podlaha byla pokryta sutinami a vegetací. Hlavice pilířů byly odbourány a místo stropu byla modrá obloha. Venku zbyly zbytky zdiva obou sakristií. Sklepení před hlavním vstupem bylo zborcené a ohradní zeď z velké části rozbouraná. Tam kde stával hlavní oltář, byla zřízena provizorní kaple, kterou zdobilo několik obrázků, a před montserratským obrázkem hořela lampička. Tam jsme zastihli starého Haberleho, který tu o nedělních odpoledních konal svoje soukromé pobožnosti a náhodné příchozí zval k modlitbě růžence.

---

¹²³ HLAS, časopis církevní. Brno, 5. prosince 1865. Ročník 17, číslo 34. s. 267

Pomodlili jsme se Loretánské litanie a mnohohlasé mocné „Oroduj za nás!“ se dunivě odráželo od holých stěn. Na závěr se pan děkan obrátil ke shromážděným a řekl: „Vždycky se tvrdilo, že monserratský kostel má být opět obnoven! Pokud se chcete pokusit tady zbudovat kapli s oltářem pro příležitostné bohoslužby, moji oba páni kaplani budou přijímat na to od vás příspěvky“. Shromážděním proběhlo radostné vzrušení. Všichni se začali tlačit okolo nás a do baretů nám vhazovali příspěvky; někteří si vypůjčovali od známých. Tato první sbírka vynesla 17 zlatých 30 krejcarů [12 tis. Kč současných] – a to byl základní kapitál na stavbu kostela. Po chvíli se venku utvořily skupinky, horlivě debatující o stavbě. Zaslechl jsem nápady, jako: „To by byla práce pro zednického mistra Strommera!“ – „Já věnuji pár stromů na krov!“ – „Já taky!“ – „Já taky!“ – „Já věnuji zastropení!“ – prohlásil majitel dvorce Josef Krafka. A pak se ozývali další a další dárci. Po celém okolí šla, od úst k ústům, radostná zvěst, že Montserratský kostel bude opět zbudován. – Ke svému údivu jsem pak slyšel se všech stran: „Musí si to vzít na starost páter Josef!“ – Za pár dní mně předal pan děkan vybraný menší obnos se slovy: „Josefe, na mě by to bylo už moc, vezmi si to na starost!“ – „Tak tedy, ve jménu Božím!“¹²⁴

Tím bylo zahájeno velké dílo. Přesto, že na kaplanovi Springerovi ležela obrovská tíha starostí o obnovu kostela a později i chod farnosti, dokázal svému okolí v každém okamžiku dodávat optimismus a dobrou náladu. Těžkosti a trable dovedl s Boží pomocí zázračně přetavit v odhodlání a úsilí, které přináší bohatou úrodu.

Po 17 letech kaplanské činnosti, po smrti děkana Vincence Penischky 24. dubna 1869, byl Josef Springer ustanoven 2. července 1869 farářem v Cizkrajově.¹²⁵

Na přání brněnského biskupa získal toto místo jako projev uznání a vděčnosti za velkolepý výkon při znovuvýstavbě montserratského kostela v letech 1858 – 1865, kterou uskutečnil jako kaplan s podivuhodným nasazením.¹²⁶

Pater Josef Springer se od té doby se považoval za „poutního faráře“¹²⁷ a snažil se o důstojné vybavení kostela, o živý průběh poutí. Službu vykonával neúnavně, bez ohledu na svou vlastní osobu, stal se vyhledávaným kazatelem, ke kterému pro útěchu přicházeli lidé nejen z vlastní farnosti, ale i z nejbližšího okolí.

---

¹²⁴ FEJFAROVÁ, Alena. op. cit.. s. 13-14

¹²⁵ Srovnej: DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Josef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911.

¹²⁶ Srovnej: DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Josef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911.

¹²⁷ SPRINGER J. op. cit. s.

Při padesátiletém kněžském jubileu byl jmenován biskupským radou a vyznamenán od císaře Františka Josefa I. Zlatým záslužným Křížem a korunou. To vše oslavil u Panny Marie Montserratské při pouti 15. srpna 1902.¹²⁸

Obr. 14 - Biskupský rada Springer

Pater Josef Springer na svém milovaném Montserratu odsloužil v letech 1865 – 1910 celkem „1779 mší svatých.“¹²⁹ Poslední mši svatou sloužil na Montserratu „15. listopadu 1910.“¹³⁰

Přestože se farář Josef Springer tolik zasadil za obnovení svatyně a byl širokým okolím milován, nevyhnul se ani závisti a mnohým nařčením. Svědčí o tom dobové záznamy z tisku. Poznáváme ale také, že to byl člověk rázný, nepodléhal nátlakům ani nevyužíval situací ke svému prospěchu. Byl člověkem čestným, za všech okolností hájil pravdu. Na svoji obranu napsal přímo redakci

časopisu: „*Ctěná redakce „Svobody“ v Praze! V čísle 15. dne 10. srpna t. r. vydaném, nalézá se článek pod nápisem „Opět jeden zázračný obraz Panny Marie“, který se vztahuje, jak každý poznává, na chrám v Mont Seratu nedávno vystavený a k faře mé v Cizkrajově u Dačič na Moravě přifařený. V článku tom jsou nahromaděny smyšlenky, které opravuju takto: Starý kostel nevyhořel, nýbrž byl zrušen r. 1785, nebyl mědí krytý; oltářní obraz nebyl přenesen do sousední obce, nýbrž do kostela v Cizkrajově; taktéž pouhé bajky jsou, co se o darech plynoucích do kapsy faráře vypravuje. Rovněž smyšleno jest, co se o sedláčku slyšícím sténání vypravuje, o událostech těch v celém okolí nikdo nic neví; také smyšlenka jest, co se povídá o slzách řinoucích se z obrazu – vždyť Madona na hlavním oltáři není žádný obraz nýbrž socha z dřeva umělecky zdělaná; také smyšleno jest, že by se matka Boží faráře v noci zjevila atd. Také není o žádném poustevníku u kostela žádné stopy, nýbrž majitel*

¹²⁸ Diarium celebrantium Sacredotum in Monte Serrato ab anno 1865, p. 12

¹²⁹ Diarium celebrantium..., op. cit. p. 1-39

¹³⁰ Diarium celebrantium..., op. cit. p. 39

rychty František Kraška vystavěl si na své půdě dům, kde kostelník bydlí, který je pozlačovačem vyučeným a tím zaměstnáním se zabývá, kdežto mu a faráři nikdy nenapadlo hotoviti rozličné amulety a růženečky a není pravda, že by se do Čech byly zaslaly a u padlých u Hradce našly, an tam pouze jeden muž ze zdejšího okolí padl. Kostel Serratský není farním a proto se tam svatby jen ku zvláštní žádosti odbývají, nikdy ale křty a pohřby, a proto nemůže být řeči o darech, které dostává farář. Žádám o otištění této opravy a vyvrácení článku smyšleného, sepsaného od člověka, který si vzal za úkol klamati slovnou redakci smyšlenými bajkami, o jejichž nepravdivosti se již také jiné redakce přesvědčily a mé opravě místa daly.

V Cizkrajově u Dačic na Moravě dne 8. září 1871. ¹³¹

Obr. 15 - Hrob biskupského rady Springera

Ještě za svého života si vybral místo svého hrobu tak, aby měl výhled na milovaný montserratský kostelík.

Zemřel

16. června 1911

ve věku 83 let

a je pochován u zdi kostela přesně tak, jak si sám vybral, s výhledem na Montserrat.

Roku 1998 byl jeho hrob bývalými německými starousedlíky obnoven, náhrobní deska je ve dvojím vyhotovení v českém i německém jazyce.

Obr. 16 - Náhrobní deska rady Springera

¹³¹ SVOBODA. Politický časopis. Praha, 25. Září 1871, ročník 5, číslo 18. s. 431 (Josef Springer)

7.4 Slavnosti na Montserratu roku 1865

Poté, co byl kostel dostavěn a vybaven, okolí upraveno, nic už nebránilo konsekraci kostela a následným slavnostem.

7.4.1 Přenesení sochy

Za účasti asi 10 000 věřících se dne 2. července 1865, o svátku Navštívení Panny Marie, konalo přenesení sochy Panny Marie Montserratské z cizkrajovského farního kostela svatého Petra a Pavla na původní místo, do svatyně na Montserrat. Povolení k přenesení sochy vydala brněnská biskupská konzistoř.¹³² Po mši svaté se vydalo procesí se sochou Panny Marie do obnoveného poutního kostela. Průvod vedla řada družiček, mládenci nesli svíce a ve středu průvodu družičky nesly sochu Matky Boží, oděnou v bílém atlasu a drahocenném závoji. Za sochou kráčel pan děkan Penischka a představený slavonického děkanátu důstojný pán Laurenc Marek, pověřený prozatímním posvěcením kostela.

Na uprázdněné místo na hlavním oltáři ve farním kostele byl umístěn obraz Immaculaty (Neposkvrněného početí Panny Marie) od akademického malíře Ignáce Dullingera, který jej maloval během pobytu v dačickém zámku. Obraz se stal okrasou tohoto gotického kostela.

7.4.2 Pokračování slavností

Ve středu, 5. července, na svátek svatého Cyrila a Metoděje, připutovaly další stovky zbožných poutníků ze Slavonic a Dačic. Společně přijeli také úředníci z Dačic a z Jemnice, s nimi okresní hejtman a jiní, kteří se podíleli na opravách kostela.

Na svátek Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna, se znovu konala slavnost. Montserrat byl zasvěcen jako Kalvárie a bylo posvěceno čtrnáct křížků pro zastavení Křížové cesty, to nám

Obr. 17 – Jeden z posvěcených křížků na stěně kostela

¹³² Diarium celebrantium....., op. cit. p. 2

do dnešní doby připomíná stěna kostela. Svěcení vykonal kvardián františkánů z Dačic, důstojný pán Valentin Friedrich.

7.4.3 V předvečer konsekrace kostela

Nejvýznačnější slavnost však teprve všechny čekala: konsekrace kostela a první mše svatá spojená s oslavou kněžského jubilea důstojného pána Vincence Penischky, konsistorního rady, čestného děkana a faráře v Cizkrajově. V sobotu, 16. září odpoledne, na svátek svaté Ludmily, přijel vrchní pastýř, „*Jeho Excellence, nejdůstojnější pan biskup brněnský, hrabě Antonín Arnošt Schaaffgotsche*¹³³, doprovázen kanovníky Augustinem Kiowským, Šimonem Baarem a biskupským sekretářem Karlem Beránkem z Brna až sem, aby tuto vznešenou slavnost vykonati mohl. Cesta vedoucí přes Znojmo do Velkého Újezda a odtud přes Jemnice do Cizkrajova poskytla mnohonásobné příležitosti duchovenstvu a lidu, aby jemu důkazy podali své náklonnosti a lásky.“¹³⁴ Ve farním kostele proběhla obvyklá pobožnost před relikviemi, které biskup přivezl. Dalším „*darem byla mešní kazule pro Montserrat od jedné vznešené dámy.*“¹³⁵

„*Montserratský kostel večerního času skvostně osvětlen byl a lesk tisíc a tisíc lamp oznamoval celému okolí významnost příštího dne.*“¹³⁶

7.4.5 Konsekrace kostela

Ráno, sedmnáctou neděli po Svatém Duchu, dne 17. září 1865, začaly významné obřady konsekrování kostela, které vykonal brněnský biskup. Nejprve byla z Božího

---

¹³³ „*Jako všichni jeho předchůdci dosáhl i brněnský rodák Schaaffgotsche biskupského stolce svého rodiště císařským jmenováním po Gindlově odchodu. Jeho prudká povaha ho strhávala v národnostních sporech do protičeského postoje, který však po roce 1848 zmírnil. Zúčastnil se miléniových oslav a podporoval Dědictví svatého Cyrila a Metoděje. S olomouckým metropolitou Somerauem toužil po uvolnění církevního života a připojil se k jeho památnému memorandu s požadavkem svobody církve. Po vzoru arcibiskupa Fürstenberga zbudoval v Brně chlapecký seminář a na základě konkordátu obnovoval náboženský život zavedením májových pobožností, kněžských exercicií a lidových misí. Rád také přivítal do diecéze kongregace františkánek a vincentek, vznik náboženských spolků. Během jeho správy diecéze došlo v letech 1859 – 62 k poslední úpravě hranic mezi brněnskou a olomouckou diecézí výměnou vyškovského děkanství za boskovické, jež bylo připojeno k Brnu.*“ KATALOG MORAVSKÝCH BISKUPŮ, ARCIBISKUPŮ A KAPITUL STARÉ I NOVÉ DOBY. Olomouc 1977. s. 164

¹³⁴ HLAS, časopis církevní. Brno, 15. Října 1865. Ročník 17, číslo 29. s. 228

¹³⁵ Diarium celebrantium ..., op. cit. s. 3

¹³⁶ HLAS, časopis církevní. op. cit. s. 228

hrobu „přenesena ve slavnostním průvodu schránka s relikviemi svatých mučedníků Felixe, Fortunata a Perpetuy do kostela.“¹³⁷ Relikviář nesli čtyři kněží s nimi dalších „tři a třicet kráčelo ve slavnostním průvodu a nástupce apoštolův kráčel ozdoben nádherným ornátem za ostatky.“¹³⁸ Během obřadu konsekrace bylo venku kázání pro věřící, kázali tři kněží, dva v německém jazyce a v českém jazyce měl promluvu „pan farář z Lipolce, Jan Klang, a posluchačům vysvětlil význam slavnosti. Připomenul také, že před třiceti devíti lety mu dnešní jubilant kázal na primiční mši svaté v Dačicích.“¹³⁹

Obr. 18 - Dobová kresba Montserratu

Po skončení obřadů konsekrace byl do kostela „ve slavnostním průvodu uveden jubilant, děkan Vincenc Penischka.“¹⁴⁰ Oslava kněžského jubilea byla důstojná. „Orchestr a sbor nacvičil Jubilejní mši od Führera“¹⁴¹ pod vedením „Josefa Illeho, vzorného učitele cizkrajovského, jenž získal všeobecné uznání pro kostelní hudbu, kterouž řídil a také nesmíme zamlčeti,

že dárce nových varhan, štědrý to a pobožný měšťan Jihlavský“¹⁴² „pan Karel Riedl“¹⁴³ „se ku této slavnosti osobně dostavil a uměleckým hraním na varhany k oslavení téhož dne nemálo přispěl.“¹⁴⁴

Jedněmi dveřmi davy do kostela proudily, druhými dveřmi proud lidí z kostela vycházel, a přesto lidí v kostele neubývalo, zpěvy nekončily.

¹³⁷ HLAS, časopis církevní. Op.cit. s. 228

¹³⁸ HLAS, časopis církevní.op.cit. s. 228

¹³⁹ HLAS, časopis církevní.op.cit. s. 228

¹⁴⁰ SPRINGER J. s. op.cit. s. 32

¹⁴¹ SPRINGER J. op.cit.. s. 28

¹⁴² HLAS, časopis církevní. op.cit.. s. 228

¹⁴³ SPRINGER J. op.cit. s.28

¹⁴⁴ HLAS, časopis církevní. op.cit. s. 228

K radosti všech pak kanovník Kiowski vyhlásil „v latinské, německé a moravské řeči apoštolskou stolicí udělené 100-denní odpustky pro účastníky dnešní mše svaté a 40-denní pro každý den výroční.“¹⁴⁵

Tato slavnost překonala všechna očekávání, důkazem byl výnos sbírky – „192 zlatých a 75 krejcarů¹⁴⁶, jedna staříčká vdova z Dolního Radíkova přinesla uspořené 40 zlatých,¹⁴⁷ „ačkoli dne 2. července tentýž lid (při slavnosti přenesení obrazu Panny Marie) 300 zlatých k témuž účelu obětoval, a to lid chudobný, jež během několika let mnoho tisíc zlatých pro vystavění tohoto chrámu věnoval.“¹⁴⁸

Po skončení bohoslužeb se všichni duchovní a význační „hosti shromáždili ve farně ku střídmé hostině. Přípitek, jež Excellence pan biskup na svatého Otce, na císaře Pána a na důstojného jubilanta přednesl, překvapil svými duchaplnými obraty a trefným vylíčením našich církevních a politických poměrů. Na přípitek ten odpověděl důstojný pán jubilant nadšeným přípitkem na Jeho Excelenci. Mezi vznešenými osobami, ježto účast brali v této slavnosti, nacházel se také patron Cizkrajovské fary, vysoce urozený svobodný pán Friedrich von Dalberg a jeho choť, aby Jeho Excelenci, jakož i pana jubilanta, již padesát let na dalberských patronátních farních blahodárně působícího uvítali.“¹⁴⁹ Při této příležitosti se rozhodl oslavenec zřídit „nadaci s kapitálem 200 zlatých, aby každý rok z výnosů byla sloužena o nedělích v oktávu svátku Jména Panny Marie slavná mše svatá v Mont Serratském kostele.“¹⁵⁰

7.4.6 Dozvuky slavnosti

V pondělí 18. září 1865, se pan biskup a jeho doprovod rozloučil s Cizkrajovem, kněží a shromáždění občané mu přáli jen vše dobré. „Tak ukončila se dojemná slavnost, která při nejpříznivějším povětrí se všeobecnou spokojeností potkala.“¹⁵¹ Sami se opět vydali na Montserrat, na další mši svatou, která se stala vyplněním proroctví pana Kraffy „(† 1837) majetníka zdejšího svobodného dvora.“¹⁵² „Tento stařec před 40 lety předpověděl jednomu školákovi: „Tento chlapec bude jednou sloužit mši

¹⁴⁵ HLAS, časopis církevní. op.cit. s. 228

¹⁴⁶ 125 tisíc Kč

¹⁴⁷ SPRINGER J. op.cit. s.29

¹⁴⁸ HLAS, časopis církevní. s. 228

¹⁴⁹ HLAS, časopis církevní. op.cit. s. 228

¹⁵⁰ SPRINGER J. op.cit. s. 30

¹⁵¹ HLAS, časopis církevní.op.cit.. s. 228

¹⁵² HLAS, časopis církevní. op.cit. s. 228 (Bystrický František: Montserrat moravský)

svatou v Serratském kostele!“ *Později se tento chlapec opravdu dostal na studia, stal se knězem a jako kaplan v Cizkrajově osm let pilně navštěvoval ruiny Mont Serratu. Roku 1850 se stal řeholníkem v opatství Geras, v Dolním Rakousku. Toto proroctví tehdy vypadalo jako holá bláznovost. Mont Serrat doslova povstal z trosek. Ruiny se proměnily v kostel a bývalý školák, vážený převor a farář v gerasském panství, vděčný přispívatel darů k obnově kostela, Hugo Vincenc Ille, nyní stojí dojat u oltáře Mont Serratského kostela a má s sebou i svoji staříčkou matku, příbuzné i rodinu pana Krafky. Proroctví se naplnilo a vážený převor provolal: Tento den a den mé primice jsou nejkrásnějšími dny mého života!*“¹⁵³

7.4.7 Další oslava

Po celý oktáv po konsekraci kostela se denně sloužily mše za účasti věřících a pan farář, Vincenc Penischka, jej chtěl uzavřít prvním svatým přijímáním na Montserratu. To se konalo 23. září. *„Po té, co staříčkový farář podával celých padesát let Tělo Páně věřícím ve farním kostele, chtěl obdobně oslavit svoje kněžské jubileum prvním svatým přijímáním na Mont Serratu. Prvokomunikantkou se stala slečna Marianna Pichioni“*¹⁵⁴ *„dceruška pana Pichioniho, statkáře z Rudolce. Byloť to první svaté přijímání urozeného děvčátka, které jistě co živo na ten den pamatovati bude.“*¹⁵⁵ Po krátké promluvě přijala dívka poprvé Tělo Páně a rodiče, příbuzní i ostatní věřící svou přítomností přispěli ke slavnostnímu dni.

7.5 Významné osobnosti na Montserratu

Poutní Boží stánek byl obdařen mnohými církevními výsadami a lákal tak k návštěvě osobnosti církevního i veřejného života.

Dne „2. října 1865“ přicestovala do poutního chrámu „hraběnka Gabriela de Palavicini, rozená lantkraběnka z Fürstenbergu, v doprovodu jemnického děkana Jana Deiketa.“¹⁵⁶ Po vážné nemoci, která mu bránila rozjet se na Montserrat v době slavností, „přijel opat a prelát z Nové Říše, Ernst Schirek, spolu se svým starým otcem,

---

¹⁵³ SPRINGER J. op. cit. s.

¹⁵⁴ SPRINGER J. op. cit. s. 30

¹⁵⁵ HLAS, časopis církevní. op. cit. s. 282

¹⁵⁶ SPRINGER J. op.cit.. s. 31

aby zde sloužil děkovnou mši svatou za své uzdravení, jelikož nemoc překážela v slavnosti svěcení podílu bráti. ¹⁵⁷ O kostel projevoval vždy zájem a „obnovu podporoval modlitbou i finančně.“ ¹⁵⁸ Téměř současně s nimi dorazila paní „hraběnka Maria von Wallis, rozená hraběnka Hoyos-Sprinzenstein a měla ohromnou radost, že se mohla tak nečekaně zúčastnit mše svaté k poctě Blahoslavené Panny.“ ¹⁵⁹

Zbožnost významných návštěvníků byla pro lid příkladem a povzbuzením, protože „urození návštěvníci neopomenuli bohatě přispět „do zvonečku“.“ ¹⁶⁰

Krásného podzimního počasí také pravidelně využíval baron „Karel von Dalberg, dominikán Emilián Swoboda, vratěnský farář a také Jan Ulmer, farář ve Waldkirchen v Rakousku, který přivedl početné procesí.“ ¹⁶¹

„Letos ještě má na Montserratě slaviti sdavky svoje vnučka po zemřelém Františku Krafkovi.“ ¹⁶²

7.6 Závěrečné slavnosti roku

Důstojnou tečkou za všemi slavnostmi roku 1865 byla neděle 19. listopadu, den jmenin císařovny Alžběty, kdy „na Montserrat přicestoval novokněz z diecéze St. Pölten, Josef Kisling, cizkrajovský rodák“ ¹⁶³, aby zde sloužil slavnou mši svatou. Při ní totiž bylo děkanovi a farářům v Cizkrajově, Vincenci Penischkovi, propůjčeno od císaře Františka Josefa I. „jako uznání jeho padesátiletých zásluh o kostel a školu viditelné znamení, zlatý Záslužný Kříž s korunkou. Toto vyznamenání připjal jubilantovi na zasloužilou hrud' c.k. okresní hejtman dačický, pan Alois Prokopp, v přítomnosti všeho duchovenstva děkanátu, reprezentantů patronátů, c.k. úředníků v Dačicích a představitelů obcí farnosti. V povznesené náladě nad tímto nejmilostivějším vyznamenáním, kterým se cítili poctěni nejen duchovní děkanátu, ale i představitelé obcí, spěchali všichni do farního kostela.

Tam ve slavnostním kázání připomenul kazatel, v jak veliké úctě náš nejmilostivější císař Kříž má, když ráčil rozhodnout, že Kříž má být čestným vyznamenáním, propůjčovaným za mnohaleté zásluhy důstojným osobnostem, a tak Jeho

¹⁵⁷ HLAS, časopis církevní. op.cit. s. 282

¹⁵⁸ SPRINGER J. op.cit.31. s.

¹⁵⁹ SPRINGER J. op. cit. s. 30

¹⁶⁰ SPRINGER J. op. cit. s. 31

¹⁶¹ SPRINGER J. op. cit.. s. 32.

¹⁶² HLAS, časopis církevní. op. cit. s. 282

¹⁶³ SPRINGER J. op. cit. s. 33

Veličenstvo následovalo příkladu zakladatele císařského rodu, hraběte Rudolfa Habsburského, který tehdy v Cáchách přijímal holdovací přísahu kurfiřtů s křížem v ruce, namísto císařského žezla.

*K tomuto Nejvyššímu vyznamenání nutno uvést ještě další důkaz Nejvyššího uznání: dar 50 zlatých pro Mont Serrat od Nejmilostivějšího Jejího Veličenstva císařovny Alžběty, prostřednictvím dětské ručky Nejjasnější arcivévodkyně a císařské princezny Gisely. Radostné a překvapivé vzrušení prošlo natlačeným kostelem nad dalším důkazem štědře všestranné přízně Nejvyššího císařského domu, prokazované zdejšímu kraji. Kéž spočívá požehnání nebes po všechny časy na našem nejvroucněji milovaném císařském domu, který rozsévá svou bezmeznou dobročinností požehnání po celé říši!*¹⁶⁴

Druhou mši svatou toho dne pak sloužil ještě „dačický pan děkan v novém ornátu, který pro zvláštní příležitosti osobně zhotovila a kostelu darovala Kunhuta z Dalbergu, rozená baronka Schell. Intence této mše svaté byla věnována za blaho Jeho Veličenstva“¹⁶⁵. Po ní následoval „společný oběd na faře v Cizkrajově s přípitkem a zákusky, věnovanými od císařských Veličenstev císařovny Alžběty a princezny Gisely.“¹⁶⁶

Sláva a oslavy jakoby se vůbec netýkaly a nepřipomínaly toho, kdo byl jejich původcem, Josefa Springera, který si vzal k srdci slova „starého Haberla“ a nechal se vést svým nadřízeným, farářem Vincencem Penischkou. Svoji kněžskou službu vykonával pokorně a tiše, s ohromným pracovním zápalem a bezpříkladnou odvahou.

„Mnozí ovšem praví, že k čemu ten kostel o samotě na kopci, že časem bude na obtíž farskému kněžstvu Cizkrajovskému. K rozmnožení slávy Boží a chvály Marie Panny, k oživení víry sloužiti bude a slouží již nyní. Že tomu tak, dosvědčí veledůstojné duchovenstvo Cizkrajovské a všickni, kdož o těch slavnostech na Montserratě přítomni byli. Bude z něho chrám poutnický a tak ovšem přibude kněžím v Cizkrajově a okolí práce, rozmnoží se ale také zásluha jejich. Dvě hory mariánské na blízku se vypínající budou k sobě vábiti poutníky, hora Karmelská v kostelním Vydří a hora Serrat u Cizkrajova. Ve Vydří scházeti se bude více lid český, na Montserratě více Němci, nikoli však výlučně, neboť tu i tam budou katolíci, mluvící jednu řeč víry, jedním srdcem oslavující Hospodina a Marii Pannu. Co řeč a jazyk rozděluje, víra spojuje, a věřící

---

¹⁶⁴ SPRINGER J. op. cit. s. 32

¹⁶⁵ SPRINGER J. op. cit. s. 33

¹⁶⁶ SPRINGER J. op. cit. s. 31

*a milující porozumí sobě i bez mluvení. Putujž tedy Čech i Němec na horu Karmelskou u Vydří, putujž Němec i Čech na Montserrat, blíž Cizkrajova. Budiž tedy jméno Páně a jméno Marie ode všech nás chváleno a velebeno na hoře Karmelské i na Montserratě.*¹⁶⁷

Roku 1865 se tedy obnovený moravský Montserrat stává společným poutním místem pro německy i česky mluvící obyvatelé z blízkého i dalekého okolí.

V té době byla také založena kronika montserratské svatyně a otec Josef Springer ji vedl velmi pečlivě. Mše svaté se sloužily téměř každý den, od května do půlky listopadu.

Ke cti Panny Marie zde bylo odslouženo mnoho mší svatých. Po smrti otce Josefa byla vedena pečlivě ještě asi deset let, po té se odmlčuje až do roku 1945, s jedinou výjimkou a to roku 1932, kdy se v kronice objevuje i fotka srpnových poutníků.

K této době nemáme žádné informace, pokusila jsem se tedy vlastními silami vyhledat nějakého ochotného rodáka, který by mi o této nezmapované době něco pověděl.

---

¹⁶⁷ HLAS, časopis církevní. op. cit. s. 282

8. ZE VZPOMÍNEK RODÁKA PANA LOVĚTÍNSKÉHO

Při své práci jsem dlouho pátrala po nějakém rodákovi, který by byl ochotný mi podat alespoň nějaké informace o době, kterou Montserratská poutní kronika a Kronika farnosti zmiňuje jen okrajově nebo vůbec. Obecní kronika se ztratila při vysídlování německých rodáků. Většina občanů, žijících v Cizkrajově je tzv. „naplavenina“, tedy ti, kteří přišli až s novým poválečným režimem. Veškeré představy mojí vize splňoval pan Lovětínský, překladatel, historik a zároveň rodák z Cizkrajova. Oslovila jsem jej a několik měsíců čekala na odpověď. Přiznávám, že sem už nedoufala v žádný úspěch, dopis měl zatím velmi zajímavý osud a teprve s odpovědí pana Lovětínského jsem se dozvěděla, že i adresa byla špatná a jen Božím řízením dopis našel adresáta. Jaké bylo moje překvapení, když mi po třech měsících přišla odpověď a pan Lovětínský dokonce s velkou radostí souhlasil. Jemu tedy patří můj veliký dík.

Z naší korespondence si dovoluji uvést malý výňatek jako vzpomínku na dávné časy:

„ Vážená paní,

Váš dopis mile překvapil a rád vyhovím Vašemu přání. Dopis měl zajímavý osud, doručovatelka jej dala do jiné schránky, dopis putoval a v naší se objevil až za 2,5 měsíce a již otevřený. Navíc byl můj počítač napaden virem a musel jsem jej dát do opravy.

Žádal jsem Vás o strpení ve vyřízení požadovaných historických podkladů. Jsem ročník 1921 a práce již nejde tak rychle, jak jsem si vždy představoval. Právě pracuji pro Obecní úřad na Tereziánském katastru ve Státním archívu v Praze- Dejvicích.

Montserrat a jeho historie je dlouhá. Osud k němu nebyl vždy příznivý. Poničila jej doba Josefa II., ale i doba totality. Nezažil jsem jeho úplnou slávu, ale přesto kus krásné doby první republiky. Byly to doby hudby, zpěvu, procesí poutníků ze široka, daleka. Ještě dnes je vidím. Pak přišla doba okupace, krátké povzbuzení po roce 1945 a znovu odmlčení na 41 let. Vše kolem chátralo, první dům pana Bartoně pod kostelem je ruína, hostinec pana Krařky, který uzavíral areál, byl také odstraněn. Na druhé straně kostela byl přístřešek a o pouti výčep hostinského z Mutné také. Velká Krařkova cihelna na úpatí kopce a chalupy rovněž. Zmizela polní stodola. Stromy kolem kostela zakrývají pohled na kostel a rovněž původní pohled z dálky je ztracen. Dnes je tam jen jeden dům. Také jeskyňka je ve špatném stavu. Přístupové cesty zarostly po náletu a schody se rozpadají. Tolik v krátkosti o dnešním stavu kostela a okolí.

Kde jsou ty časy našeho mládí, kdy každý cukrář měl svoje stanoviště a pořadí na západní straně. Na východní potom byli prodejci svatých obrázků, zpěvníků a hlavně uzenáříů. Byl to Benda tady, Benda všady... tak prozpěvoval dačický Benda. Nabízel párek s houskou za 1,20 Kčs.

A přicházející poutníci s jejich předzpěvováním a nádhernými korouhveři. Všichni slavnostně oblečení. Byla radost vše poznávat. Škoda.

Proč ještě krátce nevzpomenout na tuto dobu. Mnoho nedělí jsme stavěli kuželky, abychom si vydělali na stříbrnou pětikorunu. Ta stačila na dva velké cukrové špalky, kremroli, párek od Bendy a mamince na „pusinky“. Na střelnici nezbylo. Byla to krásná doba našeho mládí. Již není a nikdy nebude.

Přišel rok 1938, pohraničí bylo zabráno až k Dačicím. Nevím, zda se konaly poutě, byl jsem v Německu na nucených pracích ve zbrojním podniku. Domů jsem se dostal pěšky koncem května 1945, to již byla vesnice vysídlená a noví lidé přicházeli obsadit domy.

A tak jsem asi jediný, kdo pamatuje tuto dobu, všichni již zemřeli, žádný kamarád či známý nezůstal.

Němci při útěku odvezli na trakaři i obecní kroniku, byla založená roku 1301. K jejím výpisům jsem se dostal pomocí přátel v NSR, a co jsem potřeboval, jsem si přeložil a zapsal. Nikdo z místních však dnes nemá zájem seznámit se s minulostí a historií obce.

Odstěhoval jsem se z obce a oženil. Pravidelně s manželkou jezdíme v létě na Montserrat. Při jedné návštěvě, asi před 50 léty jsem viděl v rámu zasklený a latinsky psaný doklad vystavený papežem Piem IX. V Římě o vysvěcení kostela a povolení konat bohoslužby. Tento doklad byl zavěšen vlevo u vchodu do kostela z jižní strany (vchod vedle venku stojícího kříže). Asi skoro dvacet let tam už není, dozvěděl jsem se, že byl kostel roku 1991 vykraden a většina cenností odnesena, pokud vím, dosud se nic z nich nenašlo. ¹⁶⁸

Ze vzpomínek pana Lovětínského si můžeme udělat docela ucelený obraz prvorepublikových poutí na Montserratě. Je vidět, že tehdejší člověk, stejně jako dnes, si potrpěl na radovánky, kterými si zpříjemňoval svoji zbožnost. Hostinec a různí prodejci pamlsků byli vždy součástí poutních slavností a poutníci přicházející z daleka tento „komfort“ náležitě ocenili. Jistě si můžeme také dotvořit obraz rozšířením o další

---

¹⁶⁸ Z korespondence s panem Lovětínským, ze 7. března 2009

pouťové atrakce, jako prodavače „šťěstíček“, kartářky a houpačky a snad i kolotoče. O střelnici se pan Lovětínský zmiňuje. Poutě na Montserratu tedy probíhaly ve velkém, byly příležitostí pro komedianty něco si přivydělat. Je vidět, že o zábavu movitějších bylo také postaráno – hrou kuželek, při které asistovaly děti a vydělávaly si na pamlsky a další radovánky.

Dnes si to již nedovedeme představit, poutní místo je téměř zapomenuté, na malé poutě během jarní a letní sezóny se sejde pár místních věřících, případně občas přijede nějaká větší skupina mládeže.

Jedinou výjimkou je pouť srpnová, na kterou se každý rok od pádu železné opony sjíždějí starousedlíci se svými rodinami.

9. POUTĚ NA MONTSERRATU

Ohlédneme-li se zpět a přečteme-li poutní kroniku, zjistíme, že poutě se zde konávaly vždy, kromě zimních měsíců. O tom, jak byly časté, rozhodovala duchovní správa farního kostela Petra a Pavla v Cizkrajově a ohlášená poutní procesí poutníků.

Poutní sezóna začínala na svátek Filipa a Jakuba¹⁶⁹ 1. května¹⁷⁰, končila koncem října, mnohdy až začátkem listopadu, pravděpodobně v návaznosti na počasí.

Listujeme-li kronikou, vidíme, že každý svátek, každý čtvrtek a sobota se slavila u Matky Boží, poutníků přicházelo vždy tolik, že zaplnili celý kostel. Velké poutě bývaly na první květnovou neděli, také 2. července, na svátek Navštívení Panny Marie¹⁷¹. Kopec se znovu zaplnil 15. srpna, na slavnost Nanebevzetí Panny Marie. Největší pouť však patřila 8. září, svátku Narození Panny Marie, kdy přicházeli poutníci z blízkého i dalekého okolí. Za dob faráře Springera zde bylo slouženo ročně až kolem stovky mší svatých, po jeho smrti se počet ustálil na čtyřicetipěti.¹⁷² Dnes už ale nemůžeme přesně určit, zda některé ze mší svatých byly jen soukromé, bez účasti lidu, to v archivních materiálech není zaznamenáno.

Přetržku v konání poutí zavinilo období druhé světové války, kdy byly poutě s procesími nacistickým režimem zakázány, obvyklý časový rozvrh velkých poutí však byl zachován (květen až říjen) a přicházeli jen lidé místní.

S koncem války poutě znovu v plné slávě ožívají, první poválečná děkovná pouť zde byla konána již 15. srpna 1945, na níž přišlo dokonce sedm procesí, všechny z dačického děkanátu a slouženy byly čtyři mše svaté.¹⁷³ Následný násilný odsun německých obyvatel z pohraničí hrozil totálním útlumem duchovního života, avšak slavná záříjová pouť na svátek Narození Panny Marie nic takového nepotvrdila. Noví

---

¹⁶⁹ oba světcí mají své významné místo na hlavním oltáři

¹⁷⁰ Tento církevní svátek byl však totalitním režimem natolik zprofanován, že církev v roce 1955 svátek přesunula až na 3. května a 1. květen dala do ochrany Svatého Josefa, Dělníka.

¹⁷¹ Svátek byl církví vlivem II. vatikánského koncilu přesunut po úpravě církevního kalendáře r. 1969 na 31. květen

¹⁷² *Diarium celebrantium...*, op. cit. s. 45

¹⁷³ *Diarium celebrantium...*, op. cit. 51

osadníci přišli pozdravit Matku Boží do její svatyně. P. Otokar Jindra při pouti světil nový zvon darovaný rakouským knězem Müllerem.¹⁷⁴ Původní zvony byly 4. února 1942 zabaveny pro válečné účely.¹⁷⁵

Poutě byly obnoveny, ne však v plném měřítku a jen do podzimu r. 1947, poté zde na více jak čtyřicet let čilý ruch utichá.

Politické a náboženské poměry v naší zemi změnily nejen ráz krajiny, ale i projevy zbožnosti obyvatel. Duchovní správci, nepohodlní pro tehdejší režim, přesunutí do pohraničí, většinou neměli dost sil a prostředků na obnovu chátrající svatyně ani na zvládnutí celého svěřeného farního území. Také život v pohraničí nesl své důsledky a prvotní nadšení pro duchovní život začalo upadat. Oldřich Med, SBD, farář ve Slavonicích a excurrando v Cizkrajově v letech 1966 – 1969, o situaci v pohraničí píše: „*Slavonice byly za demarkační hraniční čárou a mohlo se tam jen na propustku. To znamená, že žily v jakési izolaci. Protože hned za městem byly hranice, všude platila mimořádná ostražitost a prakticky všechno obyvatelstvo bylo nějak angažováno v hlídání všeho a všech. Současný protináboženský kurs v celé zemi se nutně musel projevit i zde. A tak se stalo, že lidé se vytráceli z kostela a vytvářeli si mínění, že ani do něho nemohou chodit.*“¹⁷⁶

Obr. 19 - Foto Montserratu z 80. let minulého století

Ačkoli se to zdá téměř nemožné, politický režim umožnil tři poutní mše svaté: první neděli v květnu, neděli po 15. srpnu a neděli po 8. září. Jelikož je však místo Montserrat velmi

blízko státních hranic, byly poutě a jejich

návštěvníci vždy pod pečlivým dozorem státní správy. Poutě si díky svému

¹⁷⁴ Diarium celebrantium Sacre-dotum in Monte Serrato ab anno 1865, p. 3

¹⁷⁵ Diarium celebrantium ... op. cit. p. 45

¹⁷⁶ Kronika sedmi let, dodatek Farní kroniky farnosti Zlabings – Slavonice, II. část, s. 1-2

charakteristickému rázu – bez pouťových atrakcí, v klidu a tichu – postupně získávaly i přes všechn „nekomfort“ své nové příznivce.

V roce 1990 poprvé na srpnovou pouť přijeli věřící z rakouských a německých obcí – bývalí osadníci se svými rodinami. Velikým Mariiným ctitelem byl rakouský farář Robert Gärtner. Každoročně přijížděl s velikou skupinou věřících, s kapelou, se záplavou ministrantů, s vlastním ozvučením a především s pevnou vírou v Mariinu ustavičnou pomoc. Jeho cestu životem provázelo motto „Skrze Marii k Ježíši“.¹⁷⁷ S jeho vydatnou pomocí se podařilo opravit hrob faráře Springera a také zrealizovat renovaci montserratských varhan. Tento obětavý kněz však zemřel a postupně také umírají pamětníci lepších dnů Montserratu.

V posledních třech letech převzal jeho pochodeň český farář, Otec Stanislav Forst, z nedaleké farnosti Studená, na Dačicku od roku 1994. Věnuje se velmi obětavě jak německým, tak i českým poutníkům, kterých začíná také jezdit méně. Rodiče umírají a děti, možná zde narozené, ale žijící větší část svého života jinde, už tolik nespěchají na místa pro ně téměř neznámá.

Když do slavonické farnosti v roce 1999 přichází administrátor Otec Jiří Plhoň a pod jeho správu se také excurrento dostává montserratská svatyně, nastávají pro ni lepší časy. Otec Jiří navýšil počet poutí, ze tří stávajících, o poutě s promluvou pro mládež každou třetí sobotu v měsíci od května do září, přidal pouť na zahájení školního roku a začal zvát na poutě pěvecké sbory z blízkého i vzdálenějšího okolí. Pro oživení poutí vybral z Poutního zpěvníku vhodnou mariánskou píseň, pro kterou je současně uveden český i německý text. Píseň „Salve Regina“¹⁷⁸, tak může sbližovat česky a německy mluvící poutníky putující na Montserrat. Avšak s Montserratem jako takovým nemá sepsání ani užívání této písně nic společného. Píseň se však stala montserratskou hymnou.

---

¹⁷⁷ Diarium celebrantium..., op. cit., p. 76

¹⁷⁸ MALÝ F. Salve Regina. Poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti. Brno: SALVE 1992. s. 292-294

10. POUŤ V JUBILEJNÍM ROCE 2000

V měsíci květnu 2000, v mariánském měsíci, přijal pozvání Otce Jiřího Plhoně, administrátora ve Starém Hobzí a v Cizkrajově, papežský nuncius Giovanni Coppa. Pro svoji návštěvu si vybral jarní montserratskou pouť. Na ni se sjeli lidé z blízkého i dalekého okolí, všichni spěchali nechat se obdarovat a ujistit se, že nás Bůh miluje a skrze Marii poskytuje nepřeborné dary, které pomáhají proměňovat svět, do kterého nás poslal.

Již od osmi hodin ráno byla příležitost ke svátosti smíření, protože tento den bylo možné získat zvláštní plnomocné odpustky za splnění obvyklých podmínek. Od 8.30 hod. se postupně přicházející poutníci mohli připojit ke společné modlitbě růžence a slavnostní mše svatá v devět hodin byla zahájena průvodem ministrantů a kněží děkanátu kolem svatyně. Pak administrátor farnosti, Otec Jiří Plhoň, přivítal vyslance papežského Stolce, papežského nuncia Giovanna Coppu. Ten poutníky uvítal česky, což vzbudilo velké nadšení a obdiv. On sám je znám svoji láskou k české zemi a chutí českému jazyku se učit a naučit.

Ve své promluvě připomenul ohromnou sílu Ducha svatého o Letnicích danou apoštolům, jejichž útěchou se stává Maria, kolem které se shromažďují a ona je jejich matkou, posilou i povzbuzením. „*Po všechna staletí se křesťané tísní kolem Marie, tak jako apoštolé, aby získali sílu pro každodenní boje svého života. A především v době válek, náказы a pronásledování se církev kolem ní semkla a našla v ní své mocné útočiště, počínaje večeřadlem. Jedna z nejstarších modliteb je „Sub tuum praesidium – Pod ochranu Tvou se utíkáme“ byla nalezena v Egyptě, na papyru ze čtvrtého století.*“¹⁷⁹ Z toho je možno usoudit, že tato modlitba musela být známa již mnohem dříve a musela být opravdovým voláním v nouzi, musela být i velmi účinná, když se neznámý pisatel rozhodl ji zapsat a uchovat pro další generace.

Papežský nuncius vyzdvihuje Mariánská poutní místa a říká, že „*především ve svatyních, postavených na celém světě se bojující církev tísní kolem Mariiných nohou. Jsou to svatá místa jako Lourdy, La Saletta, Fatima a mnohá další místa, kde se zjevila a žádala pokání, modlitby za hříšníky a obrácení; nebo tam, kde udělila zvláštní milosti skrze své zázračné obrazy či dala vytrysknout blahodárným pramenům, jejichž*

---

¹⁷⁹ Diarium celebrantium..., op. cit p.68, volně přeloženo J. Plhoněm z promluvy G. Coppu

vody uzdravují jako zde, místa, kam se i zdaleka utíkají věřící, aby chválili svatou Pannu, Matku církve a matku každého věřícího, aby se zpovídali, přijímali Ježíše v Eucharistii, změnili svůj život a přijali velmi důležitá duchovní a morální rozhodnutí.¹⁸⁰

Je jen na nás, abychom si uvědomili, že Maria po nás nežadá nic většího, než abychom se snažili víc poznat jejího Syna, abychom si ho zamilovali a On aby se stal středem našeho života. „ Co nám říká Maria? Držíc svého Syna v náručí, ukazuje nám, jaký by měl být náš křesťanský život. Říká nám, že máme poslouchat hlas Ježíše a všechno, co nám říká dělat jednoduše, bez okázalostí, ale se silným přesvědčením. Maria žila a žije jen pro jediný cíl, aby nás naučila milovat a následovat svého Syna.¹⁸¹

Giovanni Coppa také zmiňuje svoji návštěvu na španělském Montserratě v roce 1954 a srovnává ji s tímto poutním místem, doslova říká: „ Je pro mne velkou radostí, že zde mohu být, neboť si připomínám svoji návštěvu velké baziliky na Montserratu korunující město Barcelona. Toto místo, je klenot mariánské zbožnosti. Tak jako mnoho jiných svatyní v tomto kraji, dosvědčuje víru a lásku, kterou lidé chovají k Marii. Po mnoho staletí sem přicházely nesčetné davy poutníků, aby prosily nejsvětější Pannu o pomoc a ochranu, aby jí obětovaly svá trápení a naději, aby se modlily za sílu obrácení nebo za vytrvalost v křesťanském životě.¹⁸²

Celá slavnostní mše svatá se nesla v duchu pokání a obnovy našich životů, každý se cítil sjednocen proudem Boží lásky. Papežský nuncius nezapomněl ani na mladé lidi, povzbudil je k zodpovědnosti a připravenosti na svědectví ve veřejném životě, nabádal k tomu, aby jejich život soukromý a veřejný se ničím nelišil, aby sami sobě nelhali,

Obr. 20 - Slavnostní mše papežského nuncia Copsy

¹⁸⁰ Diarium celebrantium..., op. cit. p. 68, volně přeloženo J. Plhoněm z promluvy G. Copsy

¹⁸¹ Viz. tamtéž p. 69

¹⁸² Viz. tamtéž p. 69

ale aby se stali za všech okolností „posly Ježíšova vzkříšení“.¹⁸³

Mše svatá pak pokračovala v obvyklém sledu, Giovanni Coppa vyzval po svatém přijímání Otce Jiřího, aby všechny poutníky stručně seznámil s historií tohoto barokního poutního místa, s jeho zakladatelem i s obnovitelem. Všichni přítomní měli možnost si po mši svaté zakoupit pohlednice z poutního místa.

Po mši svaté následovala májová pobožnost s Loretánskou litaníí, pak adorace před vystavenou Nejsvětější svátostí oltární a na závěr svátostné požehnání. Úplně na konec zazněla montserratská hymna „Pozdravena buď, Královno“.

Po požehnání přijal papežský vyslanec pozvání ke společnému stolu, spolu s kněžími děkanátu na cizkrajovské faře. Pro něho a ostatní kněze bylo připraveno polední menu na faře, s odpolední kávou a malým zákuskem

Pro ostatní poutníky obec Cizkrajov připravila občerstvení v altánu z boku kostela.

Obr. 21 - G. Coppa na cizkrajovské faře

Neopomněl poděkovat a požehnat všem, kteří se o něho starali a připravovali pohoštění, velkou radost měl z nejmenších dětí, které v té době pobývaly se svými rodiči na prodlouženém víkendu právě na cizkrajovské faře.

---

¹⁸³ Diarium celebrantium..., op. cit. p. 69, volně přeloženo J. Plhoněm z promluvy G. Copsy

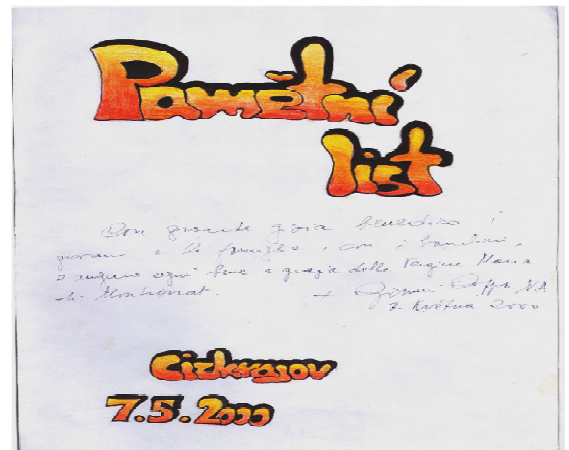

Obr. 22 - Společná fotka s bystrckými farníky

Připravil pro ně pamětní list na společně prožité chvíle a vyfotil se s nimi.¹⁸⁴

Děti z jeho přítomnosti měly velkou radost, hrdě mu ukazovaly, jaké hrady z písku zbudovaly na jeho počest.¹⁸⁵

Pak ještě jeho kroky vedly na Obecní úřad v Cizkrajově, kam jej pozval starosta obce, František Němec. Obec pro vyslance Papežského stolce Giovanna Coppu připravila bohatý program a malou upomínku na slavnostní den: dva obrazy malované místním umělcem Jaroslavem Karáskem. Jeden z obrazů představuje pohled na farní

Obr. 23 - Pamětní list z kroniky

Obr. 24 - Starosta obce Cizkrajov F. Němec

kostel svatého Petra a Pavla

v Cizkrajově, na druhém je pak montserratská svatyně.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Kronika farnosti Bystrc, sešit Cizkrajov: „S velikou radostí žehnám mladým a rodinám s dětmi a přeji mnoho dobrého a milost od Panny Marie z Montserratu. Giovanni Coppa, apoštolský nuncius 7. května 2000.“

¹⁸⁵ Kronika farnosti Bystrc, sešit Cizkrajov

¹⁸⁶ Kronika obce Cizkrajov, nestr.

11. SOUČASNÝ INTERIÉR KOSTELA

Původní kostel ze 17. století byl barokní a přestavba z roku 1865 byla provedena ve slohu pseudorománském (n. novorománském). Je 39 metrů dlouhý, 13 metrů široký a 15 metrů vysoký, situovaný na kopci jihovýchodně od Cizkrajova.

11.1 Hlavní oltář

Volně stojící dřevěný hlavní oltář v presbytáři se sochou Montserratské Panny Marie zhotovil akademický řezbář Heindrich Becker z Vídně. Je rozčleněn zdobenými sloupky do třech polí. V prostředním poli nad svatostánkem je osazena socha

Obr. 25 – Hlavní oltář

Černé Madony, kterou dal Tannazoll zřejmě zhotovit přímo ve Španělsku. Svým zbarvením náleží k tzv. „Černým

Obr. 26 – sv. Jakub

Obr. 27 – sv. Filip

Madonám“.
Sedící postava, téměř v životní velikosti, trůní nad svatostánkem a představuje sedící

korunovanou Královnu nebes, která

v pravé ruce drží kouli, ze které vyrůstá lilie. Na jejím klíně sedí Ježíšek, který pravici žehná a v levé ruce nese zeměkouli s křížkem. Obdobná vyobrazení jsou i na jiných poutních místech: Altöttingenu, Lorettě, Czenstochové i v Římě. Pod ní je obraz svatého Josefa namalovaný od akademického malíře Gustava Miksche z Mnichova. Socha byla v roce 1890 restaurována u emauzských benediktýnů v Praze. V bočních výklencích

Roku 1891
obrazem
Killianovi.¹⁸⁷
čelem k lidu.
osmdesátých

oltáře se nachází sochy svatého Filipa a Jakuba. prošel celý oltář renovací, byl přezlacen a ozdoben svatého Josefa. Na obnovu přispěli manželé Před hlavním oltářem je obětní stůl obrácený Zhruba do poloviny let minulého století

Obr. 28 – sv. Josef

uzavírala celý presbytář kovová mřížka, kterou dal tehdejší farář František Bařka,¹⁸⁸ v souladu s liturgickými pokyny, odstranit.

Vedle hlavního oltáře, na epištolní straně, vyvěrá z podzemí vodní pramen, objeven při stavbě kostela. Vstup ke studánce ve skalní prohlubni chrání padací dveře. Vyvěřající voda odtéká do studny při vnější zdi kostela.

Obr. 29 – Studánka v presbytáři

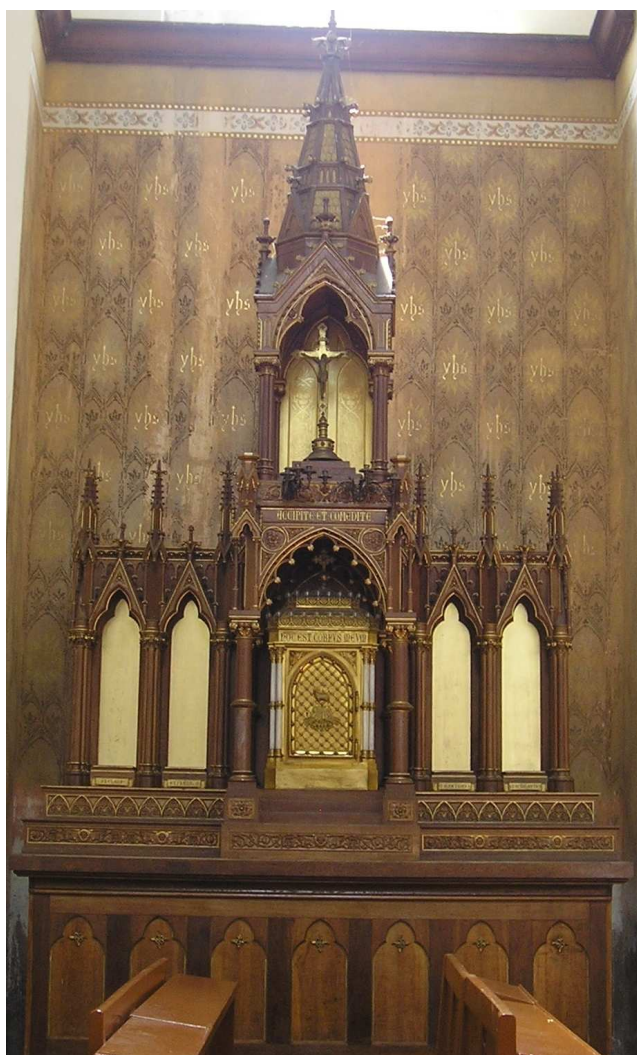
11.2 Kazatelna

Dřevená kazatelna je od stejného řezbáře jako hlavní oltář, Heindricha Beckera z Vídně. Je osmiboká, pět viditelných stran je členěno sloupky a vyzdobeno symboly božských ctností: vírou, nadějí a láskou, kalichem a knihou evangelia. Na stříšce je osazena sochou svatého Jana Křtitele s praporem a křížem v ruce. Přístup na kazatelnu je veden v síle obvodové zdi.

Obr. 30 - Kazatelna

¹⁸⁷ DEIMEL, Theodor. *Heftschrift anlässlich des 60 Jährigen Jubiläums der Montserratkirche (1865-1925)*. s.19

¹⁸⁸ Farní kronika farnosti Cizkrajov s. 58

Obr. 31 – Oltář Nejsvětější svátosti

11.3 Boční oltář

Kostel má pouze jediný boční oltář Nejsvětější svátosti, který darovala slečna Carolina Wittková z Vídně na památku svých rodičů. Byl zhotoven z dubového dřeva v novogotickém stylu v Mayerově řezbářské dílně pro církevní umělecké předměty v Mnichově a zakoupen v listopadu roku 1876 z výstavy Mayerova královského dvorního uměleckého ústavu 14 000 marek a byl slavnostně posvěcen 2. července 1877 prelátem Antonínem Hauberem z Nové Říše. Jedná se o skutečný řezbářský skvost, je velká škoda, že byl při dvojnásobném vykradení kostela¹⁸⁹ tolik poničen. Lupiči odcizili jedenáct vyřezávaných plastik

(Melchisedech obětující chléb a

víno; svatba v Káni Galilejské; Velikonoční Beránek; Předkladné chleby; Ruth – sběratelka klasů; Jozue a Kaleb – vyzvědači; Rozmnožení chlebů; Sbíráni many na poušti; Adam a Eva; Mojžíš – vyvádějící vodu ze skály; Ježíš a Samaritánka u Jakubovy studny), čtyři sošky světců (svatá Klára, svatá Scholastika, svatý František Saleský a svatý Ignác) a sošky čtrnácti andílků.¹⁹⁰ Svatostánek ve středu oltáře je zlacený, na dvířkách je reliéf beránka na pahorku uprostřed klasů, symbol eucharistického Krista. Po levé straně bočního oltáře je umístěna tepaná lampa Věčného světla.

Obr. 32 – Lampa Věčného světla

¹⁸⁹ Diarium celebrantium..., op.cit. p. ; v roce 1991 a Kronika obce Cizkrajov s. v roce 1995

¹⁹⁰ DEIMEL, Theodor. *Heftschrift anlässlich des 60 Jährigen Jubiläums der Montserratkirche (1865-1925)*. s.19

11.4 Pamětní deska

V roce 1912, rok po smrti obětavého faráře Josefa Springera, pořídili jeho kněžští spolubratři pamětní desku, jako vzpomínku na něho. Byla slavnostně odhalena a posvěcena 12. června 1912 po levé straně pod kůrem.

Uprostřed desky je jeho bronzová busta.¹⁹¹ Deska nese nápis: „Na vděčnou

památku obnovitele tohoto Božského domu veledůstojného pána a biskupského rady Josefa Springera od r. 1852 kooperátora, r. 1860-1911 faráře v Cizkrajově, který s nevýslovnou námahou a obětmi, za podpory četných obětavých dobrodinců, v letech 1858-1867 toto milostiplné mariánské místo, po zrušení 1785, pozvedl z trosek a obnovil do nynějšího stavu a po celý svůj život pečoval o udržování a zkrášlení tohoto Domu Božského a šíření úcty k Milé Paní z Montserratu.“

Obr. 33 – Pamětní deska J. Springera

Obr. 34 - Kropenka

11.5 Kropenka

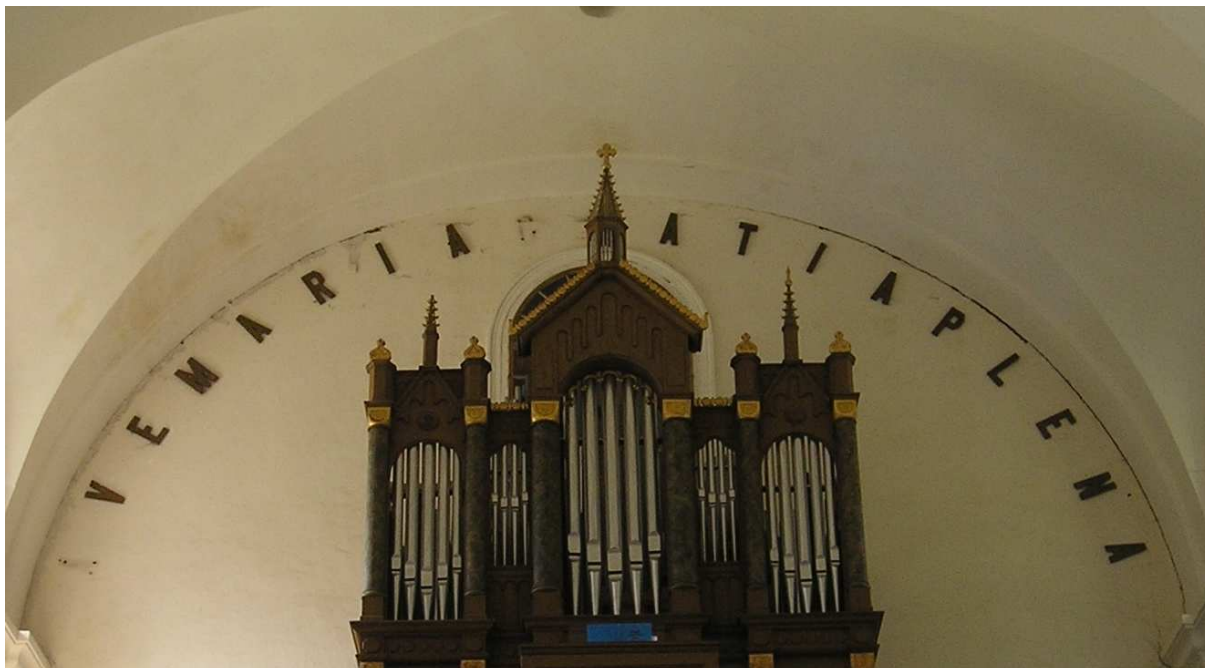
Uprostřed, pod varhanním kůrem stojí na kamenném podstavci kropenka vytesaná do tvaru kalicha. Restaurovat ji nechal po jedné návštěvě Montserratu hrabě Alois z Rechberg, když zjistil, v jak špatném stavu se nalézá.

¹⁹¹ DEIMEL, Theodor. op. cit.s.22

11.6 Varhany

Poutní kostel byl varhanami vybaven již před rokem 1785. Po zrušení kostela byl nástroj převezen do Olšan u Dačic. Při obnově kostela, roku 1865, daroval kostelu nové varhany jihlavský varhaník Karel Riedl. Jednalo se s největší pravděpodobností

Obr. 35 - Varhany

o malý nástroj. Ten byl počátkem 20. století nahrazen varhanami pneumatickými z dílny W. Braunera a Fr. Katzera z Nového Města na Moravě. Nástroj byl velmi poruchový a v posledních letech dosloužil. U příležitosti 350. výročí založení Montserratu prošly varhany kompletní rekonstrukcí: výměna vzdušnic, přestavba na elektropneumatickou trakturu a doplnění dispozice. Úhrada rekonstrukce byla hrazena z darů montserratských poutníků z České republiky, Rakouska i Německa. Opravu provedl varhanářský mistr Pavel Plhoň z Rájce-Jestřebí. Na kůr vede vřetenové schodiště s třicetičtyřmi schody. Varhanní kůr nesou dva štíhlé sloupy s třemi oblouky nosné klenby. Na stěně kůru můžeme číst poněkud poničený nápis: „Ave Maria, Gratia plena.“

11.7 Křížová cesta

Obrazy Křížové cesty zhotovil akademický malíř Schämamm, žák profesora Führicha z Vídně. Pod každým obrazem je ramínkový svícen a pod ním ještě konsekrační křížek ve vavřínovém a myrtovém věnci v místě, které bylo pomazáno biskupem křížem při konsekraci kostela.

Obr. 36 – Zastavení křížové cesty

11.8 Okna

Třináct vysokých oken dává dostatek světla celé svatyni. V presbytáři jsou okna barevná, každé zbobené žlutým křížem, přes který sluneční paprsky nasvěčují střed oltáře.

11.9 Korouhve

Vedle kazatelny a na protější straně kazatelny jsou umístěny korouhve.

Obr. 37 – Korouhev sv. Josefa

Zlatožlutá korouhev, dar Spolku zedníků je zhotovena Albertem Kastnerem z Vídně. Z jedné strany je na obraze Panny Maria v oblacích nad Montserratem, na druhé straně jsou vyobrazení cechovní patroni – sv. Roch a Eulogius. Na druhé korouhvi je svatý Josef.

Obr. 38 – Korouhev Panny Marie Montserratské

11.10 Lavice

Po obvodu kostela se v okenních nikách nacházejí původní lavice. Zbytek prostoru kostela je doplněn o lavice všeho druhu, tak aby si přicházející poutníci mohli sednout. I tak o hlavní pouti je kostel zaplněn na tolik, že mnoho poutníků musí stát.

Obr. 39 – Panna Maria Lurdská

11.11 Lurdská kaple

Původní Boží hrob pod ohradní zdí byl zrušen a v roce 1900 byl přebudován na jeskyni Panny Marie Lurdské. Sochu vytvořili v řezbářské dílně u Mayera v Mnichově. Současný stav jeskyně je neutěšený, samotné sochy Panny Marie a Bernadetty jsou přinášeny pouze na srpnovou dvoudenní pout'.

Obr. 40 - Bernadetta

12. ODKAZ MORAVSKÉHO MONTSERRATU

V pohnuté historii cizkrajovské farnosti a poutního chrámu se odrážejí i složité dějiny našeho pohraničí: život pod císařskou vládou, vznik republiky a nové rozdělení Evropy po první světové válce, období mezi válkami, protektorát i druhá světová válka se svými důsledky, tj. uzavření státních hranic v období totality, Sametová revoluce 1989 a včlenění obou zemí do Evropské Unie. Pohnuté osudy Němců, Rakušanů i Čechů se zde prolínají v životě veřejném i osobním a svědčí o nelehkém soužití v tomto pohraničním regionu.

Snad právě proto se toto odlehlé místo stalo vyhledávaným místem i pro vzájemné usmíření a obnovu porušených vztahů mezi zeměmi.

Kéž tedy odtud každý odchází posilněn a rád se sem vrací.

ZÁVĚR

Záměrem diplomové práce bylo přesné určení data vzniku poutního místa s využitím dostupných archivních materiálů.

Kapitola 1 shrnuje celkovou situaci ve farnosti, dotváří ji příloha práce č. 1 Seznam kněží ve farnosti Cizkrajov.

Kapitola 2 se věnuje historickému vývoji poutí v židovském národě, a pak jejich dalšímu rozvoji v křesťanství od středověku až po současnost; zvláštní pozornost je věnována poutní tradici barokní.

Kapitola 3 objasňuje situaci v církvi po třicetileté válce

Kapitola 4 podává veškeré dostupné informace o zakladateli poutního místa Montserrat, jeho rodině i následných majitelích panství.

Kapitola 5 je věnována další historii poutního místa a jeho rozkvětu až po zrušení v roce 1785.

Kapitola 6 osvětluje dopad josefínských reforem.

Kapitola 7 pojednává uceleným způsobem o stavbě nového kostela, kněžích, kteří stáli u jeho obnovení, o konsekraci svatyně a o poutních slavnostech.

Kapitola 8 dokresluje obraz prvorepublikových poutí vzpomínkovým dopisem rodáka pana Lovětínského.

Kapitola 9 se zaměřuje na poválečné poměry měnící politický a náboženský ráz krajiny i zbožnost obyvatel

Kapitola 10 obrací pozornost k jubilejnímu roku 2000 a návštěvě papežského nuncia Giovanniho Coppy.

Kapitola 11 reprezentuje současný interiér poutního kostela.

Kapitola 12 je připomínkou pozapomenutého moravského poutního místa.

I přes již zmíněný nedostatek archivních materiálů se podařilo zpracovat celkovou historii farnosti Cizkrajov s poutním místem Montserrat a poměrně přesně datovat zahájení stavby poutní kaple a její následné dostavby a přestavby, i povolení biskupské konsistoře ke konání poutních slavností, včetně sepsání příslušné nadační listiny. Celá práce je doplněna dobovými i současnými fotografiemi.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

a) písemné

- archivní prameny a kroniky

Fortsetzung Pfarrchronik nach Althart ex anno 1648, pars II. - překlad

Chroniken Pfarrgeschichte Althart ex anno 1784, pars III. - překlad

Chroniken Pfarrgeschichte Althart ex anno 1914, pars IV. - překlad

Pfarrchronik nach Zlabings anno 1595, oddíl: Kronika sedmi let, dodatek Pfarrchronik nach Zlabings – Slavonice, II. část

Kronika obce Cizkrajov od r. 1935

Kronika farnosti Bystrc, sešit Cizkrajov 1995 - 2005

Diarium celebrantium Sacrodotum in Monte Serrato ab anno 1865

Mikyskova galerie kněží Brněnské diecéze (cca 1950 – 1988), svazek Děkanství

Dačice. Mikyskovy údaje vycházejí z farních kronik a z katalogů kněžstva, nejsou úplně přesné

Diecézní archiv Biskupství brněnského (dále jen DABB), fond Biskupská konzistoř (dále jen BKB)

DABB, fond BKB, inv. č. 151, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis 1790

DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

Spisovna Biskupství Brněnského

- tištěné

Hlas, časopis církevní 1865. Ročník 17., číslo 29. Brno 15. října 1865. s. 228 – 229

Hlas, časopis církevní 1865. Ročník 17., číslo 34. Brno 5. prosince 1865. s. 265-267

Hlas, časopis církevní 1865. Ročník 17., číslo 35. Brno 15. prosince 1865. s. 273-275

Hlas, časopis církevní 1865. Ročník 17., číslo 36. Brno 25. prosince 1865. s. 281-283

Hlas, časopis církevní 1877. Ročník 29., číslo 63. Brno 11. srpna 1877

Katolický týdeník 2010. Ročník 21., číslo 46. Praha 9. – 15. 11. 2010. s. 3

Setkání: revue pro společný život diecéze 2002. Ročník 13., číslo 3. s. 8. České

Budějovice 2002. ISSN 1212-8074.

Svoboda, politický časopis 1871. Ročník V., číslo 18. Praha 25. září 1871. s. 431

b) ústní

Lovětínský, Josef - cizkrajovský rodák, z korespondence 7. března 2009

Použitá literatura

Akademický slovník cizích slov. II. díl. Praha: ACADEMIA 1995. ISBN 80-200-0524-2

BARTONĚK, Antonín, BENEŠ, Bohuslav, MULLER-FUNK, Wolfgang. *Průvodce krajem a jeho kulturou.* Břeclav: MORAVIAPRESS 1999. 384 s. ISBN 80-86181-15-4.

BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek XII.* Ostrava: Profil 1990.

BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách.* Praha: Debora 1995. 286 s.

Brněnská diecéze (1777-2007), historie a vzpomínky. Brno: Biskupství brněnské 2006. s. 269-270.

BUBEN, Milan M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů.* Praha: Logik s.r.o. 2000. ISBN 80-902811-0-9.

ČORNEJOVÁ Ivana, KAŠE, Jiří, MIKULEC Jiří, VLNAS, Vít. *Velké dějiny zemí koruny české. Svazek VIII. 1618 – 1683.* Praha a Litomyšl: Horáček-Paseka 2008. ISBN 978-80-7185-947-5.

DUPLACY Jean, † GEORGE A., GRELOT P. *Slovník biblické teologie.* Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991. 658 s.

EICHLER, Karel. *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Sv. 21- 22.* Brno: 1887.

FEJFAROVÁ, Alena. *Montserrat u Cizkrajova.* Rosice, Gloria 2000. 31 s. ISBN 80-86200-35-3

FILIP, Václav. *Průvodce po archívních fondech a sbírkách.* Praha: Teps 1980.

HALAS František X. *Fenomén Vatikán.* Brno: CDK 2004. 759 s. ISBN 80-7325-034-9

- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravsko-slezské*. Praha: Academia 2004. 1144 s. ISBN 80-200-1225-7
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON 1991. 281 s. ISBN 80-7113-003-6.
- KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti; poutní a pouťové umění*. Praha: LIKA KLUB 2009. 293 s. ISBN 978-80-86069-52-4
- KALISTA, Zdeněk. *Česká barokní pouť. K religiozitě lidu v době barokní*. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis 2001. 287 s.
- Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby*. Olomouc: Apoštolská administratura 1977. 317 s.
- KOUTECKÁ, Helena. *Stručný místopis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál 1992. 67s. ISBN 80-85282-26-7.
- KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Praha: Vyšehrad 2005. 148 s. ISBN 80-7021-770-7
- MALÝ, František: *Salve Regina poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti*. Brno: SALVE 1992. 509 s. ISBN 80-901240-1-1
- MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita 1982. 375 s.
- MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunce a do mrazu*. Praha: Kalich 1982. 369 s.
- OBRDLÍK, Karel, ZLÁMAL, Bohumil. *Poutní tradice na Moravě*. Olomouc: CMBF 1972. s. 39-40
- OHLER Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad 2002. 232 s. ISBN 80-7021-510-0
- PEŇÁZ, Jan. *Pojď na pouť: Do Říma ve vzpomínkách, do Mariazell pešky, do Compostelly proč a jak*. Vranov: A.M.I.M.S. 2004. 72 s.
- PIŤHA, Petr. *Jedeme na pouť*. Praha: Poustevník 2007. 63s. ISBN 978-80-86610-28-3

Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918. Praha: Elka Press 2003. ISBN 80-902745-5-2

POLC, Jaroslav V. *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce.* Praha: KTF UK 1995

Putování po poutních místech čech, Moravy a Slezska. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007. 208 s. ISBN 978-80-7195-102-5

ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století.* Praha: Karolinum 1999. 362 s. ISBN 80-7184-662-7

SPRINGER, Josef. *Die Marienkirche am Mont-serrat bei Sitzgras nächst Zlabings in Mähren.* Wien: Gelbstverlag des Berfassers 1866. 62 s.

SPRINGER, Josef. *Mont Serat in Spain. MontSerat in Sien. MontSerat in Emauz-Prag. MontSerat in Berge-Bötig.* Wien: Gelbstverlag des Berfassers 1870

Staré stezky: Poutní cesty. Soubor referátů ze 4. pracovního setkání 21. 4. 1999. Brno: Památkový ústav 1999

STEHLÍK, Michal. *KSČ proti katolické cíkvi. Dačický okres 1948 – 1960.* Dačice: Městské muzeum a galerie 2004. 63 s.

STEHLÍK, Michal. *Židé na Dačicku a Slavonicku (1670-1948).* Dačice: Městské muzeum a galerie 2002. 96 s.

ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa.* Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2000. 326 s. ISBN 80-86185-10-9

TIRAY, Jan. *Vlastivěda moravská II.: Místopis Moravy. Díl IV. místopisu, Jihlavský kraj, Dačický okres.* Brno: Musejní spolek 1926. 251 s.

VALASEK, Emil. *Kleines Marienlexikon Fur die historischen Bohmischen Lander und die Slowakei.* Aachen: Bernardus 2009. 231 s. ISBN 3-8107-9304-3

Vlastivědný sborník Vysočiny. Svazek XII. Jihlava: Muzeum Vysočiny 2000. ISBN 80-86382-03-6

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje aneb kalendárium světců a světic*. Praha: Dona

Zbožné putování v evropské kultuře: nadregionální komunikace a střeoevropská identita v zrcadle náboženské mobility: sborník abstraktů: společný česko-německý projekt. Příbram: 26. - 29. 5. 2004. Praha: Státní oblastní archiv; Příbram: Státní okresní archiv, 2004. 66 s. ISBN: 80-86772-06-3

SEZNAM ZKRATEK

BKB	Biskupská konzistoř Brno
DABB	Diecézní archív Biskupství brněnského
inv.č.	inventární číslo
ISBN	International Standard Book Number (mezinárodní standardní číslo knihy)
kart.	kartotéka
kol.	kolektiv
nestr.	nestránkováno
op. cit.	opětovná citace
p.	pagina (strana v knize)
s.	strana
sign.	signatura
SOkA	státní okresní archív
sv.	svatý
Sv.	svazek

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Hlavní oltář cizkrajovského kostela	9
Obr. 2 - Tannazollův baldachýn	29
Obr. 3 - Tannazollův erb	30
Obr. 4 - Listina Ferdinanda III.	33
Obr. 5 - Náhrobní deska manželů Tannazollových	34
Obr. 6 - Nadační listina Montserratu	38
Obr. 7 - Pečetě nadační listiny	38
Obr. 8 - Děkan Sissenbeck	40
Obr. 9 - Milostná socha Panny Marie	41
Obr. 10 - Nejstarší dochovaný obraz Montserratu	42
Obr. 11 - Náhrobek děkana Sissenbecka	42
Obr. 12 - Děkan Penischa	47
Obr. 13 - Dar Pia IX	49
Obr. 14 - Biskupský rada Springer	53
Obr. 15 - Hrob biskupského rady Springera	54
Obr. 16 - Náhrobní deska rady Springera	54
Obr. 17 – Jeden z posvěcených křížků na stěně kostela	55
Obr. 18 - Dobová kresba Montserratu	57
Obr. 19 - Foto Montserratu z 80. let minulého století	67
Obr. 20 - Slavnostní mše papežského nuncia Coppy	70
Obr. 21 - G. Coppa na cizkrajovské faře	71
Obr. 22 - Společná fotka s bystrckými farníky	72
Obr. 23 - Pamětní list z kroniky	72
Obr. 24 - Starosta obce Cizkrajov F. Němec	72
Obr. 25 – Hlavní oltář	73
Obr. 26 – sv. Jakub	73
Obr. 27 – sv. Filip	73
Obr. 28 – sv. Josef	74
Obr. 29 – Studánka v presbytáři	74
Obr. 30 – Kazatelna	74

Obr. 31 – Oltář Nejsvětější svátosti	75
Obr. 32 – Lampa Věčného světla	75
Obr. 33 – Pamětní deska J. Springera	76
Obr. 34 – Kropenka	76
Obr. 35 – Varhany	77
Obr. 36 – Zastavení křížové cesty	78
Obr. 37 – Korouhev sv. Josefa	78
Obr. 38 – Korouhev Panny Marie Montserratské	78
Obr. 39 – Panna Maria Lurdská	79
Obr. 40 – Bernadetta	79

SEZNAM PŘÍLOH

Příl. 1: Duchovní správa v Cizkrajově od zřízení Montserratu	91
Příl. 2: Fotografie z historie i současnosti	104
Příl. 3: Poutní obrázky	110
Příl. 4: Pohlednice z poutního místa.....	111
Příl. 5: Poutní píseň	114
Příl. 6: Votivní obraz poutního kostela.....	115

Příl. 1: Duchovní správa v Cizkrajově od zřízení Montserratu

Jan Leopold HAGELSTEIN 1648-1659¹⁹²

Matouš Augustin SISSENBECK 1659-1673

Odešel do Dešné.

Matěj MÁJ 1673-1694 (?)

Zemřel 9. července 1705.¹⁹³

Administroval i kostely v Liděřovicích a v Lipolci. Obě obce vyslovily přání oddělit se od farnosti a být spravovány dosavadním kaplanem cizkrajovským, kterým byl *Jona Mosig*. Farář proto usiloval o zajištění budovy fary i zajištění příjmů pro budoucího duchovního správce.¹⁹⁴

Václav SKUPINA ?¹⁹⁵

Matěj Engelbert SISSENBECK 1694-1734

V Cizkrajově zemřel.¹⁹⁶

Stal se děkanem. Pokračoval v úsilí svého předchůdce o oddělení Lipolce od Cizkrajova.¹⁹⁷

---

¹⁹² Diecézní archiv Biskupství brněnského (dále jen DABB), fond Biskupská konzistoř (dále jen BKB), inv. č. 2998, kart. 810 – Presentace – Cizkrajov – 1648-1771

¹⁹³ Mikyskova galerie kněží brněnské diecéze, sv. Děkanství Dačice. Mikyskovy údaje vycházejí z farních kronik a z katalogů kněžstva, nejsou úplně přesné.

¹⁹⁴ DABB, fond BKB, inv. č. 2663, sign. L 4, kart. 774, Lipolec, odloučení nové fary od Cizkrajova (též Dačice, Volfřov), 1676-1736

¹⁹⁵ Působení Václava Skupiny připomínají konzistorní doklady, jeho časové zařazení v posloupnosti farářů je ovšem nejasné. (DABB, fond BKB, inv. č. 2766, sign. S 12, kart. 781, Cizkrajov, kaple Montserrat – 1651-1769.)

¹⁹⁶ Mikyskova galerie...

¹⁹⁷ DABB, fond BKB, inv. č. 2663, sign. L 4, kart. 774, Lipolec, odloučení nové fary od Cizkrajova (též Dačice, Volfřov), 1676-1736

Ondřej Bernard LUITZ

1734-1749

Před svým příchodem do Cizkrajova působil patnáct let jako kaplan v Dačicích.¹⁹⁸

Zemřel

27. října 1749 v Cizkrajově.¹⁹⁹

S jeho nástupem došlo konečně k oddělení nové farnosti Lipolec, kam spadaly i Lidéřovice. Nová farnost si roku 1760 vyžádala na olomouckém biskupství povolení k pořádání procesí a sloužení slavných mší na Montserratu o svátcích Panny Marie.²⁰⁰

Jan Antonín FILKUKA

1749-1771

Narodil se v Jemnici. Zemřel 21. 6. 1771.

Eustach STOCK

1771-1776

Před svým příchodem do Cizkrajova byl farářem v Lipolci.²⁰¹ Zemřel 29. 5. 1776.²⁰²

Za jeho správy byl kooperátorem *Josef Kürz*.²⁰³

Šimon ČÁSTKA (CZASTKA)

1776-1792

Narodil se v Moravských Budějovicích roku 1737, na kněze byl vysvěcen roku 1756.

Z Cizkrajova odešel roku 1792 do Dačic,²⁰⁴ v roce 1796 se uvádí jako děkan dačický.²⁰⁵

Provedl rekonstrukci kostela, nechal opravit střechu, ambit vedoucí z fary do kostela i kostelní varhany. Zrekonstruoval rovněž faru, zvláště prostory pro služebnictvo a kuchyni. Pro bratrstvo Ježíš, Maria, Josef pořídil novou kasuli.²⁰⁶ Zemřel 5. 6. 1815.²⁰⁷

Kooperátoři:

---

¹⁹⁸ DABB, fond BKB, inv. č. 2998, kart. 810 – Presentace – Cizkrajov – 1648-1771.

¹⁹⁹ Mikyskova galerie...

²⁰⁰ DABB, fond BKB, inv. č. 2663, sign. L 4, kart. 774, Lipolec, odloučení nové fary od Cizkrajova (též Dačice, Volfířov), 1676-1736

²⁰¹ DABB, fond BKB, inv. č. 2998, kart. 810 – Presentace – Cizkrajov – 1648-1771.

²⁰² Mikyskova galerie...

²⁰³ DABB, fond BKB, inv. č. 1006, sign. K 20, kart. 714 – Josef Kürz, 1778-1783.

²⁰⁴ Mikyskova galerie ...

²⁰⁵ DABB, fond BKB, inv. č. 7459, sg. M 1, kart. 1759, Jan Moser, farář v Cizkrajově – 1792-1826.

²⁰⁶ DABB, fond BKB, inv. č. 9627, sg. S 154, kart. 2322 – Cizkrajov 1778-1949.

²⁰⁷ Mikyskova galerie

Josef Kürz, do roku 1778.²⁰⁸

Václav Kratochvíl,²⁰⁹

František Březina,²¹⁰ jako druhý kaplan, v letech 1789-1792 *Kašpar Christian*.²¹¹

Jakub MORAVEC 1792-1806

Narodil se roku 1749 v Dačicích, na kněze byl vysvěcen roku 1773. Zemřel 30. června 1806.²¹² Byl děkanem dačickým.²¹³ Pomohl obci tím, že roku 1804 z kostelních peněz přispěl na pořízení školní střechy. V kostele nechal opravit varhany.²¹⁴

Kooperátoři: *Kosmas Strömer OFM (1794-?)*²¹⁵.

Jan MOSER 1806-1833

Narodil se roku 1750 v Dačicích, na kněze byl vysvěcen roku 1773.²¹⁶ Do roku 1792 byl kooperátorem v Lipolci, pak působil jako zámecký kaplan v Malešově v Čechách, od roku 1796 byl administrátorem in spiritualibus et temporalibus ve

---

²⁰⁸ Odešel do Biskupic, následně působil v Tuřanech, později odešel do olomoucké diecéze. (DABB, fond BKB, inv. č. 1006, sign. K 20, kart. 714 – Josef Kürz, 1778-1783).

²⁰⁹ Narodil se r. 1752 v Dačicích, ordinován byl roku 1775 (DABB, fond BKB, inv. č. 150, Catalogus universi cleri aliae dioecesis brunensis..., 1783), působil v Českém Rudolci, Cizkrajově, Dačicích, v Lipolci. Z jeho osobního spisu vyplývá, že odešel roku 1779 do Dačic, (DABB, fond BKB, inv. č. 987,

sg. K 1, kart. 714 - Václav Kratochvíl), v katalogích kněžstva je veden pod Cizkrajovem dokonce ještě k roku 1791. Důvodem snad mohla být nadační podpora vázaná na Cizkrajov.

²¹⁰ Narodil se r. 1749 v Dačicích, vysvěcen byl roku 1775. (DABB, fond BKB, inv. č. 150, Catalogus universi cleri aliae dioecesis brunensis..., 1783)

²¹¹ Narodil se roku 1759 v Lipolci, na kněze byl vysvěcen roku 1789. (DABB, fond BKB, inv. č. 151, Catalogus universi cleri aliae dioecesis brunensis..., 1790). (DABB, fond BKB,). Roku 1806 byl jmenován administrátorem in spiritualibus ve Volfířově, po smrti faráře Václava Altmanna byl roku 1810 kanonicky investován k tamnímu beneficiu, od roku 1825 byl farářem v Lipolci. Zemřel 8. září 1832. (DABB, fond BKB, inv. č. inv. č. 3983, sg. C 15, kart. 1084, Kašpar Christián, kaplan v Cizkrajově – 1789 a inv. č. 4025, sg. C 56, kart. 1095, Kašpar Christian, farář v Lipolci – 1789-1832.)

²¹² Mikyskova galerie...

²¹³ DABB, fond BKB, inv. č. 7459, sg. M 1, kart. 1759, Jan Moser, farář v Cizkrajově – 1792-1826.

²¹⁴ DABB, fond BKB, inv. č. 9627, sg. S 154, kart. 2322 – Cizkrajov 1778-1949.

²¹⁵ Do duchovní správy nastoupil z františkánského konventu v Dačicích jako druhý kaplan, také pro jeho zajištění bylo využíváno Orlíkovy nadace. (DABB, fond BKB, inv. č. 9554, sg. S 74, kart. 2292 – Kosmas Ströhmer, františkánský kněz... – 1794)

²¹⁶ Mikyskova galerie...

Volffřívě.²¹⁷ Roku 1806 byl ustanoven farářem v Cizkrajově. Pokryl střechu kostela křídlicemi, nechal opravit kostelní věž.²¹⁸ Zemřel 26. ledna 1833.²¹⁹

Kooperátoři:

*Kosmas Strömer*²²⁰, *Josef Streit*²²¹, *Josef Biber*²²², *Jan Stýblo*²²³, *Celestýn Ausobský OSB*,²²⁴ *Jan Vaněk*²²⁵, *Leopold Huška*²²⁶, *Matěj Hrdlička*²²⁷, *Ernest Hönlinger*²²⁸, *Martin Greger*²²⁹, *Jan Fischer*²³⁰, *Friedrich Wittmann*²³¹.

---

²¹⁷ DABB, fond BKB, inv. č. 7459, sg. M 1, kart. 1759, Jan Mosef, farář v Cizkrajově – 1792-1826.

²¹⁸ DABB, fond BKB, inv. č. 9627, sg. S 154, kart. 2322 – Cizkrajov 1778-1949.

²¹⁹ Mikyskova galerie...

²²⁰ Narozen roku 1754 v Šatově, ordinován roku 1779. (DABB, fond BKB, inv. č. 152, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis..., 1808)

²²¹ Narozen roku 1781 ve Slezsku, (DABB, fond BKB, inv. č. 156, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis..., 1810), vysvěcen byl roku 1805, kaplanem v Cizkrajově byl v letech 1808-1810. 22. května 1810 zemřel. (DABB, fond BKB, inv. č. 9719, sg. S 258, kart. 2334, Josef Streit, kaplan v Cizkrajově - 1804-1811)

²²² Narodil se roku 1784 v Dolních Kounicích, vysvěcen byl roku 1807. (DABB, fond BKB, inv. č. 157, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis..., 1811.) Nastoupil jako kooperátor ve Velkých Němčicích, roku 1808 přešel do Sedlce u Mikulova, roku 1810 se stal kaplanem v Cizkrajově, 1815 kooperátorem v Českém Rudolci. V únoru 1816 si jej cizkrajovský farář Jan Moser vyžádal ze zdravotních důvodů za administrátora in spiritualibus. 15. května ovšem Biber požádal o propuštění do diecéze Sankt Pölten, a když mu bylo vyhověno, hned 29. května už zase chtěl zpět do brněnské diecéze. Ustanovení administrátorem ve Slavonicích mu bylo zamítnuto, ale v listopadu 1816 byl na vlastní žádost propuštěn do vídeňské diecéze ke kostelu sv. Petra ve Vídni. Jako důvod uváděl, že neumí česky. (DABB, fond BKB, inv. č. 3380, sign. B 170, kart. 963 – Josef Biber, administrátor v Cizkrajově..., 1807-1816)

²²³ Narozen roku 1793 v Jihlavě, vysvěcen roku 1816. (DABB, fond BKB, inv. č. 163, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1817). Z Cizkrajova odešel roku 1818 do Hrušovan (DABB, fond BKB, inv. č. 7459, sg. M 1, kart. 1759, Jan Moser, farář v Cizkrajově – 1792-1826.)

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Narozen roku 1791 v Ostrově, vysvěcen roku 1815. (DABB, fond BKB, inv. č. 166, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1820).

²²⁶ Narozen roku 1786 ve Svitavách, vysvěcen roku 1815. (DABB, fond BKB, inv. č. 167, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1821).

²²⁷ Narozen roku 1792 v Jaroměřicích, vysvěcen roku 1819. (DABB, fond BKB, inv. č. 168, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1822).

²²⁸ Narozen roku 1801 v Prosiměřicích, vysvěcen roku 1825. (DABB, fond BKB, inv. č. 172, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1826).

²²⁹ Narozen roku 1804 v Březí, vysvěcen roku 1828. (DABB, fond BKB, inv. č. 175, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1829).

²³⁰ Narozen roku 1804 ve Slavonicích, vysvěcen roku 1830. (DABB, fond BKB, inv. č. 177, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1831).

²³¹ Narozen roku 1808 v Jihlavě, vysvěcen roku 1832. (DABB, fond BKB, inv. č. 179, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1833).

Vincenc (Čeněk) PENISCHKA (Peniška)

1833-1869

Narodil se roku 1790 v Dačicích, na kněze byl vysvěcen roku 1815²³², v letech 1815-1820 byl výpomocným knězem v Dačicích, od roku 1820 do roku 1823 administrátorem

in spiriutualibus et temporalibus, od roku 1825 farářem ve Volfřově, roku 1833 byl prezentován na faru v Cizkrajově, roku 1845 se stal děkanem dačickým, pak čestným děkanem. Roku 1865 byl k 50. výročí svého kněžství a za zásluhy o obnovu filiálního kostela na Montserratu jmenován skutečným konzistoriálním radou a od biskupa obdržel za zásluhy zlatý kříž s korunou. Zemřel 24. dubna 1869.²³³ Nechal vystavět kostelní chodbu (?), zrenovovat hlavní oltář, věžičku nad presbytářem, pokrýt křídlicemi střechu fary, farní zahradu nechal obehnat zdí. Do kostela pořídil baldachýn.²³⁴

Kaplani:

*Jan Fischer, Josef Gullin,*²³⁵ *Vincenc Ille (1842-1849)*²³⁶, *Edmund Čejka,*²³⁷ *Josef Springer,*

Výpomocný kněz:

*Jan Weiner.*²³⁸

Poustevník:

*Jan Kraus*²³⁹

---

²³² Mikyskova galerie...

²³³ DABB, fond BKB, inv. č. 8673, sg. P 227, kart. 2049, Vincenc Peniška, čestný děkan a farář v Cizkrajově – 1815-1869.

²³⁴ DABB, fond BKB, inv. č. 9627, sg. S 154, kart. 2322 – Cizkrajov 1778-1949

²³⁵ Narodil roku 1802 ve Znojmě, ordinován byl roku 1826. (DABB, fond BKB, inv. č. 185, *Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis...* 1840).

²³⁶ Soukromě vyučoval nadané chudé chlapce z vesnice. Roku 1849 si požádal o propuštění z diecéze, aby mohl vstoupit do premonstrátského kláštera v Gerasu. (DABB, fond BKB, inv. č. 6054, sg. J 190, kart. 1615, Vincenc Ille, kaplan v Cizkrajově... – 1842-1850)

²³⁷ Narodil roku 1826 v Boskovicích, vysvěcen roku 1849. (DABB, fond BKB, inv. č. 196, *Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis...* 1851).

²³⁸ Narodil roku 1794 v Jihlavě, ordinován roku 1818. ((DABB, fond BKB, inv. č. 183, *Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis...* 1838).

²³⁹ Byl členem třetího řádu františkánů, dostal povolení nosit řádový oděv. Pět let předtím pobýval v Římě u sv. Kosmy a Damiána. DABB, fond BKB, inv. č. 10 108, sig. S 810, kart. 2 362 – Cizkrajov

Josef SPRINGER

1869-1911

Narodil se 24. 4. 1828 v Chotěšově, byl vysvěcen 26. 7. 1852. Nastoupil jako kaplan do Cizkrajova, v pozdějších letech ve stáří faráře Vincence Penischky zastával funkci administrátora a po jeho smrti roku 1869 byl prezentován na faráře. Téměř celý život pracoval bez kaplanů, teprve ve stáří si požádal o přidělení kooperátora.²⁴⁰

Zasloužil se o obnovení kostela na Montserratu. V okolí vysvětil řadu polních křížů, na návsi v Cizkrajově sochu sv. Josefa s Ježíškem a novou sochu sv. Floriána namísto starší poškozené a starší opravenou sochu sv. Jana Nepomuckého poblíž kostela, zrenovoval schody na kazatelnu, oltář a pořídil nový svatostánek v barokním stylu.²⁴¹ Roku 1883 vysvětil sochu Panny Marie Pomocné, umístěné na pravé straně kostela.²⁴² Byl jmenován biskupským a konzistoriálním radou a vyznamenán za zásluhy zlatým křížem s korunou (1893).

Ani v pokročilém věku nechtěl Cizkrajov opustit, argumentoval svojí silnou vazbou na Montserrat. Zemřel 16. 6. 1911. Po jeho smrti mu byla na Montserratu vybudována pamětní deska.²⁴³

Kaplaní a kooperátoři:

*František Knajbl,*²⁴⁴ *Martin Červenka,*²⁴⁵ *Antonín Ilkovič, Josef Handl*²⁴⁶

Basil OHLENFORST

1911-1929

Narodil se v Německu 1. dubna 1875, na kněze byl vysvěcen roku 1897. Do Cizkrajova přišel roku 1911.²⁴⁷ Po převratu zažil proticírkevní nálady. Roku 1919 byla v Cizkrajově zřízena jednotřídní česká veřejná obecná škola. Protože neměla prostory

---

²⁴⁰ DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Josef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911.

²⁴¹ DABB, fond BKB, inv. č. 9 627, sg. S 154, kart. 2322-2323 – Cizkrajov 1778-1949.

²⁴² Sochu věnoval kostelu P. Hugo Ille OP, administrátor fary v Rančičově u Jihlavy. Vyrobená byla v ateliéru církevního sochařství Ferdinanda Stufflesera v St. Ulrich v Tyrolsku. (DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Jossef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911)

²⁴³ DABB, fond BKB, inv. č. 10 184, sg. S 1085, kart. 2369, Jossef Springer, farář v Cizkrajově – 1869-1911

²⁴⁴ Narozen roku 1966 v Hradečné, vysvěcen roku 1891. (DABB, fond BKB, inv. č. 247, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1902).

²⁴⁵ Narodil se roku 1879 v Dolních Bojanovicích, vysvěcen byl roku 1904. (DABB, fond BKB, inv. č. 251, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1906).

²⁴⁶ Narodil se 19. srpna 1880 v Moutnicích, na kněze byl vysvěcen 15. 7. 1906 a od té doby byl kaplanem v Cizkrajově, od roku 1910 jako kooperátor providens sub moderamine parochi. Po smrti Josefa Springera do 31. srpna 1911 byl administrátorem, pak odešel do Vlasatic. (Tamtéž).

²⁴⁷ Mikyskova galerie...

k ubytování svého správce, rozhodla zemská školní rada, že pro tyto účely bude dočasně zabrána farní kancelář a místnost pro hosty (dříve byt vrchního čeledína). Stalo se tak za asistence vojáků. Farní úřad protestoval, konzistoř namítla, že daleko vhodnějším místem by byl byt tamního starosty. Nakonec byly místnosti opět vráceny faře. Ohlenforstovy problémy ještě ztěžovalo, že neuměl dobře česky. Roku 1924 farníci hromadně odhlašovali své děti z náboženství na zdejší menšinové škole, takže biskupská konzistoř pověřila vyučováním náboženství dačického kooperátora Eduarda Rozmahela. Ještě v roce 1926 si národní jednota stěžovala, že ani jeden z cizkrajovských kněží neumí pořádně česky a žádala o přidělení kněze znalého českého jazyka. Za Ohlenforsta dostal Cizkrajov sochu sv. Antonína (vysvětil ji roku 1921 kooperátor Hardt.²⁴⁸) Roku 1927 kostelní konkurenční výbor rozhodl o rozšíření hřbitova v Cizkrajově, vysvěcen byl 7. srpna 1927. Protože se jednalo o hřbitov konfesijní, vedly se nějakou dobu spory ohledně vymezení místa pro pohřbívání nekatolíků.²⁴⁹ Roku 1929 odešel Blažej Ohlenforst na odpočinek.²⁵⁰

Kooperátoři:

Alois Dauzenberger, Ambrož Kreis, Hubert Meutes, Engelbert Ameln, Telesphorus Hardt.

Výpomocný kněz:

*Vavřinec Maršík*²⁵¹

Ferdinand MERNA

1929-1936

Narodil se 17. května 1874 v Brodku u Nezamyslic, na kněze byl vysvěcen roku 1899. Působil jako kooperátor ve Štítarech (1899-1900), ve Slavonicích (1900), v Medlově (1900), v Hraběticích (1900-1901), Hevlíně (1901), Obřanech (1901), Tasovicích (1902). Od roku 1903 byl vojenským kaplanem, pobýval v Praze, Nevesinji, Mostaru, Salzburku, na ruské frontě, v Krakově, Vídni, Gyule a v Bratislavě, jako vrchní polní kurát a inspektor válečných hrobů dosáhl hodnosti majora. V roce 1926 odešel do výslužby, stal se administrátorem v Cizkrajově. Roku 1929 tam byl kanonicky

²⁴⁸ DABB, fond BKB, inv. č. 9 627, sg. S 154, kart. 2322-2323 – Cizkrajov 1778-1949

²⁴⁹ DABB, fond BKB, inv. č. 4 094, kart. 1341 - Hřbitovy brněnské diecéze dle majetku z roku 1909 - Cizkrajov – 1927-1931.

²⁵⁰ Mikyskova galerie...

²⁵¹ DABB, fond BKB, inv. č. 9 627, sg. S 154, kart. 2322-2323 – Cizkrajov 1778-1949

investován. Dostalo se mu titulu konzistorního auditora a konzistorního rady. Roku 1935 na faru v Cizkrajově rezignoval a požádal o penzi. Zemřel 2. února 1936.²⁵²

Petr HAUNSTEIN

1936-1945

Narodil se 19. 10. 1905 v Klentnici, na kněze byl vysvěcen roku 1929. Působil jako kooperátor v Tasovicích (1929), ve Slupi (1930-1932), pak jako administrátor v Malešovicích (1933), poté byl kooperátorem v Drnholci (1932-1933) a v Louce u Znojma (1933-1936). Roku 1936 se stal farářem v Cizkrajově, roku 1939 byl jmenován děkanem slavonickým. Po obsazení Sudet byl zatčen, pak propuštěn. Za války farnost spravoval jeho kaplan Antonín Holzer.²⁵³ Po válce byly v kostele vysvěceny nové zvony. V roce 1945 byl jako Němec odsunut do Rakouska.²⁵⁴

Kaplan:

Antonín Holzer.

Mons. ThDr. Vladimír NOVÁČEK

1946

Narodil se 1. října 1918 v Mohelně, na kněze byl vysvěcen roku 1942 v Římě, v roce 1944 dosáhl doktorátu teologie. Za války působil jako kněz v Itálii, poté v Čs. armádě v Anglii a pak v Praze. V Cizkrajově působil od roku 1945 jako kooperátor, roku 1946 jako administrátor, pak byl ustanoven spirituálem biskupského alumnátu v Brně. Roku 1950 se stal kooperátorem v Brně u sv. Tomáše, roku 1951 se stal administrátorem v Korouhvi (diecéze královéhradecká). Roku 1952 byl odsouzen na 12 let za „velezradu“, byl vězněn ve Valdicích, Mírově, Jáchymově, Leoppoldově. propuštěn byl na amnestii roku 1960. Do roku 1967 pracoval jako pomocný dělník na stavbě v Náměšti nad Oslavou, od roku 1965 příležitostně vypomáhal v duchovní správě v Mohelně, od roku 1967 byl kooperátorem v na Starém Brně a v nemocnici

---

²⁵² DABB, fond BKB, inv. č. 7935, sg. M 639, kart. 1951, Ferdinand Merna, farář v Cizkrajově – 1899-1936.

²⁵³ Narodil 1897, vysvěcen 1925 (DABB, fond BKB, inv. č. 276, Catalogus universi cleri almae dioecesis brunensis... 1942).

²⁵⁴ DABB, fond BKB, inv. č. 5842, sg. H 751, kart. 1514 – Petr Haunstein, farář v Cizkrajově – 1932-1950

Milosrdných bratří v Brně. Roku 1968 se stal generálním vikářem diecéze brněnské, o rok později prvním prelátem Stoliční kapituly v Brně a zároveň jejím děkanem. Roku 1971 na nátlak MK ČSR rezignoval na úřad generálního vikáře, stal se proboštem kapituly v Mikulově a farářem u sv. Václava v Mikulově a excurrendo administrátorem u sv. Jana v Mikulově. Roku 1992 mu papež udělil titul apoštolského protonotáře s titulem „Monsignore“. Roku 1993 se stal vikářem břeclovského vikariátu, 1996 pak ochráncem spravedlnosti Diecézního církevního soudu. Zemřel 6. ledna 1999.²⁵⁵

František ŠPRTA

1946-1951

Narodil se 21. května 1912 v Lovčicích. Na kněze byl vysvěcen roku 1939. Roku 1946 byl ustanoven prvním kaplanem a zároveň administrátorem v Cizkrajově. Následujícího roku byl kanonicky investován. V kostele nechal opravit oltáře a kazatelnu.²⁵⁶ V Cizkrajově působil do roku 1951, excurrendo spravoval i Staré Hobzí. 18. srpna 1951 byl zatčen, internován na Želivi. Vedením duchovní správy byl dočasně pověřen P. František Jindra, kooperátor ve Slavonicích. V květnu 1952 se František Šprta vrátil do duchovní správy, do roku 1959 působil jako administrátor v Křižanovicích. Roku 1959 byl odsouzen k trestu jednoho roku odnětí svobody za „neplnění úkolů při provozu soukromého hospodářství.“ Pracoval na stavbě a ve výrobě, státní souhlas získal zpět v roce 1966. Nastoupil jako administrátor v Horních Borech. Zemřel 5. listopadu 1976 v Borech.²⁵⁷

Karel TESAŘÍK

1951-1956

Narodil se 13. ledna 1913 v Židlochovicích, ordinován byl roku 1939. Působil jako administrátor v Hustopečích (do r. 1946), Dolních Dunajovicích (1946), Svitávce (1947), jako farář v Budči (1949-1951) a zároveň administrátor excurrendo v Cizkrajově a ve Starém Hobzí (1951-1956), administrátor v Tvrdonicích (1956-1967), Hostěradicích (1967), v Tvrdonicích (1968), Bořeticích (1968-1972). Roku 1972 odešel do důchodu. Od roku 1992 žil jako důchodce v Hodoníně. Zemřel 9. června 1999.²⁵⁸

---

²⁵⁵ DABB, fond BKB, inv. č. 16 513, kart. 5 319 – Vladimír Nováček – 1945-1999

²⁵⁶ DABB, fond BKB, inv. č. 9 627, sg. S 154, kart. 2322-2323 – Cizkrajov 1778-1949

²⁵⁷ DABB, fond Biskupský ordinariát Brno (dále jen BKB), inv. č. 16 710, kart. 5331, František Šprta.

²⁵⁸ DABB, fond BKB, inv. č. 16 731, kart. 5332 – Karel Tesařík.

Arnošt VLACH

1956-1959

Narodil se 20. května 1920 v Drnovicích. Na kněze byl vysvěcen 29. července 1945. Působil jako kooperátor v Náměšti nad Oslavou (1945-1952), administrátor v Tvrdonicích (1952-1956), Cizkrajově a excurrendo ve Starém Hobzí (1956-1959), Kamenici u Jihlavy (1959-1967) v Perné a excurrendo v Klentnici (1967-1979) a Dolních Dunajovicích (1978-1979). Zemřel 11. prosince 1979 v Perné.²⁵⁹

Jindřich ŠTĚPÁNEK

1959-1960

Narodil se 7. července 1920 v Lavičkách u Velkého Meziříčí. Na kněze byl vysvěcen 5. července 1945. Působil jako administrátor v Modřicích (1947), Neslovicích (1947), Nových Sadech (1947-1948) a excurrendo v Dešné a Rancířově (1948-). V roce 1952 byl zatčen a odsouzen po dvou letech byl jeho případ znovu prošetřen a byl rehabilitován. Stal se administrátorem v Kostelní Myslové (1955) a excurrendo v Radkově, dále pak v Měříně (1957), Dačicích (1958), roku 1959 přišel do Cizkrajova, excurrendo spravoval i Lipolec, a to do roku 1960, kdy přešel do Kunštátu. Umírá 9. listopadu 1968 v Kunštátě.²⁶⁰

Ladislav ZEMÁNEK

1960-1965

Narodil se 20. března 1914 v Benešově,
Za války byl vězněn v koncentračním táboře v Hossenbürgu. Působil v Jaroměřicích (1945), ve Šlapanicích (1945-1948), Boskovicích (1848-1960), Dačicích (1960-1974), odkud v letech 1960-1965 excurrendo spravoval i Cizkrajov. Roku 1974 odešel do důchodu, v Benešově, okres Blansko vypomáhal.²⁶¹

---

²⁵⁹ DABB, fond BKB, inv. č. 16 784, kart. 5335 – Arnošt Vlach.

²⁶⁰ DABB, fond BKB, inv. č. 16 716, kart. 5331 – Jindřich Štěpánek.

²⁶¹ DABB, fond BKB, inv. č. 16 817, kart. 5337 – Ladislav Zemánek.

Oldřich MED, SDB

1966-1969

Narodil se 23. července 1914 v Jihlavě, vysvěcen byl 2. července 1939 v Turíně, Cizkrajov spravoval excurrento ze Slavonic v letech 1966-1969. Zemřel 23. září 1991.²⁶²

Josef ZERZAN

1969-1972

Narodil se v Lubném 30. května 1907, na kněze byl vysvěcen roku 1942. Z Cizkrajova odešel do Hartvíkovic.²⁶³

Mons. František BAŤKA

1972-1978

Narodil se 2. prosince 1922 v Kosticích, na kněze byl vysvěcen roku 1947 v Brně. Působil jako kooperátor v Měříně (1947-1948), pak tamtéž jako administrátor, administrátorem pak byl roku 1949 v Bohdalově. Od 26. prosince 1949 do 22. května 1954 byl vězněn. Dále působil v Brně-Židenicích (1954-1969 jako kooperátor, 1969-1971 jako administrátor), administroval pak v Mikulčicích (1971 a excurrento v Lužici), ve Slavonicích (1972-1978, excurrento v Cizkrajově), v Kunštátě (1978-1990). Jako farář působil v Mikulčicích (excurrento i v Lužici) v letech 1990-2005, potom jako výpomocný duchovní v Mikulčicích (2005), od roku 2005 žil v Domově sv. Alžběty na Žernůvce, působil jako výpomocný duchovní v Deblíně a duchovní správce sester františkánek. 6. prosince 2006 byl jmenován „kaplanem Jeho Svatosti“ a obdržel titul Monsignore. Zemřel 17. června 2008 na Žernůvce.²⁶⁴

Josef BRYCHTA²⁶⁵

1978- 1994

Narodil se 15. září 1949 v Jabloňově, na kněze byl vysvěcen roku 1973 v Brně. v Cizkrajově působil od roku 1978. Od 15. 11. 1999 farářem v Jemnici, excurrento administrátorem v Budkově, od roku 2000 excurrento administrátorem i v Rancířově. Od roku 1999 je děkanem děkanství moravskobudějovického.

---

²⁶² DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

²⁶³ Mikyskova galerie...

²⁶⁴ Spisovna BB, přír. č. S 19/2010, Mons. František Bařka

²⁶⁵ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

Jiří ČEPL²⁶⁶

1988 - 1994

Od roku 1988 farář ve Slavonicích, až do roku 1994 navíc excurrendo administrátor v Cizkrajově a Rancířově, excurrendo administrátor v Matějovci a ve Starém Městě pod Landštejnem.

Od roku 1999, dočasně vyvázán ze služby v brněnské diecézi ke službě v diecézi českobudějovické (administrátor v Kasejovicích a excurrendo administrátor v Budislavicích a Kotouni). Dne 16. července 2008 jmenován advokátem Interdiecézního církevního soudu České provincie. Od 1. října 2009 uvolněn do českobudějovické diecéze.

Josef DVOŘÁK²⁶⁷

1994 - 1995

Narozen 29. listopadu 1948 ve Vladislavi, 30. června 1973 vysvěcen v Brně na kněze. Působil v Brně u sv. Janů, byl farářem v Dolních Bojanovicích, v Pohořelicích, excurrendo administrátor v Přibicích, Vlasaticích a Troskotovicích. 1. srpna 1989 se stává hodonínským děkanem. K 1. srpnu 1990 se stává farářem v Dačicích a excurrendo administrátorem v Třebeticích a Starém Hobzí. Stává se děkanem v Dačicích a od 1. května 1991 je pověřen dočasnou správou farností Budeč a Horní Slatina ve spolupráci s kněžími děkanátu a určeným knězem-důchodcem. 1. července 1994 se ještě navíc stává excurrendo administrátorem v Cizkrajově. Umírá 11. března 1996, je pohřben v Třebíči.

Jaroslav PEZLAR²⁶⁸

1995 - 1999

Narodil se 15. července 1954 v Hustopečích, v Brně vysvěcen 5. července 1980 1980, odchází jako farář do Doubravníku. Od roku 1989, od 1. listopadu, navíc excurrendo administrátor v Dolních Loučkách. 1. srpna 1990 ustanoven farářem v Třešti, excurrendo administrátor v Růžené, k 1. dubnu 1991 ještě navíc excurrendo administrátor v Kostelci u Jihlavy. Po dobu nemoci děkana Josefa Dvořáka, od 1. srpna 1995, je ustanoven administrátorem ad interim ve farnostech Dačice, Cizkrajov a

---

²⁶⁶ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

²⁶⁷ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

²⁶⁸ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

Třebětice. Od 1. dubna 1996 se stává farářem v Dačicích, excurrento administrátor v Třebeticích.

Jiří PLHOŇ²⁶⁹

1999 - 2006

Narodil se 13. září 1972 v Boskovicích. Od 1. července 1996 jmenován notářem Diecézního církevního soudu v Brně, na kněze vysvěcen 28. června 1997. Od 1. července 1997 až do roku 1999 jmenován farním vikářem v Ostrovačicích, Veverských Knínicích a Rosicích.

1. července 1999 jmenován administrátorem ve Slavonicích, Matějovci a Nových Sadech, navíc excurrento administrátor v Cizkrajově, Matějovci, Starém Hobzí a od 1. října 2002 i excurrento administrátorem v Dešné u Dačic. 1. září 2004 byl ustanoven farářem ve Starém Hobzí a v Cizkrajově. K 1. srpnu 2006 odchází do Třebíče-Jejkova, kde je ustanoven farářem a spirituálem na Katolickém gymnáziu v Třebíči, od 1. října 2007 se stává farářem v Rokytnici nad Rokytinou, navíc excurrento administrátor v Horním Újezdě, spirituálem v Třebíči však zůstává. Od 1. 9. 2010 vyvázan ze služby spirituála v třebíčském biskupském gymnáziu.

Michal POLEND²⁷⁰

2006 - dosud

Narodil se 23. srpna 1976 v Dačicích, vysvěcen v Brně 29. června 2002. Od 1. července ustanoven farním vikářem v Hustopečích u Brna, Starovicích, Starovičkách a Strachotíně.

1. srpna 2003 odchází jako farní vikář do Tišnova a Předklášteří u Tišnova. K 1. srpnu 2006 je ustanoven administrátorem ve Starém Hobzí a excurrento administrátor v Cizkrajově, od 15. srpna 2008 navíc excurrento administrátor v Dešné u Dačic.

---

²⁶⁹ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

²⁷⁰ DABB, Kartotéka kněží brněnské diecéze

Příl. 2: Fotografie z historie i současnosti

Obr. 1 - Farní kostel sv. Petra a Pavla

Obr. 2 - Vnitřek farního kostela

Obr. 3 - Pohled na farní kostel od jihu

Obr. 4 - Pohled do presbytáře a na horní část kazatelny

Obr. 5 - Detail barokní kazatelny

Obr. 6 – Hlavní oltář farního kostela v současnosti

**Obr. 7 – Současný pohled na Montserrat od kostela
v Cizkrajově**

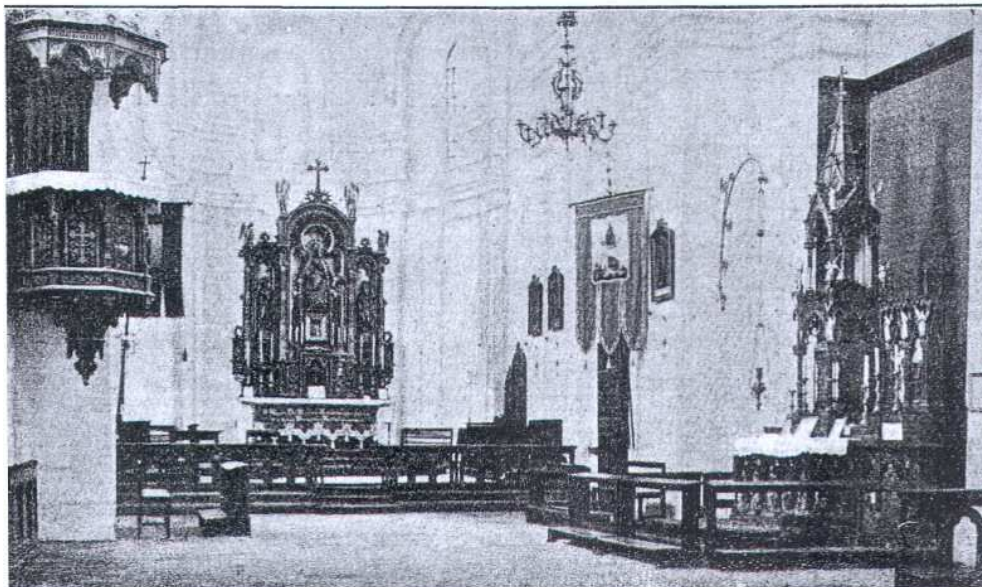

Obr. 8 – Pohled na Montserrat z 19.století

Obr. 9 – Montserrat v r. 1948, po opravě fasády

Obr. 10 – Interiér poutního kostela v 19. století

Obr. 11 – Dnešní pohled na poutní kostel

Obr. 12 – Pohled na průčelí kostela

Obr. 13 – Interiér poutního kostela dnes

Obr. 14 – Mešní kalich, dar Pia IX., s papežským znakem

Příl. 3: Poutní obrázky

Obr. 15 – Poutní obrázek 19. století

Obr. 16 – Poutní obrázek 20. století

Příl. 4: Pohlednice z poutního místa

Obr. 17 – Pohlednice z roku 1972

Obr. 18 – Pohlednice k zakoupení dnes

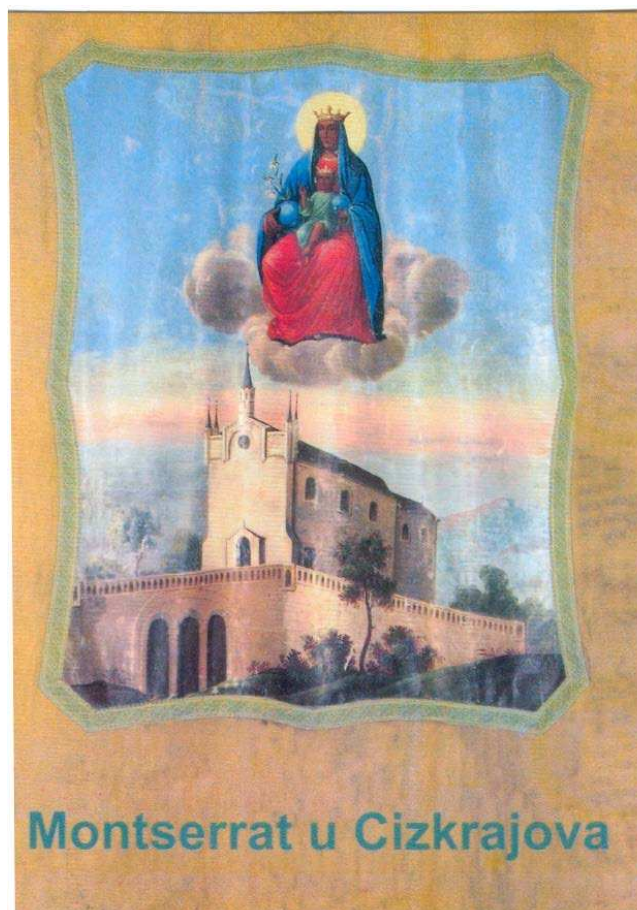

Obr. 19 – Pohlednice k zakoupení dnes

Obr. 20 – Pohlednice k zakoupení dnes

Obr. 21 – Pohlednice k zakoupení dnes

Příl. 5: Poutní píseň

837: Pozdravena buď, Královno

Montserrat Cizkrajov

Originál v německém kancionálu; doprovod složil P. J. P. P. P. P.

1. Po - zdra - ve - na buď, Krá - lovno, ó - - Ma - ri - a,
ne - be, ze mě cí - sa - řovno, a - - le - lu - ja.

R: Chvalte ji an - dě lé, zpí - vej te ve - se lé chvalo - zpě vy

Krá - lov ně: Sal - ve, sal - ve, sal - ve Re - gi - na.

2. Ty jsi Matka milosrdná, ó, Maria, / pros za nás milého Syna, aleluja. / Chvalte ji, ...
3. Ty jsi život vši sladkostí, ó, Maria, / přiveď nás k věčné radosti, aleluja. / Chvalte ji, ...
4. Tys celá naděje naše, ó, Maria, / pros za nás Krista Ježíše, aleluja. / Chvalte ji, ...
5. Buď zdráva, k tobě voláme, ó, Maria, / ditky Eviny vzdycháme, aleluja. / Chvalte ji, ...
6. My lkající a plačící, ó, Maria, / a svých hříchů litující, aleluja. / Chvalte ji, ...
7. V tomto slzavém údolí, ó, Maria, / srdce nás nad hříchy boli, aleluja. / Chvalte ji, ...
8. Tys orodovnice naše, ó, Maria, / pros za nás Krista Ježíše, aleluja. / Chvalte ji, ...
9. Obrat' k nám milostné oči, ó, Maria, / za to tě celý svět prosí, aleluja. / Chvalte ji, ...
10. Ukaž nám Ježíše Krista, ó, Maria, / jenž jest pravda, život, cesta, aleluja. / Chvalte ji, ...
11. Plod tvůj svatý, požehnaný, ó, Maria, / nám po tomto putování, aleluja. / Chvalte ji, ...
12. Matko naše milostivá, ó, Maria, / litostivá, přívětivá, aleluja. / Chvalte ji, ...
13. Tys nad všechny vyvýšená, ó, Maria, / nejsladší Panno Maria, aleluja. / Chvalte ji, ...
14. Pros za nás v hodinu smrti, ó, Maria, / když má duše z těla jíti, aleluja. / Chvalte ji, ...
15. Buď chvála Otci i Synu, ó, Maria, / i také Duchu Svatému, aleluja. / Chvalte ji, ...

Příl. 6: Votivní obraz poutního kostela

